

Trnjev venec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

Domovje milo, zemlja, pognojena s krvjo naših pradedov, last že od nekdanjega junaškega in poštenega naroda slovenskega; z gozdi zarasene gore in s cveticami posute livade, katere pojé bujni vrelci; sploh ves tvoj čar — imel bi torej postati last ptujcev? Ali nimaš, domovina, sinov, ki bi te ljubili? Ali nimaš junakov, ki bi branili tebe in tvojo čast? Ali nimaš prijateljev, ki bi radi kaj žrtvovali, da le tebi pridobé spoštovanje in dobro imé? Naša domovina ima prirodnih lepotij obilo, toda ima tudi prelepih značajev obilo, vrlih mož, krepostnih žen, pošteni mladeničev in deklic, lepih po duši in telesu, ki se pa skrivajo v nepoznanosti. Prelepa naloga pisateljev naših je, da te vrline našega naroda pokažejo domačemu in ptujemu svetu ter mu tako pridobijo spoštovanje. Svet naj vé, da nimamo samo lepih krajev, ampak tudi dobre ljudi, da so Slovenci polni vere in ljubezni, poštenosti in zvestobe. A skrbimo tudi, da narod naš vedno tak ostane, da bo celó prizadeval se, napredovati kakor v omiki, tako tudi v vrlinah srca, v značajnosti.

I.

Starega učitelja so njegovi častilci spremljali h grobu.

Solnce se je pomikalo že proti zapadu ter obsevalo s poslednjimi žarki vrhove in griče, ki se razprostirajo okrog slovenske vasice Zvižine, večerni hlad se je že čutil po dolinah, in mrak je razpenjal svoje temno krilo nad prostranim jezerom.

Težavno je najti prijetnejši kraj, nego je tihotna Zvižina, zakaj vse, kar vedri človeškega duha in napaja z veseljem srcé, nahaja se združeno v tem malem okrožju. Na severni strani vasí se razpenja zelenkasto pogorje, obrasteno z vinogradi, katerih bogati plod je jel ravnokar rmeneti; na južni strani šumlja bister potočič, zlivajoč se na vshodu pod vasjó v prostrano jezero. Veselo je tukaj v pomladi, ko se prebudé prvi zvončki iz zimskega spanja, ko se povsodi razlega milodoneče petje drobnih ptičic, kakor tudi vaše mladine; veselo po leti, ko lahko opaziš povsodi, kako bogato povrača tu narava trud marljivega poljedelca, in radost se vidi ljudem na obrazu v jeseni, ko staro in mlado hiti z različnimi posodami v vinograde ter znaša zlato-rmenkasto grozdje pred vinski hram. Da, prijetno je tukaj, in srečni so ljudje, imajoči dobre voditelje duševne in svetne, ki

priznavajo, da narod živi veselo in srečno le takrat, ako živi po veri in običajih svojih očetov.

Vendar pa tudi tukaj mró ljudje, tudi tukaj tekó včasih bridke solzé zaradi raznoterih neizpoljenih željá, tako, da nahajamo tudi tukaj bitja, ki si želé mirnega počitka pri sv. Vidu, majhni, beli cerkvici, ki samuje na vshodni strani vasi, nad temno-modrim jezerom.

Tjekaj je poprej pogostoma zahajal tudi vrli, pokojni učitelj Venceslav; tu pri mali cerkvici je zrl večkrat cele ure po zali dolini, zatopljen v misli, ki so oživljale njegovo osivelo glavo ter ga nosile v duhu čez hribe in doline daleč tje v njegov rojstveni kraj, kjer je preživel marsikatero srečne ure, od koder pa ga je pred dvanajstimi leti privédla semkaj nemila osoda. Toda življenje v tej dolini se mu je tako prikupilo, da je večkrat dejal svojim učencem: „Od tod pojdem le takrat, kadar me ponesó.“ Tako je tudi bilo; s solnčnim zahodom so bili že spravljeni telesni ostanki „blagega Venceslava“, kakor ga je tukaj sploh imenoval vsakdo, kdor ga je poznal.

Ljudje so se bili že razšli, duhovnika sta že davno odpela mrtvaške molitve njemu, ki jih je poprej mnogim pomagal peti, in polagoma se je temnilo nad pokopališčem, nad nizkim gričkom, z malo, prijazno cerkvico.

A poleg groba vidimo še vedno stoječa dva mladeniča; vidimo ju, kako tožno pogledujeta na spominski križec, vsajen pokojnemu Venceslavu, kakor bi bila ž njim vred tudi njuna bodočnost zagrebena v hladno jamico. Človek bi res ne verjel. Saj so šteli županovega Marka za najodličnejšega fanta vse Zvižine, in njegov tovariš Janko je bil tudi mladenič, da malo takih. Toliko časa se že nista videla, in sedaj — ne da bi veselo kramljala — stojita némo drug poleg drugega, kakor dva zaljubljenca, ki se prvokrat snideta. Sicer pa sta res zala mladeniča; temna njuna obleka se kaj dobro prilega gibčnim udom, in Markovo modro okó pod bujno gromado kodrastih las zre ponosno in jasno v svet. A čemu njiju otožnost?

„Vse na svetu se izpreminja“, povzame čez nekaj časa Janko, ozrši se poprej pozorno okrog sebe; „glej, vedno bolj in bolj se množi število onih, ki sva jih že semkaj spremila. A najino prijateljstvo se, upam, nikdar ne izpremeni. Čuj, dragi prijatelj in tovariš; Marko, poslušaj me! Ne pojdem nocoj poprej od todi, dokler mi ne obljubiš, da mi izpolniš jedno željo, jedno samo prošnjo. Me-li čuješ, Marko?“

„Čujem in obljubujem ti“, odgovori tovariš, vzdramivši se iz zamišljenosti. „Vendar jako sem radoveden, čemu moj davni znanec in prijatelj Janko zahteva kaj takega?“

„Čemu to zahtevam?“ povzame Janko, kakor bi se čudil. „Mar me res ne vidiš? Glej, tako čudno mi je danes pri srcu, ko sem te čez več let videl še vedno zvestega tovariša. Zdi se mi, in v srcu mi nekaj pravi, da naj še nocoj dobim od tebe vnovič zatrdilo vednega prijateljstva. Moj in tvoj oče ležita tu, moja mati tam, in le ti mi še ostaneš v rojstvenem kraju neizpremenjen, kaj ne, da tudi neizpremenljiv?“

„Veš, da je takó“, odvrne Marko, otrnivši si solzo, ki je kanila na grobišče ter veljala brčkone dobremu očetu; „saj veš, da ostane tako. Toda povej mi rajši, kako je v mestu in kdaj se zopet vrneš tje-kaj?“

„V Ljubljani méniš? Nù, tam je še vse po starem; najvažnejše za naju je gotovo to, da si národna zavest pridobiva čimdalje širša tla. Vrnem pa se tje-kaj brčkone že jutri. Saj veš, da kot pisar imam le malo prostega časa in tudi národnega gibanja se le skromno morem udeleževati, torej vem o vsem nemara le nekoliko več kakor ti, ki marljivo čitaš slovenske liste. Toda, prosim te, ne povprašuj me o tem poprej, nego si mojo željo in prošnjo le tako površno izpolnil.“

Te besede iznenadijo Marka. Zdelo se mu je vedenje tovariševo že itak čudno, zato ga je hotel spraviti od tega na druge misli. Besedice „prosim“ ni mogel nikdar preslišati. Le-to besedo mu je moral reči, kdor je hotel kaj imeti od njega, in dal mu je, kar je mogel, kakor bi bil tudi nocoj lastne krvi dal tovarišu, ako bi je bil ta zahteval.

„Ti zahtevaš torej še vedno — —?“

„Zatrdila večnega prijateljstva“, odvrne Janko, „prav kakor sem ga čul iz tvojih ust nekaj tam doli pri jezeru.“

„Nù, bódi torej po tvojem“, reče Marko ter krepko stisne podano tovariševo desnico.

Mična zvezdica se je zalesketala v tem hipu nad cerkvico, kakor bi hotela biti priča mladeničema, ki sta se sedaj molče objela. Bo-li njima vse življenje zvesto svetila? Oj, da bi! A glej, utrnila se je, ko je Marko nadaljeval:

„Bodiva prijatelja do smrti! Saj vé, da imam pravih prijateljev jako malo, čemu bi se torej ne oklenil tebe, ki si mi tovariš, znanec in rešitelj v mladosti? Že brez prisege, ki jo želiš od mene, čutil sem, da je takó; toda odslej, ko si zahteval in sprejel to zatrdilo od mene, morava si biti kot rojena brata.“

„Da, da, kakor brata!“ potrjuje Janko, vidno zadovoljen. „Nù, vidiš, sedaj se ločim zadovoljniji od ljubljenege Venceslava, katerega sem prišel sèm spremit k večnemu počitku. Čas

Pokrajina v Japoniji.

pa je že tudi, da odideva: ti, da ugotiš svoji mamici, ki bo že povpraševala po tebi, a jaz, da naznanim tvoje nocojšnje besede svoji sestri Ljudmili. Kaj ne da, Ljudmili?“

„Da, Ljudmili, Ljudmili!“

In kmalu ju ni bilo več v božjem vrtu.

II.

Vas Zvižina leži, kakor že vemo, v vznožju ne posebno visokih gričev, nekaj streljajev više od jezera. Vas je majhno selo, kakih deset, dvanajst kmečkih hiš, ki so, čeprav ne gzdave, vendar vse dokaj lične in snažne, in tudi lastniki niso še trpeli uboštva. Bilo je tukaj, ne daleč vsaksebi: Županovo, Vrtnikovo; tam na drugi strani Prelaznikovo: pa kdo bi vse

našteval? Le zale, ne velike cerkve sredi vasi in četverovoglatega šolskega poslopja, lepó pobeljenega, ne smemo pozabiti. Od podružne cerkvice sv. Vida vodi z griča pot na vozno cesto in od todi naprej mimo župnišča. Tu je stanoval že mnogo let postarni župnik Kinčič, ki pa tu ni sameval. Dokler je bil še Venceslav živ, bil je v prostih urah večinoma pri njem. Večkrat se jima je pridružil tudi Marko, županov sin, ki se je v tej družbi izvrstno olikal ter postal zlasti v govorjenju moder in premišljen. Bil pa je tudi Kinčič, čeprav že v letih, še vedno mož v pravem pomenu besede; posebno dobro se mu je prilegal njegov živi humor. V vsej župniji menda ni bilo človeka, katerega bi on ne bil natanko poznal; ni bilo pa tudi daleč na okrog nobenega, ki bi gospoda župnika ne bil spoštoval in v resnici ljubil. Gostoljubno njegovo hišo so poznali tudi njegovi znanci, ki so ga radi obiskovali, vendar pa postajali poslednji čas čim dalje redkejši.

Onega dné po pogrebu učiteljevem vidimo v večerni svetlobi na župniškem pragu žensko osebo vitke rasti in, kolikor je móči videti, zalega, cvetočega obraza. Velike, črne oči zró tje na cesto, kakor bi nekoga pričakovala.

„Glej, da ju izvestno pokličeš, Ljudmila!“ začuje se glas v veži, „ako zanesljivo veš, da še nista mimo. Le povej, da sem to rekel jaz.“

Ljudmila, sestra Jankova, odhiti takoj proti cesti, kjer so šli mimo ljudje od pogreba. Vrla deklica je: gibčna a lahna je njena hoja, dostojno je njeno vedenje, pokorna je na prvo besedo, in nedolžna je kakor mal otrok. Dopolnila je devetnajst let, torej je sedaj v oni dôbi, v kateri se odločuje dekletom bodočnost. Ako povprašate župnika Kinčiča, katere ovčice so mu najljubše v župniji, odgovori vam, da so mu sicer ljube in drage vse, vendar mu je izmed mladeničev najmilejši županov Marko, a izmed deklet se mu zdi najboljša Vrtnikova Ljudmila.

Začujejo se koraki, in troje ljudij stopi k župniškim vratom. Poznamo jih, naši znanci so: Janko, Marko in Ljudmila. Tam na cesti so se našli. Ljudmila je mladeniča povabila v župnikovo hišico. Marko je bil res namenjen naravnost domov; ko je pa zvedel, da hoče gospod župnik vsem, ki so kaj pomagali pri pogrebu, postreči po stari navadi z vinsko kapljico, ni hotel biti brezobziren.

V razsvetljeni sobi je bilo zbranih že precéj župljanov, sedečih poleg prostornih, pokritih miz, ko vstopijo Janko, Marko in Ljudmila. Le pri okrogli mizici tam v kotu je sedel samcat človek, čegar obleka je kazala duhovnika. Na omariči poleg mize je imel več raznih popirjev, katere je pregledoval drugega za drugim. Ko

naši znanci prijazno pozdravijo navzoče, prihiti jim župnik Kinčič naproti ter jih nemudoma predstavi svojemu duhovnemu tovarišu.

„Glej, no, gospod Novoselski, tukaj je cvet naše mladine, ki je moje največje veselje in najboljša nada! Dovóli, da jih posadim sém k tebi, da ti delajo družbo!“ Po teh besedah pomigne mladim ljudem, naj brez obotavljanja sedejo poleg Novoselskega.

„Takó!“ reče ta, ko odloži papirje; „zares me veseli, da jih morem spoznati. Zdravi!“

„Pozdravljeni nam tudi vi!“ rečeta Marko in Janko, ter sedeta; ne takó pa Ljudmila, ki je opazila, da ima hišina s postrežbo obilno opravka. Ne bi bilo torej napačno, da ji prihiti na pomoč tudi ona, saj je bila v tem izurjena. In gostje so bili hvaležni za tako postrežbo, in nekdo je tiho zašepetal svojemu tovarišu, da je vino trikrat okusnejše, ako pride iz njenih rók.

„Kako veselje zame, da vaju vidim zopet oba pri sebi“, povzame župnik Kinčič, ko izpijejo za dobrodošlico nekaj kozarcev. „Upal sem, da se snidemo še kdaj vsi, vidva in tudi Venceslav, toda Janka ni bilo nikdar k nam. Napijem na pokoj blagi pokojnikovi duši!“

Nalili so kozarce, trčili in pili na dušni mir nepozabnega Venceslava. Vendar pravega razgovora le še ni bilo. Kmetje pri drugih mizah so res govorili to in ono: jeden o bogati trgatvi, drugi o ajdovi žetvi, tretji je zopet hvalil zale žrebce, ki jih je videl v mestu itd. Župnik Kinčič, ki je pazil, da ni nikjer nedostajalo pijače in kruha, zapali si smodko, stopi nekoli-kokrat semtertje po sobi in se zopet ustavi poleg naših znancev.

„Zakaj si nečete postreči?“ pravi, ko vidi, da novodošla gosta ne segata po jedilih, „zlasti pa ti, gospod Luka, ne daj se vendar, prosim, zmerom priganjati!“

Po teh besedah krene zopet k drugim gostom.

„Lepa hvala!“ odvrne duhovnik, ki je bil predstavljen našima mladeničema kot župnik Novoselski. Seže po pripravljenem kruhu in jame povpraševati naša znanca to in ono, zlasti iz življenja Venceslava, za katerega se je jako zanimal. Tudi je bil radoveden, kako je v Ljubljani, katero utegne sam le malokdaj obiskati. Janko mu je odgovarjal na razna vprašanja. Mlada znanca sta zvedela, da je mož tudi pisatelj, zvedela sta zraven še marsikaj iz njegovega življenja.

„Že kot dijak“, pripovedoval je, „jel sem se ukvarjati s sestavljanjem raznih manjših spisov, ki pa jih takrat ni bilo lahko spraviti v svet. Tudi sem ž njimi vedno le odlašal, boječ se, da bi ne bili dovršeni, ker sem jih hotel poznaje, ko dospem v leta, sam popraviti. Da bi

jih bil komu kazal, te slabosti nisem imel. Z župnikom Kinčičem sva si že stara znanca, ker sva bila že od nekdaj, če ne v isti klopi, pa vsaj v isti šoli. V poprejšnjih letih sem ga obiskoval pogosteje; sedaj pa, ko sva dovolj oddaljena drug od drugega, obiskujem ga le redko: pač se ne spominjata, da bi me bila kdaj tukaj videla.“

„Zares ne“, odvrne Marko, ki je pazno poslušal Novoselskega.

„Nü, vidita. Bil sem sicer že nekolikokrat v tem njegovem stanovanju, toda od poslednjega pohoda je že dolgo. Trinajst, ne, kakih štirinajst let je že tega, in vidva sta bila takrat še otroka. Da sem pa želel priti sëm, vzrok je le gospod župnik Kinčič, ki mi je pisal, da stanuje tukaj Venceslav, moj nekdanji znanec. Tudi v njem je tičalo, kakor velimo s ptujo besedo, nekoliko literata, in taki ljudjé, kakor si lahko mislita, imajo vedno dokaj pomeniti se. Vendar pa ga nisem dobil živega, ker je nagloma umrl, torej sem ga samo spremil h grobu.“

Novoselski malo preneha.

„Res je bilo s tem skaženo moje upanje“, nadaljuje Novoselski, „toda veseli me, da sem dospel semkaj. Med njegovo slovstveno zapuščino sem našel toliko zanimivih stvari, da bi bilo res škoda, ko bi se poizgubile. Vrl človek je moral biti ta Venceslav. Kar najdem zanimivejšega, dam priobčiti raznim listom, ako ne bom mogel v posebni knjigi izdati vsega; zapечатena pisma pa, katerih je bilo več med zapuščino, spravil je gospod Kinčič sam, ker so namenjena raznim njegovim znancom.“

Med pripovedovanjem Novoselskega se je soba čimdalje bolj praznila. Kmetje in drugi povabljeni gostje so se jeli odpravljati, in župnik Kinčič, spremivši slehrnega do vrat ter poslovivši se ž njim, približa se zopet k naši družbici.

„Nü, Ljudmila“, pravi, ko se približa, „sedaj pa le pojdi tudi ti sëm, da si nekoliko oddahneš! Le kar tukaj-le sédi poleg Marka! Upam, da ne umrjem poprej, nego vaju poročim pred oltarjem. Kaj ne, draga moja?“

Ljudmila, rdeča kakor piruh, prisede k mizi; tudi Marko nekoliko zardi. „Kaj neki vé gospod župnik?“ mislita si obá. Saj se vendar ni moglo reči o njiju, da je med njima kaj nenavadnega, ali da se rada shajata, ali se drugače dajeta ljudem v zobe. Bila sta si res že davna znanca, od nežne mladosti, toda to je bilo — vse!

„Kje pa sta se mudila tako dolgo, da vaju ni bilo za nami?“ vpraša Ljudmila Janka in Marka, samo, da bi se začel kak pogovor.

„Ne veš še? Da, res še ne veš tega“, odvrne Janko, ko se spomni, da sestri še ni nič povedal o tem, kar je bilo sklenjeno na pokopališču.

„Kaj bi naj vedela?“

„Da sva si nocoj prisegla z Markom trajno prijateljstvo“, pové Janko radosten.

„Kaj slišim?“ pravi Novoselski, ki je molčé poslušal ta razgovor.

„Mislim sem, da sta si prijatelja že od davna“, izpregovori vmes kakor sam zá-se župnik Kinčič; „že od onega nevarnega slučaja doli pri jezeru.“

„Ej, tako je“, potrdi Janko krepko ter nadaljuje: „Dasi je najino prijateljstvo sklenjeno že v mladosti, vendar sva si je ponovila s prisego, saj se tudi krstna obljava vedno ponavlja. Beseda, dana ob grobu, bo nama sveta.“

„Nevarni slučaj? Pri jezeru?“ povprašuje Novoselski, ter se ozrè v Kinčiča, ki je mlade ljudi radostno gledal. Na obrazu se mu je videla radovednost.

„Da res, pri jezeru ju je združil — kakor sem slišal — neki slučaj ter zvezal oba“, odvrne župnik Kinčič. „Le vprašaj o tem ta mladeniča in zveš, da se tudi v naši dolini pripeti včasih kaj posebnega, ali kakor ti praviš, poetičnega; poleg tega pa si tudi večer nekoliko okrajšamo. Saj vem, da se moja mlada znanca ne bodeta branila povedati tega.“

Družba se malo posvetuje, ali naj bi se to pripovedovalo, ali ne. Marko, Janko in Ljudmila ménijo, da je to nepotrebno, ker je bilo to že davno in je že splošno znano, toda oba gospoda župnika želita, naj bi se pripovedovalo; zlasti je silil gospod Novoselski, ki še ni ničesar čul o tem, da se je naposled Janko udal in, ozrši se po sobi in svoji družbi, začel pripovedovati:

III.

„Nisem še poznal več sveta, kakor ga vidimo tukaj-le zunaj pred hišo, ko sva si bila z Markom že prijatelja. Jednake starosti in v jedni vasi rojena, zahajala sva že skupaj, ko sva jela tekati čez vežni prag. Skupaj sva čestokrat poslušala stare pripovedke, ki jih je nama pravila ta ali ona stara ženica ali dedec mojega tovariša. Še sedaj se spominjam, kako sva strmela ob čudovitih dogodkih, ki so se vršili v začaranih gradovih, ali ob nenavadnem junaštvu velikanov, ali ob drznosti pritlikovcev. Dobro se še spominjam, da sem si toliko- in tolikokrat želel videti oni čudni svet, v katerem se je godilo vse to, zakaj vse se je godilo drugje, le v naši vasi se ni pripetilo nič važnega. „Ko odrastem“, dejal sem sam sebi, „pojdem nekoliko po svetu pogledat one znamenitosti, ki sem jih že videl v mislih pred seboj“; s to tolažbo sem si krotil razvneto radovednost.

Bilo mi je že šest let, morda nekaj več, ko so začeli zidati v vasi novo hišo, katero so imenovali šolo. Toda sedaj nisem mogel biti

več tako pogostoma pri prijatelju, niti pri delavcih, ker sem moral biti skoro neprestano pri zibelki svoje mlade sestrice Ljudmile in nanjo paziti. Rad, oh prerad bi bil šel vèn pod milo nebo, šel s tovariši in drugimi otroki igrati se, a od zibelke nisem smel. Mati so mi bili podarili lepo vezano knjigo s podobami, katere sem se mnogo veselil; a zapretili so mi, da jo odvezemó, ako ne bom skrbno čuval sestrice. Lahko je torej umeti, kako vesel sem bil Marka, ko je prišel semtertje k meni.

Dve leti sta minuli in ž njima vred tudi one neprijetnosti. Sestrica je že hodila po sobi ter nekoliko tudi govorila, ko sva šla z Markom v šolo. Prvi učitelj so nama bili v tem-le župnišču gospod župnik, ki so naju vedno odlikovali. Nekoč nama tudi naročé, naj se naučiva streči pri sv. maši, za kateri nauk pa bo treba dobrega spomina, ker latinski govoriti ni karsibodi.

Kaj si neki more želeti mladi fant veselejšega kakor to, če sme biti cerkveni strežaj? Midva sva kar vriskala proti domu in drugega dne se napotiva k cerkovniku, da naju nauči te službe. Treba je bilo nekaj pridnosti, a predno sta minula dva tedna, bila sva že popolnoma kos svoji nalogi.

Kaj naj še omenim zanimivega iz one dóbe? Vém le samo to, da sem potem, ko sem znal že gladko čitati, večkrat po cele ure presedel pri Marku, kjer sva skupaj čitala lepe povesti, ali spisovala spise in hodila na polje in v gozd. Prav nič naju ni iznenadila novica, da dobimo novega gospoda učitelja, zlasti ker so dejali gospod župnik, da ne bo prav nič hud.

Tako je minulo zopet nekaj časa. Od učitelja, ki je res kmalu na to došel ter se nam otrokom takoj priljubil, izposojevala sva si z Markom knjige ter jih v prostih urah marljivo čitala. Večkrat je hotel še on mene prekositi v pridnosti. Sestrica se je pa z nama igrala ob prostem času, in tako smo imeli vsi res presrečno življenje.

Bilo je pomladi o Telovem. Tega praznika sva se vsakega leta že dolgo naprej veselila, in zakaj bi se ga ne bila, ker sva bila lahko ponosna na to, da sva smela pri slovesnem obhodu opravljati tako važno službo! Ta praznik pa se tudi v Zvižini že od nekdanj slovesno obhaja; na vsakem oknu je polno cvetic, pred hišami so postavljeni mlaji, oviti z lepimi vencji; zdi se ti, da so vse livade oropane svoje lepote. Koliko truda imajo dekleta, da vkusno uredé ves ta kras!

Popoldne pred praznikom prihiti k meni Marko, ko sem bil ravno namenjen iti pogledat, ali že zoré jagode, katerih raste tod okrog obilno. Povprašam ga torej, ali ne bi šel z menoj, na kar mi tudi odgovori, da pojde, ako bova poleg

jagod nabirala tudi cvetic, katerih baje želi sestra Ljudmila. Ker mi je bilo to po godu, kreneva jo kmalu iz vasi doli proti jezeru.

Tisti čas sva z Markom že popolnoma poznala vso bližnjo okolico, torej tudi vedela, kam se obrniti po to in ono. Tako nama tudi ni bilo neznano, da rastó na solnčni strani jezera posebno zale cvetlice, katerih je navadno le malo; kaj mogla nabirati otročja roka, zakaj tje kaj se je dalo priti le s čolnom čez jezero. In ker sva sklenila, da nabereva uprav teh redkih, ugibalava sva tudi vso pot, kako bi najlože dospela tje kaj.

„Ko bi imela čoln“, dejal je Marko, „bila bi kmalu tam.“

„Ej, saj vidiš ribičevega tam na bregu“, pravim, ko zapazim starikasti čoln, ki se je sušil na bregu poleg vode. Z vidno radostjo pohitiva na to oba k njemu.

„V tej pokveki se vendar ne bova vozila“, reče Marko, ko čoln dobro ogleda. „Lahko bi se ponesrečila, in kaj bi bilo, ko bi naju ribič zagledal?“

„Ne bo naju videl“, pravim jaz ter že porivam čoln v vodo. Hoté, nehoté, moral je Marko vstopiti, bojé se, da se jaz ne bi smejal njegovi bojazljivosti. Odrineva od brega. Oh, — to je bila krasna vožnja! Mično je pljuskala voda ob čoln, ki je drčal urno po vodni gladini. Poprej, nego sva mislila, bila sva pred kotanjo, ki je bila polna jagod in cvetic.

„Juhé! tukaj sva“, pravi Marko, izstopivši iz čolna na breg. „Sedaj pa le urno na delo! Potegniva čoln nekoliko na suho, da se vode preveč ne napije.“

Toda ne boš! Mene je ta kratka vožnja vsega prevzela. Tu sem bil prvič v življenju tako sloboden, tako sam svoj poveljnik, da sem preprosto le želel, naj bi ta vožnja zmerom trajala. „Mornar bom, ko dorastem“, mislil sem si, zakaj takrat bom lahko videl kraje, katere sem si tolikokrat predočeval v domišljiji. Toda slab mornar bi bil, ako bi obrežja tega jezera natanko ne ogledal ter se vesla ne privadil. Sedaj imam lepo priliko, sedaj sem sam svoj gospod.“

Pustim torej Marka samega na bregu in hajd dalje po jezeru. Hladni vetrič mi je pihljal naproti, ko sem veslal proti vshodu tako daleč, kakor še doslej nikdar. Opazoval sem zanimivi kraj onostran jezera, gledal bistre ribice, ki so švigale pred menoj, opazoval zlato solnce, ki se je zrcalilo v jezeru, prav, kakor bi tam doli na dnu vode bilo drugo nebo. Bil sem to pot neizrekljivo srečen, vsaj zdelo se mi je tako.

Zelo nizko je že stalo solnce, ko se spomnim, da treba vrniti se. Šele sedaj sem zapazil, da

je ječa prodirati v čoln voda, za kar se iz početka nisem mnogo menil. Veslal sem na vso moč, da dospem prej ko prej k tovarišu. Najdem ga sedečega na zelenem mahu, kjer je počival, ko je že davno napolnil košarico s cveticami. V rokah je imel knjigo, ki mu jo je posodil gospod učitelj, ter čital.

Bal sem se, da bo po pravici nevoljen na-me. In res je bil malobeseden, ko je vstopil v čoln, držeč košarico s cveticami in jagodami pred seboj. Toda, nesrečna voznja! Kmalu, ko odrineva, videlo se je, da ima čoln zaradi najine teže na dnu čimdalje večje špranje, kakor bi se mu hotelo dno odtrgati. Kaj bo, če se to zgodi, predno dospeva na breg?

Z vso močjo porivam čoln, in tudi Marko mi pomaga. A dospeti do kraja nama ni bilo usojeno. Kakih deset korakov od brega se odtrga jedna deska od dna čolnovega in voda privre z vso silo vanj.

Ustrašiva se, kakor bi ustrelil v naju. Kdo bo povedal dobrim starišem najino nesrečo, ako najdeva tukaj v vodi svoj grob? Jaz, ki sem bil največ kriv te nezgode, skočim iz čolna in, ne vem, ali iz strahú, ali radi nekake prirojene spretnosti, prikobalim h kraju. Hotel sem poklicati ljudi na pomoč, toda na bregu ni bilo opaziti žive duše. Kaj bi torej storil? Pustiti, da tovariš Marko utone? Nikakor ne!

Odložim nepotrebno obleko in urno sem zopet v vodi. Majhna košara, v katero je bil Marko del nabrane cvetlice in jo tudi ob času nezgode še posebič čuval, pokaže mi kraj, kjer je bil tovariš. Le malo se je držal čolna, bil je že skoro ves pod vodo. Urno ga pograbim za roko, poženem se k bregu ter ga vsega omamljenega in premočenega, s polno košaro cvetic, po velikem trudu spravim na suho.

Prišedši na breg, padeva drug drugemu v naročje v dolg objem . . .“ (Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

Vse gostilne ob velikih cestah so si več ali manj podobne. Konjske jasli pred hišo, veja nad vrati in uglajena tla okoli oglov, koder ustavljajo vozniki. Če hočemo še natančneje poznati posebnosti teh zelenic na belih cestah notranjske zemlje, moramo stopiti čez prag — v gostilno. Takoj nam prihiti nasproti gostilniški duh, ki ti pravi, da tukaj jedó in pijó. Ko smo pa že v hramu novodobnega Rade-gosta, treba nam samo ukazati, in dobimo za dober denar vsega, česar nedostaje telesu. Kdor hoče dobro jesti in piti, oglasi se samo v notranjski gostilni ob veliki cesti. Poleg spominov na boljše minule čase, ko so vozarili in „furali“, ostala je našim ljudem še ta dobra lastnost, da znajo za dober denar dobro postreči.

Dobračeva gostilna stoji na samem ob tržaški cesti. Do bližnje vasi je naprej ali nazaj več nego dvajset minut. Hiša je pod klancem, kar je vrglo prejšnje čase mnogo s priprego, ima tudi prostorno dvorišče, tehtnico za seno, prijazne hleve, staro poštenje, dobro vino, izvrstno kuhinjo in po ceni postrežbo, priljudne stanovalce in še mnogo drugih ugodnostij: nima pa — gospodarja. Jedno leto je že od tega, kar so ga odnesli na pokopališče. Ostavil je vdovo s tremi nedorastlimi otroki. Odtlej se ni mnogo izpremenilo v hiši. Vse se vrsti še v starem tiru in v starem redu. Zato so tudi vozniki, pivci in sploh gosti tisti kakor prej. Mlada vdovica gospodinji in gospodari sicer sama, a dobro.

Poglejmo v gostilno, kamor je ravnokar stopil človek s kovčgom v roki. Krenil je takoj na levo stran v pivnico za odlične goste. Moralo mu je biti že znano, da je tako. Kmalu za njim pride mati Dobračka, bolj nizka, rdečelična ženska, živih, temnih očij in prijetno okroglega života. Začudila se je, uzrši tako nena-doma — sorodnika. (Kdor ne vé, da so navadno na Notranjskem vse boljše rodbine v bližnjem ali vsaj daljnem sorodstvu, pozna naše Notranjce le površno.) Andrej Pegan je bil materi Dobrački ali pa njenemu pokojnemu so-progu — kar je bistveno brez pomena — nekoliko v krvi, v petem ali šestem kolenu.

Takoj po prvem pozdravu, ko je Pegan ukazal nekaj malega za predjužnik in naročil merico vina, začela sta premlevati, kakor se spodobi jedino sorodnikom, domače stvari.

„Vi ste oženjeni?“ vpraša ona in pogleda Pegana s temnimi očmi.

„Ni še minulo jedno leto in pol, ko sem šel todi mimo od poroke.“

„Da, sedaj vem. Vaša ženka je bolj majhne postave, a čvrsta; pa saj smo, kar je naše rodovine, vsi bolj pritlikavi, toda živi kot iskra. To nam je urojeno, kaj hočemo.“

Andrej Pegan vzdahne tako glasno, da se je Dobračka silno prestrašila, misleč, da je nenadoma obolel. Spoznavši, da ni nič hudega, umiri se in oprosti, da gre za nekoliko hipov v kuhinjo. Kdo je bil rajši sam kakor Andrej?

Trnjev venec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

(Dalje.)

Janko preneha. Ko se ozre po tovariših, vidi vse nekako otrpnele okolo sebe. Tudi njega samega je pretresel spomin tega dogodka, da si je moral nekoliko oddahnuti, predno je nadaljeval. Med tem pa je vladala tišina v družbi.

„Marko, dragi moj Marko!“ — nadaljuje Janko — zakličem, „oh, odpusti mi! Ko bi se jaz ne bil toliko časa vozil po jezeru, ne bi se bil čoln napil vodé in ti bi se ne bil pone-srečil. Oj, da te nisem slušal!“

„Pomiri se“, pravi on, „sedaj je že vse dobro. Kaj naj ti odpustim? Hvala Bogu, da so cvetlice ohranjene!“ Po teh besedah se ozre na košaro.

„Zakaj te nisem slušal?“ povzamem jaz, ne da bi prav vedel, kaj govorim.

„Slušal? Mene slušati ti pač ni bila dolžnost. Zadovoljen bodi, da sva ušla nesreči, ter dovoli, da te dostojno zahvalim, ker si me rešil smrti. Naj te torej v imenu svojih starišev poljubim.“

Objela sva se vnovič ter se poljubila in čutila se srečna, da sva imela vzrok biti drug drugemu hvaležna: jaz njemu za to, da mi je nepremišljeno ravnanje tako urno odpustil, on pa za to, da sem ga rešil smrti.

Marko je ihtel neprestano: „Janko, Janko, s čim naj ti poplačam to žrtvo?“

„Pustiva to“, odvrnem mu. „Ako mi le hočeš posiloma izkazati hvaležnost, podaj mi rajši rokó z zadržilom, da si ostaneva nerazdružljiva tovariša in prijatelja za zmerom. Druge zahvale ne sprejemem.“

Ko si še stisneva desnici, odideva, za rokó se držé, proti domu. Stariši, gospod župnik, učitelj in drugi so kar strmeli, ko so pozvedeli, kaj se je zgodilo. Majhna kapelica, čedno pobeljena, katero je dal pozidati Markov oče, kaže kraj, kjer sva — da takó povem, — stopila zopet na ta svet ter si spletla vez, ki je naju tako krepko vezala doslej. V kapelici se nahaja majhen oltarček, čegar slike te spominjajo imenovanega praznika; kapelica se tudi s ceste lahko vidi.“

„In Ljudmila jo vsako leto zaljša in oskrbuje s cveticami“, dodá Marko.

„A z ónimi tvojimi jih še vendar ni“, reče župnik Kinčič z nasmehom.

Marko lahno zardi, Janko pa pravi: „Da, zares ne! Te cvetke, ki so se tačas ohranile, bile so drugega dné in še dolgo potem na naših oknih, dasi so že uvene.“

Nastane molčanje.

„Prav hvaležen sem vam za pojasnilo zanimivega dogodka“, povzame Novoselski, ki je poslušal molčé in pazljivo. „Nujte, prijatelji, nalijmo si kupice ter pijmo na vajino zdravje in na zdravje vrle mladenke Ljudmile!“

Mladeniča vstaneta, da trčita z Novoselskim in z domačim župnikom, in vsa družba pije zdravico. Le Ljudmila obsedi na svojem sedežu, ter si z belo ruto obriše oči.

Novoselski jo šele sedaj pogleda nekoliko pozorneje. Z lica in iz očes ji je sijala blaga duša, sramežljivost in preprostost poleg umnosti, najboljša znamenja prave lepote.

„Nikar se ne žalosti, dobro dete!“ reče Novoselski, ko vidi, da so se ji udrle solzé iz očes. Ali je jokala, ker se je spominjala onega nesrečnega slučaja, ko bi bila lahko izgubila brata in prijatelja, ali zaradi drugih spominov mladosti, kdo to vé? Komaj se nekoliko ojači, ko Novoselski nadaljuje:

„Mladi deklici v tvojih letih pač ni treba žalovati. Saj itak pride vsakemu človeku prej ali slej le preveč povoda ali vzroka, da žaluje. Sicer pa treba poguma, brez katerega ne premagamo nobene težave. Ali ni res, Marko?“

„Res je“, odvrne ta, toda v istem hipu seže po svojem klobuku in reče: „Dejal bi pa, čas je, da odidemo, ker zdi se mi, da je že pozno. Torej oprostite — z Bogom!“

Tudi Janko in Ljudmila vstaneta.

„Pa bi še ostali nekoliko“, prigovarja jim Kinčič, ki jih potem z Novoselskim vred spremi do hišnih vrat. Tu se še enkrat ganljivo poslové, sežejo v desnice in se razidejo vsaksebi.

Novoselski je še dalje časa zrl za odešlimi. Ko so mu že izginili v temi, poslušal je še nekaj časa milodoneče petje mladih grl, ki je odmevalo tam s prijaznega pogorja med vinogradi; nato pa, ko petje utihne, vzdihne polglasno:

„Mili Bog! Kakšna sreča, ako je mladina krepstna in navdahnjena s pametnim mišljenjem! Kakšen razloček med to trojico in med toliko drugimi mladimi ljudmi, ki se ponašajo samo z razbrzdanostjo, divjostjo in nespametjo! In vrh vsega še mislijo, da je razbrzdanost v mladosti junaštvo! Da, mladino vzgajajmo verno in vzorno, pa najbolje osrečujemo človeštvo. Kako globoko so se mi vtisnile podobe teh treh mladih ljudij v spomin! Da, s trudom se dá vse pridobiti. Srečen moj tovariš, da ima take župljane!“

Nato se vrne v župnišče.

Nocojšnjo noč Ljudmila v svoji spalnici dolgo ni mogla zaspati. Mislila je na svoje dobre, pokojne stariše, na učitelja Venceslava, mislila na brata, in tudi na Marka je mislila. Čemu neki? Brat je bil že več let v mestu; nemara nikdar več ne pride nazaj na dom; domačo hišo s poljem in vrtom ima sosed v najemu, in ona je sama na svetu, takó sama! One betvice znank in prijateljic, ki se lahko razpršé kakor megla, pa niti imenovati ni. Vendar pa prihaja že v leta, ko bo treba misliti, kako bi se živelo najsrečneje, zlasti, da ne bi se čutila tako zapuščene, pozabljene . . .

Kako čuden je bil vendar danes njen brat! Posiloma mu je moral Marko zatrditi večno prijateljstvo, četudi že stoji na lastnih nogah. Vsekako pa se je védel jako hladno proti njej, jedini sestri; a ona ga že tako dolgo ni videla, njega, ki ga ima rada, tako rada, da niti sama ne vé, kako. Tudi Marka nima manj rada, kakor brata. Saj sta si bila vedno dobra, in nocoj jo je spremil domov in ji stisnil ob slovesu rokó, kar se še doslej ni bilo nikdar zgodilo. Tisto ljubkovanje, katero je videla včasih pri drugih, bilo ji je zoperno. Kodrežev Nace ji je sicer včasih govoril, da jo ima rad, da mora biti njegova, toda kaj bo neki on, saj vsakemu dekletu to govori! Z Markom bi seveda hotela hoditi po poti življenja, toda kaj bi? Županov je. — Gospod župnik ga je sicer podražil, da ga hoče ž njo poročiti, toda kaj porečeta k temu on in njegova mati? Rada bi bila dala kdo vé kaj, ko bi vedela, kaj je mislil gospod Kinčič, to govoreč. Nemara bi potem ne bila tako otožna in žalostna, kakor je sedaj, ko je prvič spoznala, da je tako sama na svetu.

IV.

Krasno solnce se je zopet prikazalo na obzorju, kakor bi bilo tudi njemu milo, gledati prijazno dolino, v kateri mrgoli toliko marljivih ljudij. Težko, težko so ljudje že čakali, da se zakadé na trgatav v vinograde, letos tako obilno blagoslovljene. Saj je trgatav tukaj najveselejši jesenski praznik. Zatorej pa čujemo povsodi pomenke o trgatvi, dasi naposled obvelja prepričanje: da je zanjo še prezgodaj.

Solnce hití naprej, ne čaka. Visoko je že, ko dospemo pred hišo Županovih. Od kodi vendar to imé? Markov praded je bil skoro ves čas občinski starejšina, a tudi njegov oče je opravljal to častno službo. Jako čedna hišica je to. Res, da nima gizdavega nadstropja, pa je za to vkusno zidana in pobeljena, kakor bi jo bil polil z mlekom. Zadaj za njo se razprostira sadni vrt. Nekoliko sežnjev dalje je Vrtnikovo posestvo, ali kratko Vrtnikovo, ime-

novano tako pač ne zaradi velikega vrta, vedno polnega cvetic, ampak zaradi tega, ker je bil Jankov in Ljudmilin oče poznan v vasi le zgolj pod tem imenom, ko se je od nekodi iz ptujine tu naselil.

Nekaj korakov za hišo Županovih, na sadniku, tam, kjer košata tepka razgrinja svoje veje, pod katerimi stoji okrogla mizica s klopmi, ugledaš zopet našega znanca Marka. Pospremil je bil tovariša Janka dober kos poti, ko se je vračal nazaj v mesto, in potem, ko je dospel domov, našel je na mizi zapečateno pismo, ki se je glasilo nanj. Dasi mu pisava ni bila ptuja, gre vendar urno povprašat mater, kdo bi bil donesel pismo. Ko pozvé, da ga je donesla dekla iz župnišča, odide z listom na vrt.

Kolikokrat ga je tu že prečital! Že ga zná skoro na izust, pa ga le ne more še odložiti. Pisal ga je bil pokojni Venceslav, a tako čudna in nenavadna je bila njegova vsebina, da se kaj takega ne bi bil nadejal. Kar solzé so se mu udirale iz očíj. List se je glasil tako-le:

Vedno mi dragi Marko!

Vem, da se boš čudil, jako čudil, ko dobiš to pismo v roke. Saj si bil doslej navajen prejemati pisma le od živih ljudij; jaz pa bom tedaj, ko boš ti to čital, že v hladni zemlji.

Od dné do dné čutim, da pešajo moje moči, in sčasoma popolnoma obnemorem, ako pojde tako dalje. To me pa tudi opominja, da sem že skoro na pragu svojega zemeljskega potovanja, in zato Ti hočem povedati še o pravem času neko važno naročilo.

Od prve ure, ko sva se sešla, pa do sedaj, ko si vzrastel v cvetočega mladeniča, bil si vsikdar moja radost. Kako radostno se še spominjam dneva, ko sem prišel v to vasico, kjer me je toliko mladih in starih ljudij tako vljudno in prijazno sprejelo! Iznenadilo me je, kar sem videl tukaj; nisem skoro znal, kaj se godi okrog mene. Otroci so vreli skupaj ter mi donašali raznotera darila — znamenja udanosti in spoštovanja. Da, bil je to zares lep dan mojega življenja!

Pa zakaj me je iznenadilo to? Naj Ti torej nekoliko povem iz svoje prošlosti. — Ko sem dovršil študije ter nastopil službo, poiskal sem si kmalu tudi tovarišico za življenje. Saj moja služba ni bila tako slaba, da ne bi ob njej mogla živeti družina. Oženil sem se s pošteno kmečko deklico iz Sevnice doli pri Savi, ki je po svoji dobroti in duševnih zmožnostih bila

res velik zaklad, zaradi česar tudi svoje dobre Marice, katero sem le prerano izgubil, nikdar ne pozabim.

Zakon najin je bil jako srečen. Dobila sva tudi hčerko, ki je najino ljubezen še bolj utrdila. Zorico sem gojil in ljubil kakor zenico svojega očesa. Kmalu je majala svoj drobnji jeziček, klicala „ata in mamico“ in v kratkem tudi tekala po sobi. Leto mi je minulo, da nisem vedel kdaj, in tako še drugo in tretje. Ko je pa Zorica štela štiri leta, zbolí mi nagloma nekega večera. Ves prestrašen dam urno poklicati zdravnika, toda bilo je zamán. Ni še minul teden, in ta moj dragi biser je bil pod zemljo. Od žalosti je tudi moja draga žena zbolela in šla za hčerko.

Kaj sem hotel? Potikal sem se sicer nekaj časa semtertje brez mislij, toda bilo mi je čimdalje hujše. V tem kraju zame ni bilo več obstanka, torej drugam! Sreča me je vodila v vašo vas, in prijazen sprejem je hladil moje pekoče rane. Posebno pa mi je ugajal takrat mi podarjeni zali šopek, ki mi ga je dalo majhno, zalo dekletce. Ko sem se ozrl temu dekletcu v oči, moral sem svoje obrniti v stran, da sem skril solzo. Videl sem v dekletcu živo podobo svoje nepozabne Zorice. Zato sem s sladkim čustvom v srcu spravil podarjeni šopek z namenom, da ga hranim v spomin.

Zvečer, ko sem bil sam v svojem novem stanovanju, sprehajam se nekaj časa semtertje po sobi, potem pa vzamem v roke šopek. Nisem se malo čudil redkim in umetno zbranim cveticam. A hitro mi okó obstoji na privezanem modrem traku, na katerem sem čital:

Da sreča Vam bi zvesta bila,
Želi*učenka Vam Ljudmila.

Zamislím se. Lepo ime, ki naznanja pač še lepše srce. Torej sem prišel med prave rojake svoje. Dasi sem znal, da šopka ni naredila ona mala deklica, bil sem ga vendar neizmerno vesel. Stopim k oknu in začujem slavca, ki je gostolel v bližnjem bezgovem grmu, in občutil sem v duši nekaj, česar bi si bil za vedno želel. — Ko sem se pozneje seznanil s Teboj, Jankom in vajinimi stariši, ko se spominjam veselih ur, ki sem jih doživel v Vaši sredi, pač ne vém, kako bi Vas vse za to zahvalil na pragu svojega življenja.

Toda čas rožic je le kratek. Tudi moje poznejše življenje ni bilo brez viharjev. Ne toliko radi mene, marveč radi drugih sem trpel in jokal. Naj se samo spomnim onega

časa, ko so prihrule in razsajale tu črne osepnice. Tebi je bilo že takrat petnajst let in Janko si je bil že poiskal službo v Ljubljani. Sreča zanj, da ni bil tukaj, da bi bil gledal, kako urno mu je blede smrt pobrala drage stariše. Hčerko Ljudmilo so poslali, kakor veš, k Vam, in Tvoj oče je bil, katerega sem našel vsegdar pri bolnem sosedu, njenem očetu. Ko smo se nekoliko otresli groze radi smrti onih, kar nas še huje prestraši novica, da je tudi Tvoj oče zbolel za to grozno boleznijo. Nemudoma pohitim k njemu, urédím in pomorem, kar sem mogel in znal, ukážem dekletu iti z menoj v moje stanovanje, Tebe pa so odpravili k botru. Vaščanje, ne marajoč za to, da je bolezen nalezljiva, hiteli so tolpoma obiskovat očeta, jaz pa se nisem dal motiti; urejal sem vse, kakor sem spoznal za najboljše. Toda, čemu ti pripovedujem to?

Tu preneha Janko čitanje.

„Blagi starček“, reče sam sebi, „kako živo se spominja turobnega časa, onih žalostnih ur!“ Solza se zasveti mladeniču na licu; ko si jo obriše, nadaljuje:

Očetu pa je bilo le čimdalje hujše. Zlasti nekega večera je bil že skoro pri kraju in prav težko je dihal. Osepnice so se bile prikazale, pa zaradi prehlada zopet skrile, kar mu je nakopalo mučni kašelj. Po tem slabem znamenju smo spoznali, da ne dočaka jutra.

Nakrat pa pomigne navzočím, naj odidejo, a mene pozove k sebi. Ostanem sam pri njem. Ko ne zapazi nikogar več, nagovori me tako-le:

„Dragi gospod Venceslav, ki ste že toliko prečuli in se trudili poleg mene, sprejmite za to mojo prisrčno zahvalo! Vsega vam ne morem povrniti. Ker pa čutím, da ne bom več dolgo med vami, dovolite, da vam izrečem še jedno prošnjo!“

Preneha. Jamem ga tolažiti, da še ozdravi, toda on na to odmaje z glavo in pokašljeva je nadaljuje:

„Z menoj ne bo, že vidím, nič več. Toda smrt me ne straši, saj sem veren kristijan; le nekaj drugega je, kar mi dela skrbí. Ko sem bil namreč pred nekoliko dnevi pri sosedu, poprosil me je Vrtnik, Bog mu daj pokoj! naj prevzamem v svojo skrb njegova otroka. Kot njun krstni boter sem mu to seveda rad obljubil. Vedel sem, da bodeta v kratkem zapuščena, a nisem vedel, da so tudi meni štete ure življenja. In sedaj vidím, da ista nezgoda preti tudi mojemu Marku; kako me muči skrb, da

Spominska ploča Ignacija Knobleharja v škocijanski cerkvi.

svoje obljube ne bom mogel izpolniti in tudi za svojega sina ne več skrbeti! Vendar pa je njegov fant po vašem posredovanju v mestu že preskrbljen, le za deklico se bo treba še truditi. Kakor veste, dobi Marko za mano in materjo vse. Če on torej učaka svoje polnoletnosti in če ona, Ljudmila, ostane še tako dobra, kakor se kaže doslej, sporočite mu, da želim, naj jo vzame za ženo. Ker pa še njemu sedaj tega praviti ne morem, prosim vas lepo, da mu vi sporočite ob pravem času to mojo željo, ob času, kateri bodete spoznali za najprimernejši. Jelite, Venceslav, da to tudi storite!"

Rad sem to obljubil in tudi pristavil, da Vaju hočem vedno voditi k dobremu. Mučnih skrbij rešen je blagi Tvoj oče kmalu na to mirno zaspal v Gospodu.

To je torej naročilo, katero Ti imam sporočiti, predno grem tudi jaz za njim. Ta moja skrivnost je znana le gospodu župniku, drugemu nikomur. Vem, da imaš Ljudmilo že tako rad, torej tudi ne morem reči drugega, kakor: Bodita srečna! Ona je Tebe vredna; lahko boš ponosen na-njo, ker je najboljša deklè, kar jih poznam tu blizu. Ker vem, da boš očetovo voljo in oporoko radostno izpolnjeval, končam svoje

pisemce s srčno željo: da se kdaj srečno snidemo nad zvezdami. Z Bogom!

Venceslav Ljubomirski.

Marko zgane list in kakor nem, brez mislij, obsedi na klopici.

V.

Omenili smo že, da so imeli pri Vrtniku prostran vrt, ki je bil v gorkem času poln cvetic. Vrtnice, klinčke, vijolice, muškat, tulipane in kdo vé, kaj še vse, našel si tam vsegdar v obilni množici. Čeravno je gojil sosed-najemnik na vrtu obilno sočivja, bila je vendar skoro vsaka gredica ograjena s cveticami, kakor z živim plotom. Ljudje, ki so se zbirali zlasti tu ob nedeljah, čudili so se, pa hvalili dobro in umno vrtnarico, ki je zares tudi sama najlepša vrtnica.

Pred leti bi bil človek zaman iskal v Zvižini tako raznovrstnih cvetic, kakoršnih je bilo sedaj v izobilju. Te so pričeli gojiti šele potem, ko je pretila nemila nezgoda Županovemu Marku. Jankov oče je tedaj sklenil, da bo priskrboval cvetic po drugi poti, kakor živahni sin. Razširil je poprej neznan vrtec, nakupil raznovrstnega semena in, ker je bil več vrtnarskega posla, jel je cvetlice pridelovati doma. Ker jih je pa gojil v obilni množici, prihajali so mladi ljudje ob raznih prilikah tudi od drugodi ponje. Nekateri jih je prišel samo gledat, drugi je pozvedaval njih imena, tretji je prosil za mičen šopek; a dekleta, katerih je bilo seveda največ, kupovala so jih s koreninami vred in nosila na dom v cvetličnike in lonce. Prave lepe novce so stržili Vrtnikovi za-nje.

Tudi danes vidimo Ljudmilo na vrtu, kjer ogleduje nekaj časa to in ono, naposled pa jame trebiti in skupaj vezati grmiče zimske salate. Toda nikar ne mislite, da ni znala drugega kakor zabavati se na vrtu. Ne, Ljudmila je bila kmečko deklè ter je znala poprijeti se vsakega dela; znala je plesti in šivati in ni se odmikala tam, kjer se ji je ponudila prilika, da je kaj prislužila. Kamor-koli je došla, povsodi so jo radi imeli zaradi skromnega vedenja, zaradi spretnosti. Znala je tudi mnogo mičnih pesmic in jih je popevala.

Toda danes ni pela. Glava ji je bila težka ter jo je nekam bolela. Vsedla se je bila sicer že k šivanju, pa da bi se nekoliko razvedrila, odšla je ven iz sobe.

Vedno ji je bil še v spominu včerajšnji dan. Niti kratko spanje, niti prijetno jutro ji ni moglo pregnati tužne misli prejšnjega večera. Danes, ko se je brat Janko le s kratkimi besedami poslovil od nje, zdelo se ji je zopet, da na tem

svetu nima človeka, ki bi maral za njo. Uprav je menila obrisati si svetlo solzico, ki ji je tiho prilezla iz očesa, kar opazi Marka, bližajočega se k vrtu.

Ko je preje sedel na klopici in premišljeval pismo svojega učitelja, priznati si je moral, da je imel Ljudmilo rad že odtlej, ko je zapuščena od starišev bivala dalje časa v njegovi domači hiši; tudi pozneje mu je nekako tesno postajalo pri srcu, ako je govoril ž njo. Toda kazati ji svojo ljubezen, zdelo se mu je nedostojno; mati bi nemara tega ne bila videla rada, poleg tega pa si je tudi mislil, da je še vedno čas, odkriti ji svoje srce. Ko pa naposled celo iz pisma razvidi, da mu je uprav ona namenjena, ne more se dalje premagovati, marveč vstane in ubere pot proti sosedovim.

„Ti si pač vedno marljiva, Ljudmila“, pozdravi jo, ko jo najde samo na vrtu pri delu. „Tebe tvoj že ne bo našel praznujočo, kadar pride pote“, nadaljuje ter stopi na vrt in dalje k ograji, kjer je poleg košatega bršljana stala kamenita klop.

„Kako neki to, da me je obiskal?“ mislila je sama pri sebi Ljudmila, ko mu je prijazno odzdravila na pozdrav, „saj tega ob tem času že dolgo ni storil. V otročjih letih je bil zares skoro naš vsakdanji gost, toda pozneje je zahajal k nam porredkoma. Kaj ga neki vodi sem?“ — Ljudmila ga je hotela že vprašati, ko ji Marko dé:

„Ljudmila, sem pojdi! Moram danes s teboj govoriti in ti nekaj povedati.“

Čutila je, da se mu glas trese. Ko mu pogleda v obraz, vidi, da ga spreletuje rdečica. To je napovedovalo nekaj nepričakovanega. Torej urno poskoči ter si pri vodnjaku umije roke in brisaje jih s predpasnikom, stopi k Marku.

„Nu, kaj mi neki poveš?“

„Tu-le sem sédi“, reče Marko ter jo potegne k sebi na klop. Ko ji je nekaj časa molčé gledal v obraz, reče ji z rahlim glasom, ljubko se nasmehljajoč: „Povej mi, Ljudmila, odkritosrčno mi povej, ali bi mogla in hotela biti moja in sicer moja za vse življenje?“

„Jaz? Za Boga! Kaj vendar misliš, Marko?“

„Le nikar se ne čudi, odkritosrčno povej“, prigovarja on.

„DOM in SVET“ 1895, št. 21.

„No, kako si danes vendar hudomušen! Prišel si nalašč norčevat se z menoj. Veš, Marko, to ni lepo od tebe.“

„Daj si vendar dopovedati! Tu je moja roka, da govorim resnico.“ Po teh besedah ji podá desnico.

„No, če je pa res tako, da ti naj že kar danes to povem“, odgovori čez nekaj časa Ljudmila, „pa znaj, da sem te čislala že od nekaj, in da si mi sedaj najljubši na svetu. Vendar prosim te, Marko, ne pozabi, čegav si.“

Zares, srečen snubač! Kaj si je hotel Marko še več? Mogoče, da se je že naprej nadejal takega uspeha, a še bolj zagotovljen bi ga bil, ko bi bil videl v dobro Ljudmilino srce, poznal otožne misli, ki so še pred nedavnim rojile v težki njeni glavic. Veselilo ga je neizrekljivo, da je prišlo tako, še predno ji je pokazal ono pismo, s katerim je bila tako rekoč zapečaćena njuna zveza.

Jenkov nagrobni spominik na Kranjskem grobišču.

„Nü, da boš znala, čemu ravno danes govorim o tem s teboj, ná, vzemi in beri to-le pismo.“
S temi besedami ji podá Venceslavov list.

Ljudmila ga odpre in čita. Videti je na njej, da je iznenajena, in večkrat je morala prenehati, da si je otrla solzo v očesu. Naposled, ko list prečita, položi ga poleg sebe na klop, podá Marku roko ter rahlo zašepeta:

„Torej zaradi tega pisma si prišel k meni? Povej mi po resnici, ali je res bilo treba tega pisma?“

„Ni ga bilo treba, draga Ljudmila, saj srce mi je že davno velevalo tako. Sedaj pa, ko vem, da je bila to tudi očetova volja, bo mi še večja skrb, da jo izpolnim.“

„O Marko!“ zaihti Ljudmila in solze veselja se ji uderó po zardelem licu.

„Torej zares hočeš biti moja?“

„Tvoja za vselej.“

Marka je prevzelo nepopisno čustvo, kakor še nikdar v življenju. Bil je srečen, kakor bi bil dobil veliko kraljestvo. Bil si je svest, da ima poleg sebe devo s čistim srcem in nedolžno dušo, na katere zvestobo se sme zanašati v prijetnih in neprijetnih okoliščinah. Kdor pa je našel tako nevesto, našel je velik zaklad.

Ko se prvo veselje nekoliko poleže, reče Marko: „Kaj nama je sedaj početi? Materi še nisem nič povedal o vsem tem in brez njihove vednosti tudi ne smeva mnogo misliti na svojo bodočnost. Škoda, da ni še brata tukaj.“

„Misliš Janka? Lahko sva srečna tudi brez njega. Saj se mi zdi, da on zame dosti ne mara.“ In Ljudmila pové Marku, kaj si je mislila nekoliko poprej o bratu. Marko jo potolaži:

„Nikar si ne misli, da bi njemu ne bilo mnogo mar zate! Vem, da te ima še tako rad kakor poprej. V mestu se je navzel nekoliko ptujega duha, ki je zakrivil, da se za domačine več toliko ne méni kakor poprej. Vendar pa mu ne smeva skrivati svoje zaroke; že jutri mu hočem pisati o tem, saj veš, da se mora zastran vaše hiše in vašega polja tudi nekaj ukreniti. Če pojde vse po sreči, da spravimo pri nas še to jesen vse potrebno v red, damo izgotoviti ženitno pismo, kakor tudi pisma, s katerimi prevzamem gospodarstvo. V predpustu pa bo poroka.“

„Če Bog dá“, dostavi Ljudmila in prijazen nasmehljaj je pričal, kako radostno že pričakuje določenega časa.

Marko vstane s klopi.

„Sedaj pa morava k materi, da tudi njej naznaniva to važno novico. Le nikar se ne obotavljaj in ne preišljaj“, prigovarja ji, ko vidi njeno osuplost, „saj smo domači. Tudi v tej obleki te bodo videli radi, kakor v vsaki drugi.“

Odideta po stezici. Ko prideta do praga, méni Ljudmila, da bi bilo najbolje, ko bi šel Marko sam v hišo ter se pogovoril z materjo o tej stvari. Ker pa ta neče privoliti, stopita oba v sobo.

V svetli sobi, kjer je bilo vse urejeno in osnaženo prahú, sedela je pri mizi že bolj postarna ženska ter šivala. Njeno zgubančeno lice je kazalo še sledove nekdanje lepote; šivanka ji je urno plesala med prsti. Opraviti je imela s perilom ter delala še brez naočnikov; pred njo na mizi je ležala odprta pratika, katero je menda ravnokar pregledovala. Uprav je hotela zopet pogledati v knjižico, ko se vrata odpró ter Marko in Ljudmila stopita v sobo.

„Mati!“ zakliče Marko, ko pohiti k njej, „mati, kako prav je, da vas tukaj imam! Glejte, predstavljam vam svojo izbrano nevesto, proseč vas vašega dovoljenja in blagoslova. Kaj ne, da sem pravo izbral?“

„Kaj ti je vendar prišlo na um, da me hočeš še iznenadjati?“ odvrne po kratkem molčanju mati, ko vidi sina vsega izpremenjenega ter Ljudmilo poleg njega. Deklica je bila vsa zardela; Marko pa izvleče iz žepa pismo ter je podá materi. Ker pa mati še zmiraj čudeč se gleda sina, nasmeje se Marko prav veselo in dé: „V tem pismu, ki je ležalo davi tu na mizi, našel sem nekaj posebnega, naj vam je torej preberem!“

„Vsedita se poprej, vsedita“, odvrne mati vsa zmočena.

Ko se to zgodi, razgrne Marko pismo ter je počasi čita. Ljudmila bi bila rada, da bi bil to, kar se nje tiče, v pismu izpustil, toda on je čital vse. Mati, spominjaje se pokojnega možá, topila se je v solzah. Ko Marko pismo prebere, obriše si mati mokre oči ter dé: „Upam, da ne bo zapreke. Ako so vama že drugi tako namenili, pa bodi po njihovem, saj imam Ljudmilo v resnici rada. Bodi torej srečen poleg nje in ona s teboj! Otroka moja, jaz vaju blagoslavljam.“

„O, bodite mi mati!“ vzklikne Ljudmila ter staro ženico objame in poljubi. „Mati, blaga mati, kako dobri ste!“

„To je moja dolžnost“, izgovarja se mati ter se izvija presrečni deklici iz rok. „Saj še nisem storila zate doslej ničesar. V greh bi se mi lahko štelo, ako bi jaz nasprotovala temu, kar je vama namenjeno že davno.“

Marko in Ljudmila sta bila presrečna. Hvalila sta mater in pokojnega očeta. A kmalu se zasuče razgovor na druge stvari. Natanko določijo dneve, kdaj pojdejo k sodišču, da tam Marko prevzame gospodarstvo; kdaj se popeljejo v mesto, da tam nakupijo vsega potreb-

nega za svatbo. Mati bo zahtevala v preužitek záse le malo njivico tam za živim plotom in gredico zemlje na vrtu, da si pridela kaj sočivja. Ker je dovolj sadnega drevja, imela bo pravico pobirati sadje od dveh jablan in trojih tepk na vrtu, ki stojé pred hišnimi okni. Za stanovanje si izbere malo sobico, a sin in sinaha ji bodeta stregla zvesto do smrti.

Ustna pogodba je bila torej sklenjena.

Prelaznikov pastirček, razposajen deček, ki je bil, stikaje za vrabci po zapuščenih lastavičjih gnezdih, bosopet priskakal k oknu in videl in slišal nekoliko, kaj se je tu notri godilo in sklenilo, tekkel je potem z urnimi koraki po vasi ter vsakemu, kogar je srečal, pripovedoval, da Županov Marko vzame Vrtnikovo Ljudmilo. Pa je tudi v kratkem vedela za to vsa vas, da, cela župnija. (Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

Solnce se je približalo poldnevu in Andrej se je odpravljaj naprej, ker bi bil rad odrinil s popoldanskim vlakom v mesto. Kar pridrči in se ustavi pred Dobračevo hišo lepa kočija, iz nje pa stopi Anton Prstenik z Goljačevega Brda ter spretno in postrežno pomaga svoji cvetoči nevesti z voza. Pegan in Dobračka prideta bliže in pozdravita novega znanca, ki je bil — seveda — obema sorodnik. Bil je v bližnji soroščini le z Dobračevimi. Peganu se je jel ponujati šele potem, ko se je raznesel glas, da se misli ta bogato oženiti. Za nas je to samo tolikega pomena, da lahko pokažemo čitatelju kričeče nasprotje med Prstenikom, ki se je odpravil z mlado soprogo na ženitovanjsko potovanje, in pa Andrejem Peganom, ki je ostavil zastran zakonskih nemirov soprogo, dete, dom in njegove sitnosti ter se napotil po svetu.

Zato lahko povemo, da Andreju ni bilo všeč današnje srečanje. Da, najhuje je gledati v brezdnó, kamor se je pogreznila naša sreča. Tudi on sam je bil nekoč tako srečen — in ni še tako davno odtlej.

Nasprotno pa je bilo ostalim trem jako po godu, da so se sešli. Vdovica je bila vesela, ker se ji je ponudila tako lepa prilika spoznati Prstenikovo nevesto, Prsteniku je ugajalo to, da ga sploh kdo vidi in zvé, kako dobro in bogato se je oženil, nevesti je pa posebno prijalo, da se je mogla pokazati v dragoceni opravi in v težkem zlatem nakitu.

Peganu je bilo vse to tako malo všeč, da bi bil najrajši takoj odšel, ko bi ne bilo nespodobno. Prav hladno, nezaupno in celó boječe je pozdravil novodošlega znanca. Tudi mladi gospej Ivanki, ponosni in lepi Gorenjki, voščil je srečo le zato, ker je taka navada, zakaj mislil si je v srcu: Varuj vas Bog take nesreče, kakor je mene zadela v zakonu! Kogar je prevarila lastna sreča, ne mara je želeti drugim, če neče biti sam svoj lažnik.

In ti zaupni pogledi, ljubeznivo kretanje, sladke besede, vse, vse je glasno govorilo, da sta se novoporočenca našla ne samo zastran vnanjega bogastva, marveč tudi z vročo ljubeznijo v svojem srcu. To je Pegana peklo, da je bil kakor na žerjavici. Mencal in silil je takoj po obedu, da pojde naprej. Seveda ga niso pustili.

Ker ni vedel Prstenik, kako je ž njim, vprašal ga je celó, če mu je zdrava soproga in pa kaj počenja mali Drejče. Huda šola mu je bila to. Odgovarjal je površno in nerazložno; Dobračka ga je pa gledala in se čudila, kako spretno se je izgovoril, da mu ni bilo treba ugrizniti v kislo jabolko resnice, kakoršno je povedal njej dopoldne. Obšla je Dobračko neka čudna misel, ko je opazovala danes različnost svojih gostov: trpka usoda je zadela Pegana, to je res; novoporočencema se pa bere sreča z obraza, vdova jima jo skoro zavida. A čim dalje je premišljevala položaj onih-le srečnih in nesrečnih ljudij ob mizi, tem bolj je čutila, da je vedno bolj osamljena. Človeka je Bog ustvaril za družbo, ona je pa sama in tudi ostane sama do veka. Tudi Peganu se še utegne pokazati zvezda nekdanje sreče, a njej, njej nikdar več. Prirčnost, ki se je začela v družbi, če ne štejemo žalostnega Andreja, premenila se je tako, da je jela vdovica oba sorodnika pogledovati z neko tiho zavistjo. Da, človek je ustvarjen za družbo.

Prstenik se je jel šaliti z mlado nevesto ter po malem nagajati Peganu in Dobrački; tedaj je priklopela mera potrpljenja Andreju do vrha. Vstal je, poslovil se površno in odšel naglo kakor veter. Nikomur ni povedal kam. Osuplo sta gledala za njim Prstenikova, a tudi Dobrački nista bila več po godu in rada bi videla, da bi kmalu odšla.

Njeno veselje se je začelo šele proti večeru, ko sta se poslovila in odpeljala. Vdovica je ostala sama in premišljevala čudno usodo in veliko srečo Antona Prstenika, ter grozno sa-

Dahi

(priteče od leve).

Gospod ... brez glave ... v grajskem jarku,
Bog!

(Zagleda Zrinjskega.)

Vi tukaj, Zrinjski, vi ... zakaj ... kakó ...?

Zrinjski

(slovesno).

On, kteremu je Bog oblast izročil,
Da sodi o življenju in o smrti
Podložnikov, on sam me zagovarjaj.
Berite pismo!

(Dá mu list.)

Milo sodi Bog
Njegovo dušo in dejanje moje!

(Dahi naglo bere.)

Jurij

(pade na kolena pred Nikolajem).

Jaz sem podložnik vaš, jaz sem nedolžen.

Nikolaj.

Odpuščam vsem! Le vstani tudi ti!
Služabnik delaj, kar gospod veleva,
Kadar ne vé, da dela zló gospod.

(Jurij vstane, poljubi mu roko in ponižen odide. Čez prizorišče prinese Hojzič z vojaki v okrvljeni rjuhi zavito glavo Kacijanarjevo.)

Dahi

(povesi list. Zamolklo.)

Ferdinandus.

Zavesa pade.

Trnjevenec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

(Dalje.)

VI.

Kaj je lepšega v našem življenju, kakor dōba mladosti? Nje se vesel spominja vsak, naj si je že tega ali onega stanú, rojen v visoki ali nizki hiši. Vendar pa si mladina le še domišlje, da je še večja sreča v poznejšem življenju. Kdaj imamo sreče dovolj? Tako radi se varamo!

Marko in Ljudmila sta bila sedaj v resnici srečna. Poznala sta drug drugega; ni se bilo torej bati, da poznejši čas prinese med nju nekaj, kar bi jima kalilo zakonski mir. Shajala sta se, kadar jima je nanesa prilika in ni bilo nujnih opravkov. Včasih so srečali Marka tovariši in ga vabili s seboj pod vaško lipo. A le poredkoma so ga spravili s seboj. Tiho, kakor poprej, živel je tudi sedaj bolj sam zase, samo s tem razločkom, da je imel včasih za klobukom vršič rožmarinov ali kitico drugih svežih cvetic.

Nekega večera, ko dospe sam s polja domov, pride mu nasproti njegov najboljši znanec Miha in ž njim vred več njegovih tovarišev. „Lej ga no“, pravi mahaje s klobukom, katerega je bil odkril, pred njim, „Marko se je pa ves izpremenil! Že nosi šopek za klobukom in čez malo časa ne bo več tako zamišljen kakor kak puščavnik.“ Glasen smeh tovarišev je spremljal njegove besede.

Marko je hotel mirno iti naprej, a znajoč, da bi to tem zijakom ne bilo po godu, obrne se z resnim pogledom proti družbi:

„Miha!“ pravi, „ne draži me! Če še jedenkrat zineš kaj takega, ne izpregovorim več s teboj.“

„Kako je prevzeten! Že vidim, da se mu mudi, torej nas neče niti poznati. Pa nekaj ti moram vendar še reči. Povej mi, ali prideš v nedeljo s svojo nevesto na ples? Mislim, da na sejmov dan se moraš vendar nekoliko pobahati ž njo.“

Tovariši se zopet zasmеjejo.

„Kaj si neki prislužiš s takim pustim govorjenjem? Ali ti je nekdo kaj ponudil za to? Zabavljati znaš dobro, že vidim“, reče Marko kratko ter odhiti mimo fantov naprej.

Takih zbadljivih besed in govoric je slišal sedaj večkrat dovolj, pa to ga ni motilo. „Mjesac malo haje, što pseto nanj laje“, mislil si je Marko, ko je čul take zbadljive besede, in čul jih je pogostoma, ker ga je trgateg v vinogradih večkrat vodila med tovariše in družbo.

Nekaj dnij potem, ko je zopet vse mrgolelo v vinogradih, pride Marko po dovršenem delu domov ter se na večer napoti k Ljudmili. Najde jo na vrtu, na kameniti klopici, kjer je bilo njeno navadno mesto od onega časa, kar sta si obljubila tam z Markom zvestobo. Spletala je nogavice, ker v vinograd na trgateg je Marko ni pustil iti, vedoč, da bi poredneži ž njo zbijali šale še huje. Jako se razveseli, ko vidi prihajajočega Marka.

„Končali smo delo“, reče Marko, „in lahko si po prestanem trudu nekoliko oddahnemo. Letos smemo biti s pridelkom zadovoljni.“

„Hvala Bogu!“ odvrne Ljudmila ter mu ponudi sedež poleg sebe. „Kako ljubo mi je, da me obiščeš in mi preženeš turobne misli!“

„Tudi sam si jih rad preženem. Med zbadljivimi tovariši mi je večkrat prav težko. Komaj dočakam večera.“

„Nocoj bomo imeli lepo noč, glej, že vshaja mesec“, omeni Ljudmila, ki bi bila rada obrnila pogovor drugam. Bolelo jo je, da mora Marko radi nje požirati zbadljive besede; „kako prijazno je tukaj! Žal, da ni še Janko pri nama. Ali mu nisi še pisal? Glej, dan, ki smo ga odločili, da gremo k sodišču, je že blizu.“

„Res, še nisem. Toda potrpi, saj to storim jutri. Mislil sem vedno, da mi ne bo rad verjel, ako ga tako kmalu pokličem domov; sedaj pa, ko je končana trgat, povabim ga na gostovanje. Ko bi ne bil prišel na pogreb, bil bi morda prišel sedaj brez vabila.“

„Torej jutri?“

„Jutri. Naj se tudi on veseli najine sreče.“

Črn oblak zakrije svetlo luno in tema se razgrne po vrtu. Tu zagledata nad saboj svetel utrinek; svetla proga je žarela za njim od severa proti jugu.

„Glej, kako lep utrinek“, zakliče Ljudmila. „Ná, ni ga več“, pristavi žalostno, ko jima izgine izpred očíj. „Taka je naša sreča“, reče nadalje, „kdo vé, ali ne bo tako tudi z nama.“

„Ej, nikar si ne ubijaj glave s samimi takimi mislimi!“

„Ne morem drugače. Nocoj sem imela tako hude sanje.“

„Sanje? Morda še sanjam verjameš. Tako abotna menda nisi?“

„Ne verjamem, a na misel le prihajajo. Čuj, da ti vse povem. Glej, sanjalo se mi je, da sem pohajala pri cerkvi nad jezerom, toda ne sama, ampak ti, moj brat, župnik Novoselski in še več nas je bilo skupaj. Razgovarjali smo se o raznih stvarih; tudi brat se mi je kazal nenavadno prijaznega. Na obrežju jezera je bilo več čolnov, toda ne takih malih, kakor sem jih doslej videla, marveč prav velikih; celó jadra so nekateri imeli. Nakrat nasvetuje nekdo, naj se peljemo nekoliko po jezeru. Kmalu je bila vsa družba pri vodi. Tudi midva jo kreneva za njimi, ker nisva hotela biti sama; sedeva v prazen čoln, ki je imel nekako rdečkasto jadro. Voda v jezeru je postala kmalu zelenkasto-siva in tudi jezero se mi ni zdelo več pravo; bilo je tako obširno, da mu nisem mogla dogledati obrežja, in midva sva se vozila na jezeru sama, a čoln je plaval brez veslanja naprej. Kmalu pa zapiha silen vihar; nebo se stemni, blisek

razsvetli temo in grom se začuje od daleč. Mene začne biti strah, ko vidim, kako se ziblje čoln kakor listič na vodi; oklenem se tebe, toda glej, ko je bila ujma najhujša, vidim, da ne sediš poleg mene ti, marveč moj oče. Iz početka se tega razveselim; ko pa vidim, da oče niso nič zgovorni, prevzame me še hujši strah. Med tem se grozno zabliška, grom zabobni in čoln trešči ob breg. — —

Hitro skočim iz čolna in hitim par korakov naprej po bregu. Ko se ozrem, vidim, da je čoln z očetom vred izginil, da ni bilo ni duha ni sluha za njim. Opazila sem ono zidano kapelico in tam sem se hotela počiti. Toda ko dospem tje, vidim tebe okrvavljenega na tleh in gospod Novoselski ti je izmival rane. — —

Za Boga! si mislim, kaj je to? Saj menda ni treščilo vanj? Dasitudi vsa iz sebe, vendar urno pristopim bliže.

Marko! zakričim ter se vzbudim. Bilo me je grozno strah, pa kmalu me je prevzelo veselje, da sanje niso bile resnica. Kaj ne, Marko, da se ne pojdeva vozit po onem jezeru?“

Kaj naj bi bil odgovoril na to? Položi roko na njeno ramo, da s tem odpodí njej in sebi otožne misli. Mnogokrat je že čital, kako se je razodela marsikomu njegova osoda v sanjah. Mar velja ta slika tudi njima? Premaga hitro to slutnjo in reče veselo: „Nù, čemu naj bi hodila tje, ko sva lahko tukaj srečna!“

V takih pogovorih jima je hitro mineval čas. Ne bi se bila tega zavedela, da nista začula ropota, kakor bi se bližal voz. „Kdo se neki vozi sedaj na noč“, mislita si Marko in Ljudmila. Voz je urno drdral bliže in se naposled ustavil sredi vasi.

Nato stopita oba z vrta na cesto. Kmalu opazita, da je skočil z vozička, kolikor se je dalo spoznati v mesečini, mlad gospod, ki po kratkem slovesu z voznikom krene naravnost k Vrtniku. Prav znan se jima je zdel.

„Ko bi ne vedela, da je brat v mestu, dejala bi, da je Janko“, reče Ljudmila.

„Tudi meni se skoro takšen zdi“, pritrdi Marko in pazno ogleda prišleca. Ko je bil že blizu, zakliče rahlo:

„Janko!“

Prišlec se ozre ter kmalu opazi naša znanca. Urno prihiti k njima, zakaj v resnici ni bil nihče drug, kakor Janko, kateremu je hotel Marko pisati naslednjega dne.

„Da si mi zdrav, Marko, če si ti?“ pravi, ko stopi k njima ter podá Marku in Ljudmili roko.

„Bog te sprejmi, dobro nam došel!“ odgovori Marko.

„Ravnokar sva s sestro sklenila pisati po-te.“

„Ali res? No, potem pa je še bolje! Drugo pa se pomenimo jutri, torej za sedaj: Lahko noč!“

„Janko!“ zakliče Marko, „postoj še nekoliko. Vidim sicer, da si utrujen, a to, da bo tvoja sestra kmalu moja žena, moraš vendar še nocoj vedeti.“

„Tudi to sem že čul“, odgovori Janko ter stopi zopet za korak bliže. „Želim k temu dobro srečo!“

„Kdo ti je povedal?“

„No, Prelaznikov Miha, ki me je vzel na voz, ko sem jo mahal proti domu. Rekel je, da se že povsodi govori o tem, ter je pristavil, da se z vama veseli vsa Zvižina. Tako torej vem vse.“

Ljudmila se namuzne ob teh besedah: „Torej naju že vlečejo čez zobe. Pa lahko noč, Marko!“

„Kam pa si namenjena?“ vpraša jo, nekoliko čudé se.

„Moram pripraviti bratu malo večerje“, pošepeta ter odide v hišo.

Po kratkem razgovoru se poslovita tudi naša znanca ter gresta vsaksebi. Marko bi bil sicer rad pozvedel, kaj je prigralo tovariša v tem času nenadoma domov, in še dolgo v noč je v svoji sobi ugibal in premišljeval o tem. Toda Janko je bil danes tako malobeseden, da ni kazalo, nadlegovati ga. Še pred jedno uro poprej bi ne bil verjel, da je on tako blizu.

„Svojemu gospodu se menda vendar ni zameril? . . .“

VII.

Drugo jutro vidimo Marka in Janka na klopicí pod tepko. — Janko je bil v svoji večrajšnji obleki, že kakor pripravljen na pot; celó paličico, ki jo je bil zadnjič tu pozabil, imel je poleg sebe. Prvo, kar se je zdelo Marku najvažnejše, bilo je, da pokaže tovarišu pismo učitelja Venceslava.

Janko je vzame v roke in pazno prečita. Ne, da bi bil kaj iznenajen, podá je nazaj tovarišu Marku, ki pravi:

„Sedaj mi torej povej, kaj te je privédlo zopet k nam? Prišel si ravno prav, ker gremo kmalu delat ženitno pogodbo. Bolan nisi, kakor vidim.“

Janko nič ne odgovori, marveč pozorno pogleda na okrog. Bilo je videti, da je v nekaki zadregi. Marku, ki ni bil vajen takega, zdelo se je to čudno.

„Pojdiva nekoliko šetat“, pravi Janko čez nekaj časa ter prime tovariša za roko. „Potoma ti lahko povem vse.“

Odideta. Marko je sicer želel ubrati pot proti gozdu, toda tovariš je ménil, da je dokaj pri-

jetnejše doli proti cerkvi nad jezerom. Hoté nehoté moral je tjekaj za njim tudi Marko.

Bila sta že blizu cerkvice, ne da bi bil Janko povedal kaj posebnega. Gledal je največ v tla, vlekel dim iz smodčice ter bil očitno jako zamišljen. Tam pod lipo, kjer je bila napravljena lesena klop, vsede se naposled.

Marko prisede k njemu. „Doletelo ga je gotovo kaj hudega“, mislil si je, „ker sicer bi ne bil takšen, kakoršnega še nisem videl doslej.“ Nemalo se torej začudi, ko zasliši tovariša:

„Kaj si delal, odkar sva se zadnjič videla?“

„Delal? O brez dela pač nisem nikdar in tudi to ti je znano, kaj ima opraviti kmečki fant brez očeta“, odvrne mu Marko ter dostavi: „a najvažnejše pa je: snubil sem.“

„Ali si čital tudi marljivo časopise, kaj?“ vpraša Janko dalje.

„Odkrito rečeno, da prav malo. Imel sem preveč posla.“

„Tedaj ne veš nič o tem, kar je najnovejše?“

„Ne vem nič posebnega. Ljubljana menda ni pogorela, tvoj gospod še tudi ni umrl; povej mi torej kar naravnost to novico“, sili vanj Marko.

Janko odkima. „Že vidim, da moram drugače začeti. Dobro. Tebi je torej še neznan, da je počila vstaja v Turčiji, kjer bodo imeli pravo črno vojsko?“

„Nisem še mnogo slišal o tem, tebi je pač znano kaj več?“

S tem vprašanjem je pritekla voda na Jankov mlin, in videzno se je razvedril nad tovariševo radovednostjo. Pomane si roke ter pravi nekako slovesno:

„Saj sem tudi največ radi tega prišel sém. Toda predno ti povem več, prosim te, zatrdi mi še jedenkrat, da si resnično moj zvesti, neoločljivi, pravi prijatelj“, prosi Janko.

„Sem in bodem, dokler bo božja volja“, odgovori mu Marko.

Janko, popravivši si ovratnik, jame pripovedovati:

„Kristijanje ali ‚raja‘, kakor se sami imenujejo, ki so že tako dolgo bili sužnji oholim Turkom, dvignili so se to poletje proti svojim zatiralcem, ko že niso mogli prenašati dalje krutega jarma. Upor, ki se je vznemil v Hercegovini, razširil se je tudi v Bosno, in vstaši imajo že več uspehov tega boja. ‚Rajši umreti, nego Turkom dalje robovati‘, to je njih geslo in videti je, da je to za to pot resnica. Prijatelj, tem ljudem je treba priskočiti v pomoč, tej pomilovanja vredni raji.“

„Bržkone bodo itak pobirali za nje, kakor so že ob drugih prilikah. Takrat jim prinesem svoje darove. Med tem pa se bom zanimal za vsak njihov korak z najživejšim sočutjem.“

„Premalo, dragi Marko! Znaj, da je Ljubljančan Hubmayer poveljnik jedne čete vstašev v Hercegovini. Že tje kaj doli je šlo z njim več naših mladeničev. A sedaj, ko je vstaja razširjena tudi v Bosni, pozvan je Hubmayer kot poveljnik v Bosno, kamor dospe v kratkih dnevih skozi Zagreb. Z njim pojde sedaj še dokaj več bojevitih Slovencev in tudi jaz sem se odločil, da pojdem z njimi.“

„Ti?“ začudi se Marko. „O tebi bi ne bil pričakoval tega.“

„Jaz pojdem, jaz!“ ponovi Janko ter bistro pogleda tovariša. „Prišel pa sem še semkaj po tebe, ker želim, da mi boš — spremljevalec.“

Videzno težko je izrekel poslednjo besedo. Oči, ki jih je imel uprte v tovariša, obrnil je v tla.

„Jaz?“ vpraša Marko ter osupel pogleda tovariša. „Za Boga, Janko, pomisli vendar, kaj govoriš!“

To čudenje ni posebno iznenadilo Janka. Bilo je videti, da je že pričakoval kaj takega.

„Vse sem že premislil“, odvrne Janko čez nekaj časa, „a tudi to, kako tebi to reči. Toda nič se ne boj! Dolgo itak ne ostaneva tam doli, iti pa morava na vsak način. Saj ostane velpomenljivo v zgodovini, ako se četa Slovencev proslavi s svojim vodjem pri tem junaskem, plemenitem činu za vse poznejše čase.“

Valaški godci na češki narodopisni razstavi.

Jaz torej pojdem, naj se zgodi kar hoče, vendar brez tebe ne bi šel rad.“

„Kdaj méniš oditi?“

„Tako danes. Ti odideš jutri zarana iz doma in jaz te počakam na železnici. Torej le pogumno na delo!“

Marko odmaja. „Lahko ti je tako govoriti, ker si že sam svoj ter lahko delaš, kar te je volja. Toda z menoj je drugače. Jaz bi moral zapustiti slabotno mater, dom brez gospodarja, pa Ljudmilo, svojo nevesto. Kako si naj drznem

storiti kaj takega, kako jima razkrijem svoj namen?“

„Prav nič jima ni treba tega praviti“, veli Janko. „Ko zvesta, da sva se proslavila doli v Turčiji, bodeta še bolj ponosni na naju. Zatrdim te, da te bo sestra Ljudmila potem imela še dokaj rajša.“

„Čul sem, da so Turki proti kristijanom in vstašem grozno neusmiljeni, torej...“

„Prav govoriš“, odvrne Janko z glasom, ki je že kazal nevoljo, „neusmiljeni pa so, neusmi-

ljenu! Zato pa je še tem večje gorje za ubogo rajo, če jih premagajo, ako jim ne priskočimo v pomoč. — Veš, Marko“, nadaljuje čez nekaj časa, „ako mi ne oblubiš, da pojdeš z menoj, pa si bom mislil, da nisi sposoben ljubezni do moje sestre, da si že pozabil svoje obljube in prisege.“

Temen oblak izpreleti Markovo lice. Da bi kdaj to slišal od Janka, tega se ni bil nadejal, a ugovarjati mu tudi ni hotel. Na obrazu se mu je videlo, da bojuje sam s seboj grozen boj;

roka, ki jo je podal čez nekaj časa tovarišu, tresla se mu je rahlo.

„Ti zahtevaš torej nekaj skoro nemožnega, pravo krvno žrtvo?“ reče prestrašeni Marko.

„Da, da, žrtvo, dejanj in dokazov. Vidim sicer, da to zate ni posebno lahka stvar, toda pomisli, Janko, kaj si mi bil vsikdar in povsodi.“

Nastane molčanje. Dvoje, ne, čvetero močnih pošastij, kakor bi jih Marko imenoval v prvem hipu, trgalo mu je sedaj njegovo ljubeče, rahločutno srcé. Tu na jedni strani Janko in njemu

Skupina ogerskih Slovencev (Slovakov). (Na češki narodopisni razstavi.)

storjena obluba, tam na drugi pa mati in nevesta Ljudmila. Kam bi se odločil, na katero stran naj potegne tehtnica? Boj v srcu je bil hud, a zmagala je čast, mož-beseda, zmagala obluba in ljubezen do Janka.

„Pojdem s teboj, če le ni drugače“, pravi čez nekaj časa ter Janka mračno pogleda. „Kak načrt torej imate za odhod?“

Veseli izraz zadovoljnosti prešine Jankovo lice. Ves radosten vstane, objame tovariša in pravi: „Jaz in drugi, kakor sem že dejal, poj-

demo z vlakom že jutri do Zagreba. Ti pa, če ne pojdeš z menoj že sedaj, sledil mi boš zarana jutri.“

„Jutri? — to je res nekoliko prehitro. Kako pa najdem v tem kratkem času oskrbnika svojemu gospodarstvu? Saj skoro vse sloni na mojih ramah. Kako naj vzamem tako naglo slovo od svojih?“

„Priatelj!“ odvrne Janko, „ti me iznena-dejaš. Saj ni treba vsakomur vedeti, da odideva; torej želim, da me tudi v tem slušaš. Nalašč sem

tako ukrenil, da odideva zvečer, ali jutri zrana, da ti bo lože odtrgati se od doma. Glej mene; spodobilo bi se, da bi vzel slovó od sestree, pa vendar nečem storiti tega. Tako ravnaj tudi ti, in videl boš, da bo prav. Ako si zares moj prijatelj, ne bo ti to pretežko.“

„Že zopet govoriš o prijateljstvu“, odvrne Marko, ki skoro ni znal, kaj se godi okrog njega. „Že vidim, da me slabo sodiš, ker mi tako malo zaupaš. Kar si zahteval in kar sem ti obljubil, to tudi zvršim, pač le zaradi tega, ker sem tvoj zvesti prijatelj. Zabiti ne smeš nikdar, da mene vežejo močne vezi na moj dom. Res, da mi ob tem poka srce, toda videl boš, da je moja volja močnejša, nego so moje želje. Zanesi se name.“

„O, predragi Marko!“ povzame Janko ter se zopet oklene prijatelja, „glej, prav to sem hotel slišati od tebe. Sedaj si mi res ljub nad vse na svetu. Sedaj vidim, da je bila nepotrebna moja skrb, ki me je nadlegovala na poti proti domu, in da sem mislil prav, ko sem se tolažil s tem, da ti gotovo izpolniš mojo željo. Tako vesel, kakor sedaj, nisem bil zaradi tebe še nikdar!“ In radosten je poskočil pred prijateljem.

Marka je veselilo, da je videl tovariša zopet veselega. Bil je sploh mehke čudi, da je rajši sam trpel škodo, nego bi bil mogel gledati, da bi bil kdo žalosten zaradi njega. Pozabil je za trenutek sebe ter videl pred seboj le prijatelja — kakor je bilo videti — srečnega. Z vse drugačnim glasom, kakor poprej, reče Janku:

„Pojdiva torej, pojdiva, da z vstajniki vred kmalu zapojeva pesem slobode!“

„Da, da, tako bodi!“ reče Janko ter spusti prijateljevo desnico. „Ne pozabi obljube, niti tega, kar si sedaj izrekel, in kar sem ti naročil! Jaz sedaj odidem. Z Bogom, Marko!“

„Srečen pot!“ odvrne Marko in kmalu ostane sam pred cerkvico.

Šele sedaj je mogel zopet zbrati svoje misli. Tako iznenadoma mu je prišlo vse to; tako nujno je silil prijatelj vanj, da res ni mogel premisliti vsega. Dolgo, dolgo je potem preudarjal, in hudo ga je težila vsa stvar. Kaj poreče stara mamica, ako ji pové resnico? Kaj dobrosrčna Ljudmila, ako ji razodene, da odide tje doli v daljni neznani kraj, v pusto Turčijo? Kar kolobarji so se mu delali pred očmi. Zdelo se mu je kakor zločincu, da je učinil z obljubo hudodelstvo, zakrivil gorjé sam sebi in drugim, in da ga je na tej poti strah celó belega dneva. Vstal je, toda moral je zopet sestiti na klopico, da se nekoliko razvedri. Kako se pač izide vse to? „Izneveriti se tovarišu in prisegi? Ne, tega ne. Odriniti od todi brez slovesa? To tudi ne gre! — — pa saj se kmalu

vrnem!“ Ta poslednja misel vlije mu v žile novo moč, da je mogel spoznati svoj položaj in ga trezno presoditi. Stopil je k cerkvenemu pragu, padel na kolena ter dolgo, dolgo molil. Videzno potolažen je potem vstal ter se napolil proti domu.

VIII.

Že od cerkvice je opazoval Marko doli pri jezeru dalje časa žensko postavo. Videl je, da si je dala dokaj opraviti s pobeljeno in rdeče pokrito kapelico poleg jezera, torej ga je že mikalo pozvedeti, kdo bi bila. Ko dospe na cesto, spozná svojo nevesto — Ljudmilo.

Kakor je bil njene navzočnosti poprej vsekdar vesel, tako mu je bilo sedaj neprijetno sniti se ž njo tukaj in ji odkrito pogledati v oči. Že se je hotel umakniti in kreniti na drugo stran, toda ona ga je bila opazila ter tudi spoznala.

„Marko!“ zakliče ter mu prihiti naproti, „kje neki hodiš? Iskala sem vaju z bratom, ker sem hotela z obema govoriti, pa ni vaju bilo nikjer videti. Šele sedaj, ko sem šla zalivat cvetlice v kapelici, sem tako srečna, da te zopet vidim. Sedaj lahko greva skupaj domov.“

Marko le molči ter gleda otožno pred-se. „Ko bi vedela vse, kar vznemirja moje srce!“ misli sam v sebi, „gotovo bi sedaj-le drugače govorila z menoj.“

„Nič ne odgovoriš?“ povzame zopet Ljudmila, „prav kakor bi me več ne poznal. Pa kako si vendar danes videti otožen! Povej, kaj ti je in kje je moj brat Janko?“

„Odšel je že“, reče Marko kratko ter globoko vzdahne.

„Kam?“

On zopet ne odgovori. A namestu odgovora ji podá desnico, z levico pa si obriše blede, potno lice.

„Ti si otožen, Marko; povej mi vendar, kaj ti je?“ pozveduje Ljuboslava vsa v skrbeh. „Glej, kako lep dan je danes, kako se marljivi delavci v vinogradih trudijo z bogatim pridelkom! Kako da te to več ne zanima? Z bratom se menda nista sprla?“

„To, to!“ reče Marko, gledé v tla.

„Nu, on je še vedno lahkomišljen, kakor je bil nekda“, jame se hudovati Ljudmila na brata, ki ji poslednji čas s svojo hladnostjo res ni delal veselja. „Torej mu ni še dovolj, da tako nezasluzeno prezira mene, še s teboj se je sprl“, nadaljuje in gleda Marku naravnost v oči. „Prosim te lepó, odpusti mi! Pa povej mi vendar, kaj sta imela?“

„Tebi povedati? Ne, tega ne morem.“

„Kaj si tako nezaupljiv do mene? Marko, to pa ni lepo.“

„Bojim se, da bi te preveč ne prevzelo.“

„Tako hud je bil torej vajin prepir? O, nesrečni brat! Ker pa že toliko vem, pa tudi prosim in želim, da mi ničesar ne prikriješ.“

Marku vendar le ni preostajalo družega, kakor udati se želji svoje Ljudmile, dasi je vedel, da bo novica, ki jo ji razodene, za njo neizrekljivo gorjé. Ker sta bila še par streljajev oddaljena od vasi, potegne jo s ceste na stransko stezo, ki je držala v hrastičev gozdič. Dospévši tje, usede se nekako utrujen.

Ljudmila sede poleg njega. Marko jo prime za roko ter reče: „Ljudmila, odpusti mi! Morda se sedaj pomenkujeva poslednjikrat!“

Blisek in strela komaj tako urno razkoljeta drevo, kakor je beseda „poslednjikrat“ Ljudmilino srcé. „Poslednjikrat! Kaj vendar vse je naustil Janko Marku, k čemu se dal ta, trden po značaju kakor skala, nakloniti, da mu prihajajo iz ust take besede.“

„Že si vsa prevzeta, in jaz še nisem povedal vsega. Ali naj torej še povem, kakor si rekla, vse:“

„Da, da, le povej brez ovinkov“, prosi, nič dobrega ne sluté Ljudmila.

„Torej znaj! Tvoj brat hoče pustiti službo v mestu in oditi k vojakom. Doli v Turčiji so se vzdignili že toliko let zatirani kristijani proti svojim tlačiteljem, da si priboré prostost. Ti kristijani pa so poleg vere še po krvi in jeziku naši bratje, torej še temveč vredni pomilovanja in naše pomoči. Tem vstašem dohaja sedaj od vseh stranij pomoč in tudi iz Ljubljane jih pojde več, ker bo jedni teh čet poveljnik Slovenec Hubmayer. Pa tudi brat odrine že nocoj za njimi in jaz — jaz sem na bratovo zahtevanje tudi obljubil, da pojdem . . .“

„Križ božji! Marko, kaj ti je vendar padlo v glavo!“ zakriči prestrašena Ljudmila, ko Marku zastane beseda.

„Dejal sem ti, da hoče tako brat Janko, torej pojdem . . .“

„Ti pojdeš morit ljudi, ti pohlevna ovčica! Ti hočeš biti vojak, hočeš zapustiti mene, svojo mater, vse?! Marko, Marko! reci mi, da se ti je zareklo; reci, da to ni resnica.“ In debele solze se ji uderó po cvetočem licu.

„Kdo bi to storil rajši, draga moja, kakor jaz, ker vem sam, kako nesposoben sem za to, in da s tem vsekam tebi globoko rano. Toda obljuba je obljuba; dal sem Janku besedo in sedaj jo moram izpolniti. Silil je vame tako, da sem se naposled moral udati.“

„Brat?“

„Janko.“

„Torej je menda prav radi tega prišel domov, da te izvabi v daljni svet, v tako nevarnost? Vidiš sedaj, vidiš, kaj vse morejo celó sorod-

niki, kaj učini celó brat! „Sočutja sedaj človeštvo že ne zná, ljubezen je izginila s svetá“, tako sem čitala v neki pesmi in resnično je to. Že sem mislila, da te imam, pa pride brat in te mi iztrga.“

„Nikar ne toguj! Toliko, da mu izpolnim željo, pa se vrnem.“

„Bog, da bi bilo tako; saj brez tebe zame ni življenja, niti sreče. Bila sem nesrečna, predno sva bila zaročena, koliko več bom to še sedaj! In mati, mati, kaj pa porekó še oni?“

„Zares! To že meni samemu dela skrbi. Vendar pa, draga moja, ko veš moj namen in vse, kaj je bilo temu vzrok, pomagaj mi še ti, da odrinem tiho, brez slovesa. Že slovo samo bilo bi mi neznosno gorjé. Prosim te torej pri vsem, kar ti je sveto in drago, ne povej še danes nikomur nič o tem, kar si slišala; jutri pa potolaži mojo mater, kolikor največ moreš. Vem, da bodo jokali, da bi se jih kamen usmilil.“

„Že jutri? Torej te že jutri več ne bo?“

„Že s svitom odidem.“

„O Bog, o Bog, kaj naj še vse čujem?“ tarna zopet hudo zadeta Ljudmila, in iz očes se ji ulije nov vrelec solz. Dolgo je jokala, da je Marku kar umiralo srcé. Ko se nekoliko umiri, prime ga za roko, ihteč še neprestano: „Ne hodi, ne hodi!“ Naposled Marko sam ne more več skrivati solz, vendar pa se kmalu vzdrami in jame tolažiti ubogo dekle. Zatrjuje ji, da se vrne kmalu, samo da spravi poprej kakega Turčina na óni svet. A kaj, saj ni on sam dosti boljši od Turka, ker zadaje svojim domačim tako bridke in globoke rane! Saj je bolečina srcá dokaj hujša, nego vsaka druga. Že je omahoval, že je hotel uničiti svoj sklep, svojo obljubo ter navzlic Jankovi zahtevi ostati domá, ko mu Ljudmila, še vsa zmedena, prične govoriti tako:

„Če le ne more biti drugače, naj pa bo! Pojdi v Božjem imenu in njegov angel naj te spremlja! Ko se boš boril doli v Turčiji z neverniki, spominjaj se mene in mojih bolečin; misli si, da té niso dosti manjše od onih, ki jih Turki zadajajo kristijanom. Priznaj pa tudi, da je moj brat neusmiljen, ker nama je pripravil s svojo lahkomiselnostjo to gorjé, in povrni se kmalu! Te besede ti govorim s srcem, navdanim najhujših bolečin. Rada bi žrtvovala vse, da bi le vaju, da bi le tebe rešila. Pa kaj naj storim? Nocoj ne pojdem leč; čula in bedela bom vso noč, molila zate in za brata ter te jutri še kos poti spremila. Toda rajša bi imela, ko bi vsega tega ne bilo.“

„Materi tudi ne boš nocoj še nič povedala o tem?“ vpraša jo Marko.

„Če mora tako biti, bom molčala. Lepo vendar to nikakor ni. Jutri pa, ko odrineš, ne pozabi potrkatiti na okence; jaz pojdem na vsak način nekoliko s teboj. Glej, sonce bo svetilo in grelo tako prijetno, kakor je naju vedrila in grela najina kratka ljubezen; zvezde se bodo lesketale v mraku na nebesnem oboku, luna bo hodila po svoji poti, kakor je hodila nekdanje dobre čase, in ptički bodo pevali, kakor so peli nekdanj: pa vse to naravno veselje izgine sedaj zame, kakor zaide ta nebesna luč, bližajoča se k zatonu. Vendar pa mi bo v tolažbo, da gleda naju oba, mene in tebe, ter me bo vsakega dné spominjala tebe. Vrni se torej kmalu, oh povrni! Moje misli te bodo spremljale in srcé krvavelo za teboj, dokler te zopet ne vidim, tebe, jedinega na svetu.“

Po takih dokazih odkritosrčne ljubezni, ki jo je izražala Ljudmila z vnetimi besedami,

strmel je Marko in občudoval svojo nevesto. Opazil je v njej srce tako nežno, a poleg tega tako požrtvovalno, da bi moralo to ganiti celó brezčutneža.

A hotelo je naključje, hotel lahkomišljeni brat, ki je deval s tem Markovo obljubo na poskušnjo, da se sedaj ločita za nekaj časa. Marko bi bil v takih okoliščinah in pod takimi pogoji lahko razdril dotično obljubo; toda storjena obljuba mu je bila sveta, nerazrušljiva, zato se je tudi rajši odrekel dobičku nego časti in poštenju. Odločnost in trdna volja sta mu bili podlaga, na kateri je stal njegov trdni sklep o bodočnosti.

Utrjen v tem sklepu je spremil naposled Ljudmilo na dom ter se potem pripravljal na skorajšnji odhod. Ljudmila pa je ves popoldan in še po noči jokala bridko, bridko.

(Dalje.)

Na pol pota.

(Slika. — Spisal Dobrávec.)

(Konec.)

Ni še minulo leto po teh dogodkih.

Bilo je prijetno, dasi ne jasno pomladno jutro. Po mirni stezici priljubljenega ljubljanskega šetališča na Rožniku stopa mlad mož. Zamišljeno zre pred-se v malo knjigo. Ves svet mu je moral biti v knjžici, zakaj nikakor ni mogel kreniti očesa od njene vsebine. Poznamo ga, nihče drug ni, kakor naš znanec iz Dobračeve gostilne ob veliki cesti, kjer se je mudil lani, ko je ostavil dom, soprogo in dete ter šel po svetu — Andrej Pegan.

Andrej je dobil pri znanu v Ljubljani primerno službo, in le redki so bili časi, ko ga je iznenadila kakšna novica iz rojstvenega kraja. O domu ni zvedel ves čas nič, no, pa tudi vprašal ni po tem. Zdelo se mu je preveč otožno, vznemirljivo in sramotno. O prostih urah si je kratil čas s knjigami, vse drugo: svoje zdravje in mladost je posvetil novi službi.

Zamišljen stopa naprej. Kar se mu zazdi, da ga je ošinil neki znan pogled. Okoli njega ni bilo mnogo šetalcev in ne šetalk, zato se mu ni zdela stvar nemogoča. Skoro da se je ustrašil te zavesti. Samo ta slika iz nedavnega časa ga je zmotila, da ni mogel več tako pazljivo zasledovati pisateljevih mislij. Ustavil se je in polglasno ponavljal nekatere že prebrane vrste. Tisti trenutek ga nekdo nagovori:

„Dobro jutro, Andrej! No, Bog te živi! Kako vesel sem, da te zopet vidim!“ Andrej

pogleda in osupel malo da ne odskoči, videč svojega tasta, ki mu je siloma stiskal roko. Prav nič se mu ni mogel ubraniti, zakaj stari mu je pripovedoval do solz ganjen, kako je doma, kjer živita njegov otrok in njegova soproga, le omenil ju ni niti z besedico.

„Zakaj si nam to storil, Andrej?“

Kolikokrat je bil že Andreju na takšno vprašanje krepek odgovor in osorna beseda na jeziku, ali ti spomini na dom, sinka in njegovo mater, ti so ga omečili, da se je obrnil v stran in skrivaj obrisal solzo.

„Saj veste, očé“, dejal je za nekaj časa tASTU zaupno, „kjer hočejo ženske hlače nositi, tam moškim ni več prostora.“ Pa že med izgovarjanjem se je spomnil, da je menda tudi preveč povedal.

„Andrej, vendar tega ne trdi, da je hotela moja hči, sedaj tvoja soproga pred Bogom in pred ljudmi, kdaj nositi hlače in tebi prestrezati naredbe v gospodarstvu.“ — Zopet se je zamislil Andrej v prošle čase, molčal dokaj dolgo, potem pa rekel počasi in neokretno, da se je poznalo, kako težko mu gredó iz grla besede o lastni tašči: „Ne mislim, da bi bila ona tako zlobna. Ej, moja Marica je bila dobra, jako dobra, ali drugi so mi jo skvarili.“

„Ne toži, moj sinko, ne toži! Jaz nisem bil kriv prav ničesar, in kolikor danes, očital ti nisem nikoli rad grehov, katerih nisi storil sam, ver-

Trnje venec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

(Dalje.)

IX.

Mirno je zatonilo oni dan solnce, in noč je razprostrla svoja krila nad osamelo Zvižinico, letos tako nenavadno blagoslovljeno. Vse je šlo po težavnem delu k počitku; spanec je objel prebivalce, ki so legali v postelj v sladki nadi, da lahko preživé bližajočo se zimo. A nekoliko naših znancev še ni mislilo na počitek. Ljudmila je bdela, molila in vzdihovala, Marko pa je hodil semtertje, dušil še neprestano v sebi težki boj ter se zopet in zopet zamislil. Večkrat je šel poslušat k sobici materini, ali že spi, ali vsaj več ne čuje. — Toda moral je dolgo čakati. Mamica si je dala mnogo opraviti, tudi njena večerna molitev je bila dolga. Naposled je upihnila luč. Pa tudi sedaj še ni hotel Marko oditi, marveč je hotel še pred odhodom neopažen poljubiti njene roke, ki so mu tolikokrat dajale potrebnega živeža ter ga čuvale vsake nesreče. Ko je spoznal, da je vse tiho, stopi k mizici, vzame košček papirja ter napiše nanj nekoliko vrstic s svinčnikom. Izgotovivši pisanje, odpre tiho vrata v materino spalnico, približa se z malo svečo postelji, priloži napisani listič poleg postelje na stol ter tresoč se poljubi sklenjeni roki svoje matere, katero je ljubil tako iskreno. Tu se mu utrne solza ter kane na njo, od katere je jemal tako čudno slovo. In žena se v spanju zgane, da Marko prestrašen odstopi v stran. A vzdramila se ni mati, in sin je odšel s krvavečim srcem v svojo sobo. Rad bi bil tukaj malo zadremal, pa kmalu ga je vzdramilo prvo petelinovo petje iz nemirnih sanj.

Marko pograbi svoj kovčeg in stopi proti vratom. Tu se pokropi z blagoslovljeno vodo ter se prekriža. Kmalu je pod milim nebom. Ozre se v domačo hišo in reče potihoma: „Z Bogom, rojstvena hiša! Bog vé, ali te bom še kdaj videl!“

Ko je dospel pred Vrtnikova okna, ni se mogel odločiti, da bi potrkal na okno, kakor mu je bilo naročeno. Hotel je oditi kar naprej, brez slovesa. Toda v sobi se začujejo koraki; kmalu nato se odpró vežna vrata, in Ljudmila se prikaže na pragu.

„Ali že greš?“ vpraša ga rahlo.

„Že“, odvrne Marko in srcé se mu stisne.

„Počakaj nekoliko“, reče Ljudmila ter izgine v vežo. Pa kmalu pride zopet na prag, držeč v roki nekaj, kar je bilo podobno ovitemu cvetličnemu grmiču, zapre vrata za seboj

ter stopi k Marku in reče: „Nu, tudi jaz sem gotova!“

„Čemu si ne privoščiš pokoja?“ pokara jo Marko z vprašajočim glasom.

„Pokoja? Kako moreš še govoriti o pokoju?“ odvrne dekle, „ako ga pa ravno ti, ki greš v ptuje kraje, jemlješ za vselej s seboj? Kako bi naj počivala sedaj, ko za trdno vem, da pravega mirú ne bom imela, dokler se mi zdrav ne povrneš! Do kapelice te hočem spremiti in tam še nekoliko s teboj govoriti.“

Podata si roké ter odideta mimo župnišča, iz katerega sta se pred nekolikimi tedni s povsem drugačnimi čustvi vračala s pogreba na svoj dom.

„Kdo bi se bil pač nadejal“, mislil je sam pri sebi Marko, korakajoč molčé poleg tovarišice, „da bodeva čez malo časa imela tako turobno pot? Dobro je, da ne vemo tega, kar pride nad nas.“

Dospeta do kapelice. „Sedaj pa se le nekoliko ustaviva“, omeni Ljudmila, ko vidi, da hoče on korakati naprej. Deklica odgrne robec s stvari, katero je nosila s seboj, vzame vršič onega zelišča, ki je naš prosti narod navadno imenuje „Kristusovo krono“ ter ga nese v kapelico. Marko gre za njo.

Tu notri je bila še popolna tema. Ljudmila torej vzame iz žepa svečo, prižge jo, ter poiskavši na oltarčku svečnik, postavi oboje pred podobo Matere Božje sedem žalostij, katero je bil Marko sedaj prvokrat opazil v kapelici. Nato vzame iz vrat železno kljuko, izdolbe ž njo nad podobo v zid majhno jamico, vzame iz bližnjega lončka nekoliko sveže prsti, s to povije korenino „Kristusove krone“ ter jo vsadi v zid, pripenši njen vršič k žeblju. Ko je bilo to storjeno, obrne se k Marku ter pravi:

„Še to sem želela storiti. Ti pojdeš sicer v daljni, nepoznani kraj in ne bo te tukaj. Pa kakor bo ta cvetka, če tudi v pozni jeseni v zid vsajena, nevenljivo zelenela tudi v zimi, tako stalna bo tudi moja zvestoba, moja ljubezen. Če bom žalostna, tolaži me, če bom v dvomu, svetuj mi, če bom v nesreči, pomagaj mi; da, ozri se blaga Devica náme! tako sem prosila nocoj in potolažila sem se. Ta rastlina se bo odslej razgrinjala Marijini podobi nad glavo, in iž nje si spletlem venec, kadar me prideš odvést k poroki. Nikar torej ne dvomi nad mojo zvestobo! Podoba Marijina, ovenčana s

„Kristusovo krono“, to ti je slika moje duše, tako žalostnega mojega srca.“

„Kolika lepota in kolika bolečina ob jednem“, mislil si je Marko sam pri sebi, opazujé vso Ljudmilino ravnanje. In razoglav, kakor je bil vstopil, priporočil je sebe in svojo pot varstvu Marijinému, tolažnici žalostnih, pred katere podobno je stal. Hotel je potolažiti svojo nevesto, a ni mogel reči več, kakor: „O Ljudmila!“

„Zaupaj, da bo tako“, odvrne ona, in začne ihteti. Marko je čutil neizrekljivo bolešt v srcu zaradi ločitve, vendar ga je navdajalo ob jednem neko veselje nad tem, da ga ljubi bitje, katero je pripravljeno zanj tudi umreti, ko bi bilo treba.

A treba je bilo raziti se. Marko se je delal, kakor da hoče odriniti, in stopi proti vratom. Tudi Ljudmila stopi za njim. Zapustita in zapreta kapelo. Pred vrati pa vzame še Ljudmila iz žepa leskečo svetinjo z motvozom ter mu jo dene okrog vratú, govoreč: „To je svetinja Marije Pomočnice z Brezij na Gorenjskem. Snela sem jo z vratú sebi, da jo dam tebi. Saj veš, čemu, saj veš, kaj pomenja. O Marko, ne pozabi moje žalosti in povrni se kmalu, povrni!“

„Da bi mogel! A sedaj je čas, da odidem; Ljudmila, zdrava bodi!“ In dve srci sta bíli drugo ob drugem v žalostnem slovesu, a v živi ljubezni, katere ne zmaga niti smrt. Še jedenkrat roko v roko, in Marko odhiti navzdol na cesto z urnimi koraki. Ljudmila pa je sedla na stopnico pred kapelo in obilne solze so ji nekoliko zljajšale bolečino.

Marko, nekdanji pogumni mladenič, kako je bil izpremenjen! Kakor senca je odhajal iz domačega kraja, z bridko rano v srcu, s tugo v duši. Jemal je slovo od domačih bregov, gričev in dolin, oziral se nazaj v tihotno vas, kjer je zapustil varno zavetje, drago mater in zvesto nevesto, ki je začela prav za prav šele sedaj živeti zanj, in obup se ga je pollašal. „Slab junak bi bil, ko bi te male nezgode ne mogel prenesti“, mislil si je zopet sam pri sebi ter pospešil korake. Tam na griču pa se je oglasila jednomerna pesem pastirja, ki je ob jutranji zori gnal vole na pašo; njene kratke vrstice so veljale kakor nalašč njemu:

Čez to ravno polje
In čez travnike
Pa mi cesta vije se,
Po njej moj ljubi gre.

Tudi on je večkrat pel to pesem, a jo je pel, ne da bi mislil o njenem pomenu. Kako drugače mu odmeva danes v srcu!

X.

V jesenski megli je zorilo novo jutro dokaj počasi, kakor sploh v jeseni. Že s petelinovim

petjem pa so vstajali semtertje vaški prebivalci, in kmalu nato so se čuli udarci marnih mlatičev; ponekje so se zbirali trgavci, ki so hoteli odriniti v vinograde, ali kosci, ki so se odpravljali kosit poslednjo otavo ali deteljo. Tudi iz dimnikov se je jel rano valiti dim, znamenje zgodnje pridnosti. Res, škoda bi bilo potratiti z nemarnostjo lepe dneve, ki se lahko hipoma premené v odurno deževno ali celó zimsko vreme.

Pri „Županovih“ so bili tudi zgodaj po koncu in sicer najprva izmed vseh stara mamica, ki je še oskrbovala vse gospodinjstvo. Ko je njena stenska ura odbila štiri, ni mogla ostati dalje v postelji. A nemalo se je začudila, ko je našla na stolu poleg postelje na obleki majhen košček papirja, o katerem ni vedela, odkodi je prišel. Pazno ga je ogledovala; videla je, da je popisan na jedni strani s svinčnikom, pa slabotne njene oči niso mogle razločiti teh črk. Zato vzame luč, odide po naočnike in oboroživši si ž njimi oči, jame čitati:

Najljubeznivejša mati!

Odpustite, lepo Vas prosim, da Vas zapuščam sedaj v Vaši starosti, ne da bi bil poprej povedal. Pojdem s tovarišem Jankom za nekoliko časa doli na Turško, od koder se prej ko prej povrnem. Ne štejte mi tega preveč v žlo — ker tudi nisem tega popolnoma svojevóljno storil — in blagoslovite svojega sina

Marka.

„Za pet ran!“ vzdihne mati, „on je torej odšel! Kaj mu je neki prišlo v glavo? In sedaj, ko je že skoro vse pripravljeno za svatbo, sedaj, ko bi imel prevzeti gospodarstvo! O Bog, ti ga še razsvetli!“

Zmešana navleče nase obleko ter odhiti iz sobe na prag. Hotela je to sporočiti Ljudmili, pa spomnila se je, da je še prezgodaj. Zatorej pokliče déklo iz kuhinje in jej naroči, naj gre za nekaj časa po Ljudmilo. A še predno je ta šla ponjo, stopi deklé v materino sobo.

„Ljudmila! Marko je odšel. Poglej in čitaj sama. Meni se zdi, da se mu je v glavi zmešalo. Bog se naju usmili!“

Deva sicer prečita listič, vendar pa ne reče nič. To se zazdi materi še bolj čudno, torej vpraša: „Ali si mar že kaj vedela o tem, da odide? Zakaj mi nisi povedala?“

„Odpustite, mati, nisem smela. Včeraj dopoldne mi je povedal, da odide, pa mu skoro nisem mogla verjeti, a še teže mi je bilo to prenesti. Nocojšnjo noč je pa zares odšel. Jaz sem ga nekoliko spremila in vrnivša se, videla luč v vaši sobi. Zato sem mislila, da že bdite, ter tudi hotela nemudoma vam sporočiti ža-

lostno novico. Vsega je kriv moj brat Janko, ki ga je zvalil s seboj.“

„Nù, nù, povej mi vendar, koliko si vedela poprej o tem, in čemu je odšel?“ sili mati v Ljudmilo. „In čemu je vse tako skrival pred menoj? Bil je doslej predober sin, da bi imela slabe misli o njem: vendar, da mi je postal kar čez noč nezaupen, to mi ne gre v glavo.“

In stara mati zajoka glasno, da prihiti še nekaj poslov gledat, kaj se je neki pripetilo. Ljudmila jo je tolažila, češ, da se v kratkem povrne. Vendar mati se ni dala tako lahko umiriti. Vse je bilo že uravnano za boljšo prihodnost, a sedaj je bil skoro uničen ves njen up! Kdo bi bil mogel to lahko prenesti? Bila je tudi stara ter potrebovala pomoči: a sin, njena jedina pomoč in podpora, odhaja na ptuje!

Vsi domačini so se čudili zaradi naglega Markovega odhoda, najbolj pa njegovi pravi prijatelji in znanci, katerim je bil ljub in drag. Le kak zavidnež se je veselil, da se jima je skalila sreča, in nekatere vaške deklina, prave zavidne ose, so zrlle sedaj na njo s posmehom in preziranjem, kakor je že navada med slabotnimi človeškimi otroki.

Dolgo že niso imeli tako žalostne letne dōbe pri „Županovih“, kakor to jesen. Mati je celō zbolela. To je bil tudi vzrok, da se je Ljudmila za stalno preselila k njej ter stari ženici stregla, ž njo vred tugovala, koprnela po Marku, ki je blodil, kdo vé kje, po daljnem svetu. Župnik Kinčič, kateremu so takoj sporočili, kaj se je zgodilo, potresal je sivo glavo ter dejal: „O, da je mladina tako vročekrvna! Slave in sreče išče po svetu, večinoma pa najde nesrečo. Bog ju obvaruj!“

Minevali so dnevi za dnevom, tedni za tednom in hladni jesenski zrak je že narejal ob jutrih steklene skorje na mlakah; toda tuga naših znank se še ni dosti zmanjšala. Res, da sta se polagoma nekoliko pomirili v zaupanju v božje varstvo, a Markova mati je bolehalo dolgo. Ljudmila ji je skrbno stregla. Od ranega jutra do poznega večera, pa še po noči je bila na nogah, in oskrbovala vse prav kakor gospodinja. A tuga jo je razjedala. Kdor jo je videl poprej, bil bi jo sedaj težko spoznal. Njen poprej zali obraz ji je upadel, gibčno telo se ji sklonilo, vsa njena postava se je dala primerjati jesenski cvetlici, ki omore pod ostro burjo. Ko je videla proti jugu leteče žerjave in druge ptice selivke, zrla je vsekdar dalje časa za njimi, kakor bi jim hotela izročiti pozdrave, ali pa postati sama ptič ter se povspeti iz te solzne doline nad oblake. In ko so ji nekega jutra zmrznile cvetlice, ki jih je pozabila pokriti pred mrazom, dejala je tiho sama sebi: „Naj zvené! Zvenele so — pravi — že vse moje nade, zvenelo vse

srčno veselje, katerega je bilo večkrat srcé preporno, pa naj zvené še te ljubljenske, ki so bile priče moje poprejšnje sreče!“ In z otožnim licem jih je nesla na dvorišče.

Mati in Ljudmila sta gospoda Kinčiča večkrat nadlegovali, naj povpraša v mestu, ali ni tam komu natančneje znano, kam so odrinili ti prostovoljci in kje se nahajajo. Čudno se je zdelo vsem, da ni bilo od nikoder kakega pisma. Župnik je res odšel v mesto, pozvedoval tu in tam, toda brez uspeha; pobit se je vrnil domov. Trdno je bilo znano le to, da se je večina teh mladeničev pridružila Hubmayerjevi četi, ki se je bojevala nekje v Bosni. Tam sta bržkone tudi Marko in Janko. Gospod župnik si je naročil nalašč nekaj časopisov ter zvesto zasledoval vsako gibanje vstaških čet, toda vsa poročila, tudi podrobna in stvarna, ustrezala so mu le slabo, zakaj imena prišlecev niso bila navedena nikjer.

Minula je jesen, in zima je prihrula z dežjem in snegom. Ljudje so posedali okrog tople peči. Tudi obe znanki sta sedeli v gorki sobi in se menili o Marku in Janku. Hipoma mati zajoka, da se Ljudmila kar prestraši. Zato vpraša:

„Ali vas zopet kaj boli, mati?“

„O ne, pač pa mi prihaja na misel, kako hudo je sedaj Marku, ko je tako odurno vreme, da bi še pes ne šel rad izpod strehe. Bog ga obvaruj nesreče!“

„Prav pravite“, odvrne Ljudmila in si otrne solzo. „Božični prazniki se bližajo, on pa še ni dal nobenega glasū od sebe. Skoraj bi rekla, da naju nima več rad.“

„Ne sodiva prenaglo“, ugovarja mati, brisaje si rosne oči. „Tam doli pač nimajo poš, da bi mogli odpošiljati pisma, ali pa Marko ne misli na pisanje, ker namerja kmalu vrniti se. Župnik so že čitali, da se v kratkem več naših povrne. Gotovo prihiti tudi on na svoj dom.“

„Da, da, le upajva!“ pritrjevala je Ljudmila. Okrog hišnih voglov pa je šumelo in metlo, kakor bi sneg sulo z neba.

XI.

Kakor v Hercegovini, tako so se tudi v zapadni Bosni kristijani uprli grozovitim Turkom. Pozvali so iz Hercegovine Slovenca Hubmayerja, ki je že od početka vstaje kazal hvalevredno navdušenost, akotudi se z vojnimi uspehi doslej še ni bil proslavil. Hubmayer je slušal poziv, odrinil najprej proti domu, potem se ustavil za nekaj časa v Zagrebu, kjer so ga slovesno sprejeli in mu na proslavo priredili hrumen banket. Z orožjem naj bi deloval za veliko hrvaško mišljenje, ki pa je šlo po enem tiru, kakor mišljenje avstrijsko: Kristijanom in Slovanom slobodo!

Hubmayer je prevzel poveljništvo nad bosenskiimi ustaši ter imel resnično voljo, vršiti čuda hrabrosti in proslaviti svoje ime na veke v zgodovini Jugoslovanstva. To pa je bilo le iz početka. Kakor hitro je pred seboj videl moštvo, ki bi imelo biti orodje njegovih daleč segajočih namenov, spoznal je, da ne bo mogel razprostrti kril k tako drznemu vzletu, kakor si je bil mislil.

Bošnjaki se sploh odlikujejo po nežnejši čudi nego Hercegovinci. To velja o Bošnjakih sploh, a o katoliških Bošnjakih še posebej. In s temi je hotel Hubmayer delovati!

Ker mu je že v Hercegovino sledilo nekoliko navdušenih mladeničev, pridružilo se mu jih je v Bosni še več. Sploh se je kazal Hubmayer jako dobrosrčnega z vsakomer; z vsakim bojevnikom se je pobratil, tako tudi z Markom in Jankom. Slovenci so skupaj stanovali ter delali za delovanje razne ukrepe. Načrt se je rodil za načrtom, ta lepši od onega, in zato je bilo naposled težavno izbrati primernege. Ker se vodje niso mogli zjediniti, ni bila Hubmayerjeva četa pripravna za boj ter se je utaborila, dokler se kaj stalnejšega ne določi, na meji hrvaške dežele, na griču, od koder se je dala pregledati vsa pokrajina daleč na okrog. Tu so lahko videli, kadar se je bližala četa lupežnih Turkov; isto tako bi bili lahko zbežali na hrvaško zemljo, ako bi bilo to potrebno. Tudi poročila in brzojavke so se po tej poti najložje pošiljale časopisom.

Hubmayer je občeval in se posvetoval največ s svojimi Slovenci, ki so bili tako rekoč njegova častna straža ter svetovalci in častniki ob jednom. Pri tem pa je bil seveda prijazen tudi do dohajajočih Bošnjakov, katerih je sicer skoro vsakega dné po nekoliko dospelo, pa — kakor se je razvidelo pozneje — prav malo iz bojaželjnih namenov. Naposled je razvidel Hubmayer sam, da ti Bošnjaki še na sto korakov ne počakajo Turka, in zatorej ž njimi ne bo nič. Zato je mislil in ugibal, kako bi jim navdahnil nekoliko več poguma in srčnosti.

Uprav takrat, ko je bil Hubmayer v največji zadregi, dospe v njegov tabor človek srednje postave, suh, borno oblečen. Hoja njegova je bila nenavadno urna. Že na prvi pogled je bilo na njem videti, da je Črnogorec, in res se je predstavil Hubmayerju kot črnogorski vojvoda z imenom „Duka od Meduna“, ki je bil baje poslan od kneza Nikole, da tajno pregleda vsa vstaška krdela, ter mu potem prinese zanesljivo poročilo o njih dejanjih, številu in bojnih zmoglostih. Hubmayer se je v razgovoru tudi kmalu prepričal, da ima pred seboj pravega Črnogorca ter kot neizkušeneec, brez zvižaje, tudi verjel vsaki njegovi besedi.

Dasi je ta laživodja želel, naj bi novica o njegovem dohodu ostala tajna, vendar se je tajnost kmalu razširila, in vsak ud Hubmayerjeve čete je že znal, kako imeniten gost je došel k njim. Kakor hitro pa so se ti bosanski golobiči prepričali, da imajo med seboj v svoji sredi Črnogorca in poleg tega še vojvoda, ki se imenuje sloveči „Duka od Meduna“, napolné se jim prsi s pogumom in srčnostjo, da jih je bil vesel celó sam Hubmayer.

Domišljavi vojvoda se ni hvalil malo; rekel je Hubmayerju naravnost, da na tej poti še ni videl boljše urejene in bojevitejšje čete, nego je Hubmayerjeva; zlasti četa Ljubibratića v Hercegovini je proti njegovi le kot tolpa lesenih vojakov, s katerimi se dečki igrajo. Tudi ni zakrival prepričanja, da se bo ime Hubmayerjevo kmalu jednako slavilo, kakor ime Peko-Pavlovića.

„Napoleon je dejal“, razkladal je Duka Hubmayerju, „da generalu je treba za vojsko treh rečij, da si zagotovi dober uspeh in zmago. Prva reč je — denar, druga — denar in tretja — zopet denar. Nedostajanje gmotnih pripomočkov nas je oviralo v vseh podjetjih, da nismo mogli osloboditi raje izpod krutega jarma in ne izgnati brezobzirnega tlačitelja. Ti, na primer, dragi prijatelj, imaš od Boga vse lastnosti, da vodiš svojo četo od zmage do zmage, da rasteš kakor lava, ki se izteka iz temena planin ter na svojem toku ugonablja vse, kar se ji postavi po robu. Škoda samo, da nimaš dovolj denarja.“

Hubmayer se je možko pobahal, da mu za novce ni taka sila, da mu hrvaški in slovenski odbori pošiljajo vse, kar naberejo. Nato pa je jel Duka razpravljati o tem, kako pozorno mora vojskovodja izdajati vsak krajcar in kako ga trikrat obrniti na dlani, predno ga spusti iz rok. Seveda ne sme biti tudi skopuh; moštvo ne sme trpeti lakote in žeje, akoprav na drugi strani ne sme lenušiti zaradi preobilnosti. Toda junakom in možem, ki imajo v prospeh stvari še posebnih zaslug, mora biti možnja vojskovodje odprta neprestano.

Dalje mora vojskovodja skrbeti, da si ohrani pri moštvu veljavo. Ne sme se ločiti od najpreprostejšega vojaka, četudi se ne sme ž njim preveč bratiti. Moštvo mora zaupati vodji, toda ne sme nikdar nehati smatrati ga za višjo, dostojnejšo in vzvišeno osebo, zakaj kjer ni spoštovanja do vodstva, tam tudi ni redú, ni discipline.

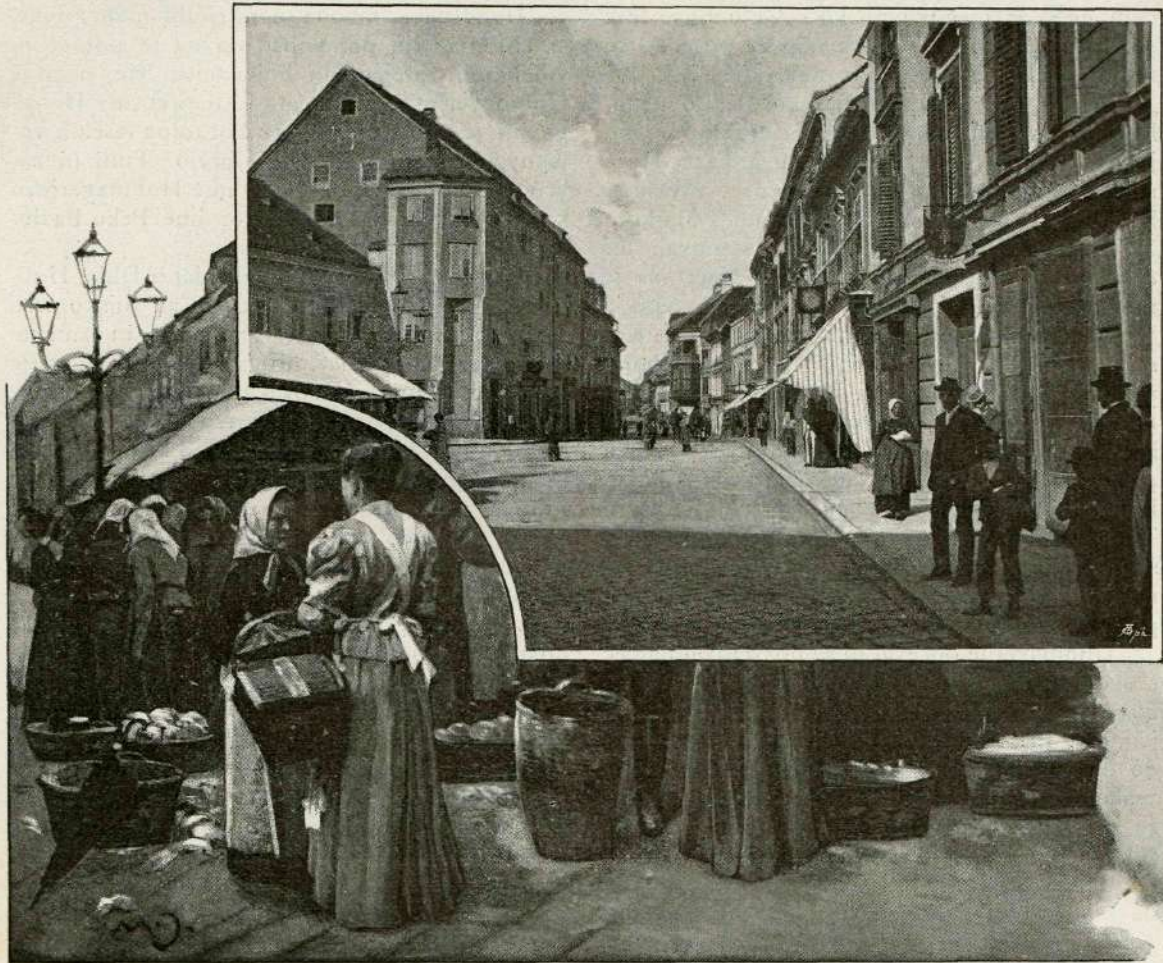
Zunanji lesk je sicer le vnanja stvar, toda potreben je za osebe, ki z očmi ne vidijo v globino srca. Hubmayer še ni odložil proti svoji četi prirojene skromnosti in preprostosti, kateri lastnosti sta sicer krasni in častivredni pri na-

vadnem človeku, toda mož, ki ima pred seboj tako veliko svetovno nalogo, mora se jih otresti. Tako je govoril Duka.

Hubmayer ga je poslušal pobožno, kakor bi imel pred seboj preroka. Nikdar bi si ne bil domišljeval, da bi se mogel kak črnogorski vojvoda odlikovati s tako veliko bistrumnostjo in izkušenostjo. Skromno je odvrnil Duki, da globoko čuti resnico njegovih besed in da se

bo moral šele uriti v težavni nalogi, katero je vzel na svoje rame. Oh, ko bi mogel njega, Duko, imeti neprestano poleg sebe, učiti se od njega, ter ga imeti za vzgled! Potem bi bilo njegovo delovanje, ki prihaja iz najboljše in najplemenitejše volje, vsekako vspešnejše.

Duka je odlašal, ugibal semtertje, češ, ali bi se to moglo strinjati z njegovimi dolžnostmi, ko bi prebil pri Hubmayerju vsaj dotlej, dokler

Mestni trg v Celju.

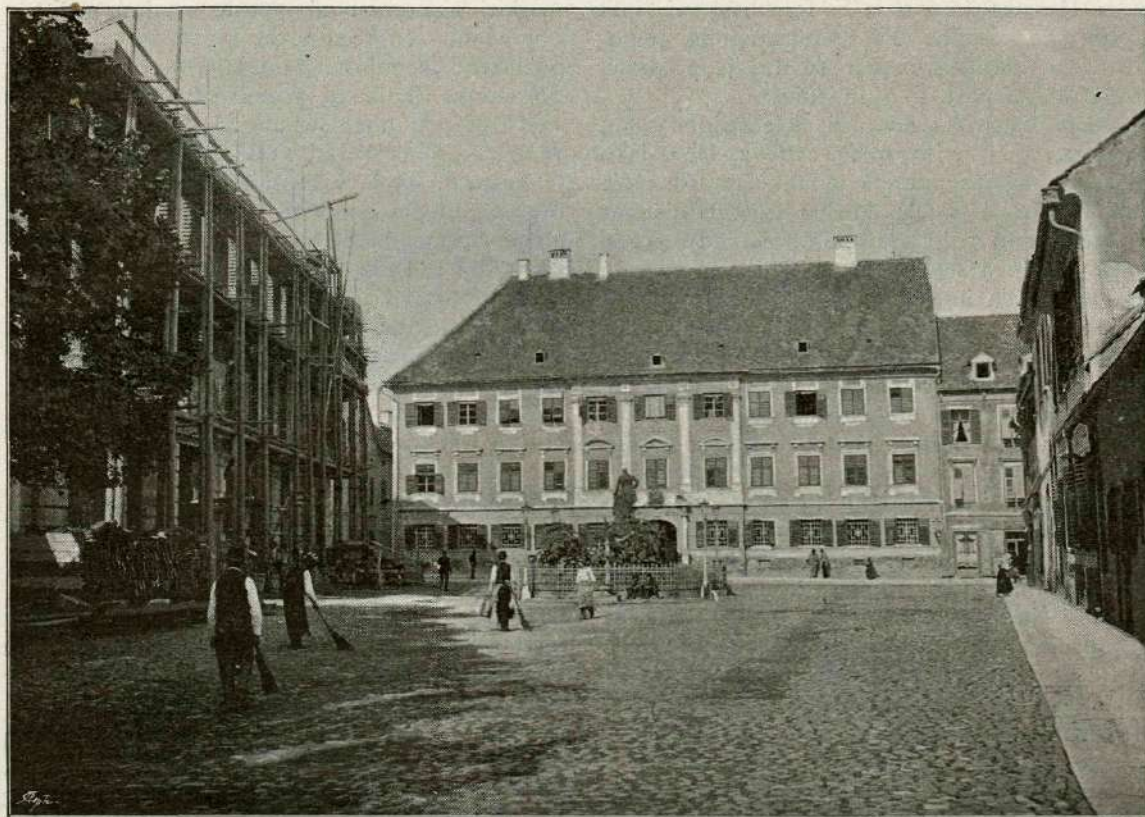
mu ne vcepi iz obilice svojih bogatih izkušenj vsaj toliko, kolikor bi jih ta neobhodno potreboval. Naposled je na mnoge Hubmayerjeve prošnje vendar v to privolil; obljubil mu je, da ostane pri njem dotlej, dokler se njegova četa, kakor se spodobi vstašem, ne izuri vsaj toliko, da bo šel pred njo strah na pet milj naokrog. Umeva se, da prva potreba bi bila, da vzame Duka v svoje varne roké Hubmayerjeve finance. Kakor hitro je začutil v žepu denar, potrudil se je, da je živel v Hubmayer-

jevem taboru tako, kakor se spodobi vojvodi. Naročil si je vina, krač, povojenega mesa, salam, — vsega za pol leta naprej, zakaj tudi najnavdušenejši vstaš se ne more bojevati z lačnim želodcem. Drugo delo je bilo, da je prestavil Hubmayerjev vojaški tabor tako, da je bil od turške strani zavarovan z reko ter imel prost prehod na Hrvaško. Nato je jel uriti vstaše v vojaški službi, o kateri doslej niso imeli pojma. Na vrhu griča je objemal zaupljivega pobratima pod „belim stanom“ (šotorom) in od šo-

tora naprej, ob vznožju griča, je razpostavil vstaško „častno stražo“, ki bi imela klicati „k orožju“, kakor hitro bi se kateri od teh dveh vojskovodij pokazal, z drugim očesom pa bi imela paziti, je-li ne gredó Turki.

Z dohodom „Duke od Meduna“ zgodilo se je torej v Hubmayerjevem taboru dokaj izprememb, a te niso preveč ugajale poprejšnjim njegovim privržencem, zlasti ne Slovencem. Prejšnja iskrenost in pristrčnost vojskovodje do njih je pojemala, Hubmayer se je sedaj nekako z dušo in telesom posvetil svojemu došlemu

učitelju, ki ga je — dejal bi — učil delati vstajo. Mizi obeh vojskovodij sta se kar šibili od jedil in pijač; od ostankov so se dobro imeli tudi vstaši. Ko je torej gladen Bošnjak zvedel, kako gosposki se živi pri Hubmayerjevi četi, zapustil je ženo in otroke, pograbil za orožje ter šel med one grozne možé, ki so zaprisegli, da izženejo Turka iz Evrope v Brusu, kamor jih je bil obsodil že starikavi Garibaldi. Bošnjaki, katere je bilo še do nedavna težavno pripraviti k orožju, drli so kar v procesijah k Hubmayerju, o čemer so tudi kmalu dohajala

Okrajno glavarstvo v Celju. (Na levi „Narodni dom“.) (Ant. Arženšek.)

pristna poročila v časopise. Kmalu pa je bilo tudi število vstašev za nevarno četo dovolj visoko in nove prišlece so odvrčevali. Prevarjeni Bošnjaki so se vračali k domačemu ognjišču z boleščjo v srcu, da jim ni bilo dano preliti svojo junaško kri za slobodo domovine in vere.

K vsemu temu je pripomogel ta vzgledni „Duka od Meduna“.

Naj torej seznanimo spoštovane čitatelje nekoliko z „Duko“ samim. Videli bodo, kolika je razlika med življenjem v mirnem selu in med burnimi valovi civilizovanega sveta.

XII.

„Duca di Medun“ ali — kakor ga Črnogorci imenujejo — „Duka od Meduna“, je bil genijalen, nadarjen in drzen lahkoživec; v resnici je bilo treba Črne gore, da ga je rodila. Pohajal je iz kuške nahije, kjer je bil vojvoda slavni junak Marko Miljanov, iz neke vasice blizu Meduna, bivše turške trdnjave poleg Podgorice. Že kot dečko je dospel v Italijo, katera je prebudila v njem spavajoči lahkoživni talent. Bojeval se je pod Garibaldijem ter se večkrat v boju tudi odlikoval, zakaj brez bojazni je

stavil svoje življenje v nevarnost, kakor se ponekde v igri postavi poslednji novčič na karto.

Od časa, ko je zapustil dom, bil je Duka v Evropi povsodi, kjer je razsajal bojni ples. Povsodi se je urno privadil dotičnih razmer, osvojil si jezik in običaje, in čez kratko že domačini sami v njem niso poznali ptujca. Naučil se je sedem evropskih jezikov v besedi tako popolno, kakor bi bili to njegovi materinski glasovi. Po gotovih poročilih je govoril: srbski, turški, laški, francoski, nemški, poljski in angleški jezik. Osvojeval je Italijo, pomagal Poljakom delati vstajo, pridobival s cesarjem Maksom Meksiko in v nemško-francoski vojski bil ud pariške komune. Pa še dokaj zgodaj je popustil to rokodelstvo, ker se mu je ponudila druga lahkoživost — ljubljenje.

Neka francoska markiza se je zaljubila vanj na smrt. Bila je to mlada vdova, lepa, jako bogata in samostalna, da je lahko podala svoje srcé, komur je hotela. Mislila si je, da nikakor ne greši proti volji vzvišenih prednikov, ako si izvoli potomca staroslavnega italijanskega rodú ter menila, da ima ob tem še to zaslugo, da ga je iztrgala iz krempljev burnega socializma ter ga ohranila modrokrvni kasti. Duka je bil dokaj starejši od nje, a imel je na sebi toliko zanimivosti, da bi bil zmožen nakloniti k ljubezni še katero mlajšo žensko. Bil je v ljubezni strasten, vnet; znal je pripovedovati o svojem življenju brez konca, ker mu je v pripovedovanju bila vsekdar v pomoč bujna domišljija, vredna vsakega pesnika. Razumel je izvrstno vaditi pse ter bil zlasti znamenit jezdec, da so si ljudje celó domišljevali in govorili, da je v prostih urah, ko ni bilo kje boja ali vstaje, klatil se po svetu s krasno-jezdeškimi družbami, dasi se to ne more trditi za gotovo.

Z markizo je živel tri leta. Ljubezen zaljubljenih vdove ni ugašala, marveč rastla z vsakim dnevom. Dozdeva se, da Duka ni hrepenel po premembi teh razmer, ki so mu bile jako ugodne, in vrhu tega si je tudi mislil, kako bi se polagoma nekoliko pripravil za stara kolena. Ker se sam ni poprijel pogostoma mu ponujene prilike, da bi poprosil za njeno roko, rekla mu je mila ženska odkritosrčno sama, da bi ji bilo ljubo, ako bi cerkev poblagoslovila njuno zvezo, ker sicer bi ju očitno opravljali in tudi vest bi ji očitala, da greši proti sveti veri, kateri so bili njeni očetje vedno zvesti.

S tem je prišel Duka v škripec. Izgovarjal se je, da je vse svoje listine in dokumente, tičoč se njegovega rojstva, izgubil v Parizu. Na markizin svét je pisal večkrat v Italijo po listine, toda nazaj ni prišla niti vrstica. Nepotrpežljiva markiza je naposled pogledala v Dukovo pisanje ter videla pisavo, katere ni znala

čitati, ki pa ni bila francoska, niti drugih jezikov, o katerih je kdaj čula. Duka namreč, dasi je znal ptuje jezike, ki se jih je bil naučil, izvrstno, znal je pisati samo po srbski, česar se je bil naučil še na Črni gori.

Ko je naš Duka videl, da je slabo, ni odlašal pasti sedaj na kolena ter spokorno izpovedati resnico. Zaman ji je zatrjeval, da ga je le neskončna ljubezen sama pripravila k temu, da ji je prikrival svoj rod. Markiza je bila osramočena pred svetom in v splošen posmeh, torej je govorila o tem, da ga hoče dati zapreti.

Duki ni ostajalo toliko časa, da bi očital markizi njeno ravnanje kot nedostojno, govoreč o praznoti ženskega srca, ki toliko gleda na pozlačeno vnanjost, zametuje pa čisto, zlato notranjost. Tudi ni premišljal dolgo, marveč vzela pot pod noge ter ubežal. Ne vemo, ali je znal naš junak bežati tudi iz bitke, toda to pot je pokazal, da je v begu mojster. Še poprej, nego je mogla napraviti osupla markiza energične ukrepe, da bi bil njen nevedni ljubimec zaprt, bil je Duka že daleč čez gore in doline in se ni ustavil poprej nego na rojstveni zemlji svoje domovine. To je bilo l. 1875., in ta dogodbica je bila po časopisih znana že skoro po vsi Evropi; tudi Duka se je takoj prepričal o tem, ko je prekoračil črnogorsko mejo. Na Črni gori je vedelo že vsako dete, kaj je storil Duka. Že od prvih ljudij, katere je srečal, je čul, da je knez neizrekljivo razsrjen nanj, in da mu bo težko omiti madež, ki ga je napravil pred svetom Črni gori.

Duka si je mislil: ker je tako, pa obrnem Črni gori hrbet in pojdem iskat sreče drugam. Kaj! Takrat je bilo zanj lahko. Požar vstaje je plapolal že po vsem Balkanu; naj se že obrne kamorkoli, povsodi se mu nudijo nove lahkoživnosti. Lahko je šel v Hercegovino, Bosno, na Bolgarsko, v Macedonijo, Staro Srbijo. Črnogorce so radi videli v vstaških četah; zlasti bosanska raja se ni hotela poprijeti poprej orožja, dokler ni imela pred očmi kakega Črnogorca, naj si je bil že kdorkoli.

V Hercegovino se Duka ni drznil, tam je bil knezovega srda prav tako malo varen, kakor na Črni gori. V Bolgarijo in Macedonijo je bilo daleč, in potovanje bi stalo mnogo denarja, katerega pa on ni imel. Kam bi torej obrnil svoje korake drugam kakor v Bosno?

Tako je dospel k Hubmayerjevi četi, kjer je sedaj nepoznan tajno po knežje živel. Mnogi izmed vstašev so se z Hubmayerjem vred veselili njegovega dohoda, drugi pa so se nad njim jezili, ker mnogo starih vezij bratovstva se je sedaj raztrgalo med vstaši. Zlasti pa so se čezenj pritoževali Slovenci. Tudi Marko je marsikatero zinil čezenj proti Janku in ta, pre-

varan v svoji nadi, češ, da bo vedno stal v obližju vojskovodje, gledal ga je tudi že sam pisano, toda pomoči si ni znal. On je imel v žepu vstajniški denar, v srcu pogum, v glavi premetenost, in Hubmayer sam je bil le orodje njegovega povelja.

Tako je bilo do pomladi leta 1876.

Takrat je zapustil Moskvo Jovan Popović, da se napoti, kakor vsak Črnogorec, ki ima zdrave ude, iz ptujine v domovino, tudi že koprnečo po boju. Potoma je prevzel službo dopisnika „Ruskemu Miru“. Čuvši o junaških činih Hubmayerjeve čete, smatral je kot poročevalec slovanskemu listu za svojo dolžnost, da ga obišče ter spozna osebno.

Četo je srečno našel, toda sedaj je nastalo vprašanje: kako dospeti k njenemu vodji, ki je bil obdan s stražami kakor z verigo?

Straža, stoječa na vznožju griča, sprejela ga je odurno in negostoljubno ter ga začela izpraševati, kdo je, čemu in odkodi prihaja? Ko je odgovoril na nje vprašanja ter poleg omenil, da je Črnogorec, začeli so vstaši potuhnjeno mrkati drug na drugega, kakor bi hoteli reči: „Saj tu itak kmalu dočrnogoruješ, ko te zagleda naš slavni vojvoda Duka, prvi junak s Črne gore. Ta ti iztrga brez usmiljenja raz lice krinko grdobne laži, in mi te kar z metlami pometemo iz tabora, ti vohun!“

„Ker si pa Črnogorec“, vpraša ga jeden stražnikov, „ali pa tudi poznaš Duko od Meduna, desno roko gospodarja Nikole?“

Jovan je takoj razumel položaj, kakor hitro je zvedel, da je Duka tukaj.

„Kako bi ne poznal Duke?“ odgovoril je, „saj je on moj pobratim.“

Bošnjak ga škodoželjno in prezirljivo premeri in bržkone si je mislil: „On ti že pokaže, le počakaj, pobratima, ko te objame z rokami okolu vratú!“

Glasno pa je dejal: „Ker si torej pobratim našega vojvode Duke, oglasimo te pri njem, toda počakati moraš, da se prebudi; on namreč vsak dan po obedu jedno ali dve uri spi, in straže imajo ostro povelje, ne vznemirjati ga, samo ako bi grozila nevarnost.“

Jovan je hotel opraviti vso stvar bolj kratko ter je navzlic straži šel navzgor k vojvodovemu šotoru. Da pa stražo pomiri, jel si je oblačiti bele rokavice, ki jih je bil pozabil v žepu ob času poslednjega plesa v Moskvi. Bile so sicer umazane kakor zemlja, toda vstašem je ta elegancija, katere še nikdar niso videli, ugajala tako, da niso dalje branili gostu, da ne bi šel tudi nenapovedan v tabor.

Dospevši tjakaj, našel je oba grozna moža bratovsko objemajoča se in ležeča na tleh; ta je bil položil glavo onemu na rame in spala

sta kakor nedolžna otroka. Okrog nju so se valjali ostanki ravnokar minule južine; bile so med njima tudi steklenice šampanjca.

Pregledavši tako bojišče, na katerem sta moža ležala že pobita, jel je Popović dramiti Duko. Duka, ki je ostro pazil na to, da je vladala v četi trdna disciplina, ter si domišljal, da ga kak vstaš, ki ni maral za ukaz, stresa za rame, skočil je na noge kakor ljut lev ter pograbil Jovana za vrat.

Jovan se ni ustrašil tega sprejema, marveč se začel smejeti: „Oj, Duka, Duka, pomiri se; saj jaz nisem Turek, marveč tvoj rojak Jovan Popović, ki sem šel na daljno pot, da se ti poklonim za tvoje junaške čine, kateri se razglašajo po širokem svetu v slavo črnogorskega imena.“

Duka sicer Jovana osebno ni poznal, toda ime Popović mu je bilo znano, zakaj ti so bili ob času njegove mladosti vojvode na Reki. In na posled, naj si je ta prišlec že kdorkoli, toliko je gotovo, da mu ni neznana Dukova minulost in da bi ga mogel razkriti pred svetom . . . Zatorej ne za vrat, marveč za roke je pograbil sedaj Duka Jovana, stiskal mu jih prijateljski ter rekel potihoma, da ga prebudivši se Hubmayer ni razumel:

„Bodeš-li molčal?“

Jovan je bil previden, kakor je zahtevala dobra stvar. Ostal je z obema na samem ter obljubil Hubmayerju, kateremu se je brž zapisal z dušo in telesom — da bi vsa vstaja pred svetom ne bila osramočena —, da ne bo obešal neumnostij, katere so počenjali tukaj, na veliki zvon javnosti; zapretil pa je tudi, ako Duke v prvem hipu ne odstrani iz tabora, da brez obzirov razkrije vse, kar je tukaj videl.

Jovan je držal svojo besedo, dokler se je bilo bati, da bi s prezgodnjim popisom Hubmayerjevega tabora ne škodoval koristim uboge, od pamtiveka že zatirane raje, ki se je na drugih straneh z nadčloveško hrabrostjo, v bedi, brez orožja, skoro z golimi rokami, kakor zbor Titanov, bojevala s Turki. Pozneje pa, ko te bojazni več ni bilo, ni zakrival tega Dukovega vojskovanja, ampak je je naznanil na Črni gori.

Duka se je izgubil skoro neopažen, živ in zdrav na vseh udih, iz Hubmayerjevega šotora. Kaj bi sedaj ubožec počel, kam bi se obrnil? Kakor izgubljeni sin, nahajajoč se v bedi in potrebi med svetom, ni imel, kam bi položil svojo utrujeno glavo; tedaj se je spomnil očeta in matere, ki sta ga tako nesrečnega sprejela v svoje odprto naročje.

Dukovi koraki so se obrnili proti Črni gori.

Hubmayer se je čutil osramočena, ko je tako urno in tajno izgubil Duko izmed svojih; razvidel je, da je imel pred seboj lahkoživca,

sleparja. Tedaj je zbral zopet okrog sebe svoje zveste poprejšnje znanke, tudi Janka in Marka. Bil je res že skrajni čas za to. Marko videč, kaj se vse godi tukaj in kako se vojujejo, bil je čim dalje bolj nevoljen, saj je bil popolnoma nepotreben v taki četi; zato je večkrat nago-varjal Janka, da bi odšla potihoma od todi. Toda Janko ga je še vedno zadrževal; pričakoval je vsak hip, da se taborišče spremeni naposled tudi v bojišče, in uprav po to so bili prileteli tje doli slovenski sokoli. Večkrat je torej nadlegoval Hubmayerja, naj vendar stori v tem oziru odločen korak. Dokler je bil v taboru Duka, bilo je prigovarjanje brez uspeha. Šele sedaj, ko se je ta tajno izgubil ter se Hubmayer oklenil zopet prejšnjih pomočnikov in svetovalcev, mogli so mu ti svetovati odločno in pogumno delovanje, in kmalu se je videlo, da je osramočeni Hubmayer sklenil postopati po tem načrtu. V tej nadi sta Janko in Marko še ostala, urila podložne si vstaše v orožju in čuteč ž njimi težki njih jarem, v nemala jih k srčnosti. Ker pa mora vsak učitelj, naj že uči karkoli, biti najpoprej sam mojster v svoji stroki ter pokazati znanje tudi v dejanju in z vzgledi, zato sta tudi ona težko čakala bojnega plesa. Razpošiljali so oglednike na vse strani, da bi zvedeli, na katero stran bi najbolje kazalo kreniti in kje bi bili nevernikom najbolj v pogubo. Po taborišču pa so brusili handžare in zarjavele sablje, ostrili so bajonete in nože, a navdušeni mladeniči so prepevali: „V boj!“

Pa tudi turške čete so se približevale.

XIII.

„Zdaj pa že vidim, da moram vso skrb za oranje in setev prevzeti sam“, rekel je pri „Županovih“ nekoliko pred svetim Jožefom stari Matija pri mizi, ko je videl, da se je sneg že davno umaknil, in on še ni bil dobil zastran dela nikakoršnega ukaza.

„Da, bodite tako dobri“, odvrne Ljudmila, ki je bila že bolj senci nego cvetoči deklici podobna ter je ravnokar stopila čez prag. „Mati so še vedno zamišljeni, jaz pa tudi ne morem ukazovati, ker vem, da vi sami znate in opravite najbolje.“ Po teh besedah je hotela zopet oditi.

„Pa vendar, Ljudmila, to mi povej, ali Marko v kratkem pride ali ne? Glej, meni se je nocoj nekaj sanjalo, česar pa ne povem nikomur, in reči moram, da nisem bil tega posebno vesel. Da bi se le zdrav povrnil!“

Ljudmila se obrne v stran, ker ni hotela, da bi vsi videli njeno žalost, a ni se mogla kmalu ohrabriti. Matiji je bilo celó žal, da jo

je spomnil tega. Za nekaj časa mu vendar odgovori: „Dobila sem pismo, ki je bilo sicer že pred davnim pisano, a došlo je šele pred nekoliko dnevi. V njem mi piše, da je še zdrav in da hrepeni priti domov, ker mu doli ni nič kaj všeč; da ga pa zadržuje še na vso moč Janko in sočutje do ubogih kristijanov, ki bi si radi priborili boljše življenje. Tudi delati in trpeti mora dovolj in v nevarnosti je neprestano.“

„To je križ!“ odvrne Matija, ko odide skozi vrata. Imel je sicer sočutje in pōmilovanje do nje, vendar vsega, kar je čutila in trpela ona, ni mogel čutiti: vsaj Ljudmila je trdila tako. In uprav radi tega, da ni imela komu razkriti svoje žalosti in tuge, bila je Ljudmila še bolj nesrečna. Župnik Kinčič je sicer prišel včasih v hišo, da je njo in mater tolažil in jima svetoval, toda namestovati ni nikakor mogel moške moči, tako potrebne za domači red in prospeh.

Zadaj za Zvižino so se razprostirale z gozdi zarastle gore; na jedni, dokaj strmi gori, se je dvigala daleč na okrog sloveča romarska cerkev, posvečena Mariji Pomočnici. Tjekaj so vsako leto po večkrat in sicer kar précej v začetku pomladi zahajali domačini in ptujci iskat dušne tolažbe in pomoči. Ko se je Ljudmili zdelo breme že pretežko, napoti se tudi ona nekega dne tjekaj. Z ranim jutrom vstane, potem ko je prejšnjega večera v kapelici pred podobo žalostne Matere Božje dolgo molila in videla, da „Kristusova krona“ še lepo zelení. Pomlad je sicer že kraljevala, že so se glasili veseli glasovi drobnih ptičic, že so se vspenjale iz zemlje pisane cvetlice: pa kako da Ljudmila ni imela zanje ušes in očes? Mislila je na druge stvari, a sama ni prav vedela, kaj. Saj je prav to najhujše v duševnih bolečinah, da ne moremo misliti nič trdnega in doslednega in nas bolečine gonijo in pritiskajo sem in tje, kakor veter slabo bilje.

Pot jo je vodila po gozdu navkreber na majhno ravan, kjer je stala na planjavi zidana hišica, ki je služila čez leto tudi za krčmo. Odtodi je bilo do cerkve še dobro četrtr ure in dokaj ljudij se je bilo že zbralo tam. Ona pa je hitela brez obzira na krčmo in družbo urno naprej ter kupila zgoraj pri prodajalcu poleg cerkve — imajočem na prodaj iz voska narejene podobe volov, krav, ovác, prašičev, tudi posamezne človeške ude — dvoje skupaj sklenjenih rok ter jih v vroči molitvi v cerkvi darovala. Bila je to podoba, znamenje zveste, pa nesrečne ljubezni, in čemu da je ravno to odbrala in darovala, vedela je tudi le sama in pa — Bog. Opravivši še druge pobožnosti, čutila se je dokaj potolaženo in okrepcano; z olajšanim srcem se je napotila proti domu.

Med tem pa so se v imenovanem vinskem hramu zbrali še godci in plesalci ter pričeli rajati in si kratiti čas, kakor je to še marsikje navada. Kaj je mari veseljakom za človeško gorjé! Ljudmili se je dozdevalo, ko je zaslišala trušč in godbo, da je to le nekak posmeh njeni otožnosti, njeni izgubi. Zato bi se bila ljudem najrajša izognila, ko bi to bilo lahko. A, ker je menila, da je itak nihče ne pozna, šla je po poprejšnji poti mimo hiše.

Toda gredoč mimo vrat začuje, da jo nekdo kliče. Komaj se tje ozre, že stoji pred njo Kodrežev Nace; po sili jo hoče odvesti s seboj. Ona se brani in izgovarja, on pa le sili in sili tako, da ji je že prav nadležen.

„Ali misliš“, pravi, „da se Marko še kdaj vrne? Menda ga le ne bo. Pa če bi tudi prišel, saj ne boš imela prejšnjega čvrstega in zdravega Marka, kakor je bil poprej, zakaj ranjen je neki jako hudo. Čul sem to pri županu.“

Ljudmila se je sicer nekoliko ustrašila, toda mislila si je vendar-le, da se Nace samo šali ž njo, zato naredi obraz, ki je hotel reči: Kaj meni mar, če si bil pri županu!

Toda s tem se oni ni dal odpraviti.

„Da, da, bil sem pri Prelazniku“, nadaljeval je Nace, „in on je dobil pisano. Ako torej še doli ne umrje ter pride na svoj dom, saj itak ne boš mogla imeti veselja ž njim, pohabljenec bo. Torej ne drži se samo njega; pojdi z nami drugimi na veselico, in midva greva prva plesat, kaj ne?“

„Ostuden človek in brezsrčen“, reče si Ljudmila ter se mu izvije iz rok. Njemu pa reče glasno: „Torej na ta način, da grdiš in v nič devaš Marka, četudi nesrečnega, hočeš si pridobiti mene? Ne, pusti me! Na ta račun se ne pobotava, in za ples imaš še drugih dovolj.“

„Piti pa moraš vendar jedenkrat!“ zavpije on, zastavivši ji pot, ter zaukaže prinesiti poliček vina. Hotel ga ji je kar usiliti! Šele po nujni prošnji jo je pustil naprej.

„O ti usmiljeni Oče nebeški!“ vzdihne potem, ko je zopet sama. „Tak brezčuten človek, pa se še celo usiljuje, kakor bi hotel koga vedriti s svojim blebetanjem ter celo Marka namestiti s svojim srcem, s tem mrzlim kamenom! Toda kaj je govoril o Marku? Ranjen je, pohabljenec bo! kakor bi hotel s tem reči, če ga je doletela taka nezgoda, pa je že tudi vse njegovo srce in ljubezen za nič, ki je vendar pravo, čisto zlato.“ Da, uprav sedaj, ko je spoznala brezčutnost tega človeka, začutila je do njega tak stud in ob jednem sočutje do Marka, kakor še nikoli. Premišljala je torej med potom, kaj bi bilo Marka doletelo, in zakaj vedó to najprej pri županu. Vsa utrujena je dospela domov.

Ko se tukaj o tem, kar je slišala, z materjo nekoliko pomeni, odide še vprašat gospoda župnika, ali ni prejel nemara on kakega pisma. Ko ničesar ne zvé, odide urno iz župnišča.

„Mislim, da Nacetu ni treba vsega verjeti; on govori, kar mu pride na jezik“, rekel ji je župnik, ko je odhajala; pa tudi ona je trdno upala, da ni tako hudo. Vendar prepričati se je hotela še bolje: napoti se k županu.

Župan Prelaznik jo prijazno sprejme, četudi ni bil nič veselega lica. Poznal je Marka in njuno ljubezen, torej mu ni bilo prijetno, da bi pravil dekletu kaj nevsječnega, znajoč, da ima že itak dovolj žalosti.

„Tukaj imam“, pravi čez nekaj časa, ko jo je po navadnih opombah o vremenu povédel v sobo, „neko novost zate, toda huda bo! Neki zdravnik od tam doli na turški meji je poslal k nam pismo, v katerem poroča, da se je jeden slovenskih prostovoljcev, doma iz Zvižine, Marko S. z imenom, hudo ponesrečil v boju, da si pa hoče vse prizadevati, da ga ohrani pri življenju. Na koncu pisma še poroča, da je tudi on slovenske krvi, da si bo radi tega še bolj trudil vse storiti, kar bo potrebno; kadar pa okrevva, tedaj ga hoče izpustiti iz svojega oskrbovanja. Naj bodo domači zaradi tega mirni.“

„Hvala Bogu!“ vzdihne ona, dasi vsa prestrašena po grozni novici. „A to pa ne stoji v pismu, kakó je ranjen?“

„Prav nič ni omenjeno to“, odvrne Prelaznik ter ji podá pismo. Toda, čeprav ni stalo v pismu, kaj se je pripetilo njenemu zaročencu, vendar jo je že to bridko naznanilo pahnilo v brezmejno žalost.

„Bog ti preloži hude udarce!“ reče ji oče Prelaznik. „Potrpi, pa zaupaj v Boga; naposled bo vse dobro.“

„Hvala vam, oče, za prijazne besede“, odvrne ter se poslovi. Zunaj pod nebom se je sicer le s težavo še premagovala, toda že je bila videti manj otožna, ko je dospela domov k materi.

„Ali je resnica, kar si mi pravila poprej?“ zakliče ji ta z rahlim glasom nasproti, ko stopi čez prag.

„Resnica je; videla sem pismo.“

„Ali je hudo bolan?“

„Hudo. Zdravnik je pisal, da bo treba rešiti ga smrti.“

„Bog se nas usmili!“

„In naju potolaži! Dokaj sva že prelili solz, pa vse kaže, da jih bova morali še veliko več. Čudno vendar, da brat Janko, ki je bil vendar poleg, prav nič ne poroča o tem! Kadar pride k nam, takoj mu oponesem to trdosrčnost.“

„Pustiva to! Bolje storiva“, uči mati, „ako prosiva Boga, naj se naju in nas vseh usmili ter odtegne od nas nadloge, s katerimi nas obiskuje.“ In res ni odslej minul večer, da bi Ljudmila ne bila šla h kapelici, kjer je še vedno

visela podoba žalostne Matere božje s „Kristusovo krono“. Ta je zelenela še lepše kakor poprej. Kako bi tudi ne, saj jo je Ljudmila skrbno zalivala.

(Konec.)

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil Andrej Fékonja.)

(Dalje.)

O nadaljnih pripravah in trudih za luterstvo v Celju in okolici nahaja se precèj poročil v deželnih registraturnih protokolih, katere nam je v izpisku priobčil Ig. Orožen (Das Dekanat Cilli 1880. p. 49—61, 538—591) in iz katerih to-le povzemamo.

L. 1575. je bil pri Hansu v. Helfenbergu, grajščaku in oskrbniku gornjega Celja, luterski predikant po imenu Georg Matscheckh (Maček), kateri je propovedoval na Starem gradu in tudi v gradu v mestu. Nadvojvoda Karol II. je sicer grajščinskemu upravitelju 19. vel. travna l. 1576. ukazal, da krivoverskega predikanta odstrani; tedanji protestantizujoči deželni stanovi štajerski so začeto versko novotarijo podpirali in izkušali jo tudi ukrepiti. Že 2. svečana l. 1575. so bili stanovi kupili ali dobili od gospé Konkordije pl. Himmelberg roj. pl. Neuhaus (Novogradske) v Celju „beneficium ss. Trinitatis“ s kapelo, prosto hišo in vrtom vred (Novogradski so namreč bili istega beneficija fevdni gospodje), da nastavijo tam J. Mačka kot deželnega predikanta; a lutersko službo božjo da jim začne graški predikant David Thonner, kateri ono kapelo tudi Mačku slovesno izroči, mes. malega srp. l. 1576. No, Mačka, ki se je sicer sam smatral malo sposobnim za svojo službo, nadlegovali so nekateri zasebniki pri njegovih cerkvenih poslih. Deželni stanovi so se zaradi tega l. 1577. pritožili pri vladarju, pa so bržčas dobili na to odgovor takšen, da so že naslednje leto sklenili zapustiti svojo postojanko v nadvojvodskem Celju ter izven celjskega mesta zidati novo cerkev¹⁾.

Tempel v Šarfenavi.

Celjski luterani, umaknivši se iz mesta, mislili so sedaj o novi naselbi svojemu bogoslužju. Glavni voditelji tega podjetja so bili: Ludovik Ungnad, baron pl. Sonnegg (v Koroški), deželni poglavar in vicedom celjski, omenjeni Ivan pl. Helfenberg, ces. oskrbnik glavarstva in

vicedomstva, zatem Baltazar Wagen v Vrbovcu in Velénju, Jurij Schrottenpach v Ostrovici, Jurij Seifried pl. Truebenegk v Gradiču pri Sv. Ilju, pa Kristof Heritsch v Mačkovcu pri Šoštanju, Kristof pl. Prag (Pragwald) v Preboldu, Ivan Saurau in Adam pl. Schrott.

Za naselbino so si izbrali najpreje Žalec. Tu kupijo dné 11. sušca l. 1580. od grofa Pankraca Schrottenpacha nekdanji Lilienbergerjev dvor za 1000 ft. vin. ter začnó tam staviti novo cerkev. A ker je bil Žalec nadvojvodski trg — kakor Celje nadvojvodsko mesto, zato jim Karol gradnjo luterskega templja takoj prepové, dné 22. sušca i. l. Vsi ugovori so bili brez uspeha. Pač pa so zahtevali novoverci poleg svojega predikanta še jednega, kateri bi znal tudi slovenski ter skrbel za „ubogo ljudstvo“.

Leta 1582. pa naznanijo stanovi deželnemu knezu, da namerjajo celjski novoverci sedaj, ko jim je zabranjena cerkev v žalskem trgu, zidati drugo novo cerkev na Erazma Tumpergerja posestvu v Šarfenavi, ki je bilo zaradi zastalnih davkov vzeto za državo, in kamor so bili že preje začasno spravili tudi svojega predikanta Mačka. — Ta Šarfenav so sedanje Golče na Spodnji Ložnici blizu Žalca. — No, odgovor deželnega kneza, nadvojvode Karola, poblaščenec dné 21. vinotoka leta 1582. je bil med ostalim ta-le: V deželnem zboru v Brucku l. 1578. ni bila dana popolna verska sloboda, marveč je bilo le dovoljeno, da smejo gospóda in vitezi svoje augsburško veroizpovedanje vršiti v svojih cerkvah, ki so že postavljene, ne pa za to staviti novih cerkvá. Zaradi tega in še iz drugih važnih razlogov torej deželni knez ne more dopustiti, da bi se nova cerkev nadalje zidala; temveč opominja in zaukazuje, naj se taka gradnja opusti.

Pa, akotudi se je zidanju nove cerkve luterske deželni knez nadvojvoda Karol močno in odločno protivil ter na vse obilne prošnje l. 1582.—1585. deželnih stanov odgovarjal nikavno in l. 1585. in 1586. celó ukazal cerkveno zidovje podreti, vendar so stanovi le zidali cerkev v Šarfenavi nadalje, da: odrekli so celó vladarju pokornost, pa kupili dné 12. vel. srpana l. 1587.

¹⁾ Prim. Orožen: Dek. Cilli 62, 539 sl.

Lepi značaj Pasteurjev se kaže tudi v tem, da je jako ljubil svoje stariše, vedno se jih je spominjal hvaležno in jim pripisoval, kar je imel in dosegel dobrega.

Pasteurjev vzgled naj bi svetil kakor svetla luč tudi našim domoljubom in zlasti naši mla-

dini. Kar smo tolikokrat že rekli, zopet poudarjamo: Naj se mladina ne udaja brezplodnemu politikovanju; naj se ne vnema za stvari, ki so danes, a jih jutri ni: marveč naj se vsak slovenski mladenič trudi, da bo kaj znal, potem bo tudi kaj storil za narod.

Vedni strah.

Ko zrem pomladi nežni cvet,
Srce se vzradostuje;
V tej radosi pa se bojim,
Da cvet mi kdo poruje.

Ko čujem peti pičico
Pomlad oznanjujočo,
Bojim se, da se uloví
V zadrgo zevajočo.

Ko žuboreči gledam vir,
Veselje me navdaja;
A virček brzo mi naprej
Šumlja iz tega kraja.

Poljé nalíto, klas rumén
Sto nád mi v srce vliva;
Pa zbira že se vrh nebá
Nevihta pogubljava.

Veselo gledam na raván,
Kjer pase deček čédo;
Pa glej ga volka, kruto zver:
Med ovce plane v sredo.

Zavestno ogledujem hram,
Domovje urejeno;
A, zvon naznanja mi požar,
Da vse bo vpepeljeno.

Družina srečna, srečen dom,
Roditelja z otróki;
A čuj, na vrata trka smrt,
Noseč morilo v roki.

Nad čem se pač naj veselim,
Kaj naj me vzradostuje,
Ko slednjo nado, slednji up
Sovrag mi ukončuje?

Kaj, če trenutek sem vesel,
In zadovoljen, srečen,
Ko koj za srečo pride strah,
In strah — ta strah je večén.

Anton Hribar.

Trnjevenec.

(Roman. — Spisal Podravski.)

(Konec.)

XIV.

V prijazni dolinici, med strmimi, nevisokimi griči, tam, kjer drvi zelena Sava svoje valove proti Slavoniji, nahajamo na hrvaški strani, dobro miljo od vstaškega taborišča, malo osamljeno hišico, podobno kočam naših planšarjev po planinah. Jeden hlod položen vrh drugega, povešen in zveržen strop, pokrit z deskami in obložen s kamenjem, majhna okna: to je njena vnanjost, ki potniku priča, da je bilo tukaj treba dokaj drugega opraviti poprej, predno so li mislili na vkusno zidano stavbo. Kraj je bil namreč preblizu turške Bosne, od koder so se večkrat natihoma priklatili ropat in požigat turški razbojniki. Prebivalci ob turški meji torej niso imeli za stanovanje toliko skrbi, kakor navadno drugodi, saj je bilo tako le malo škode, ako so neverniki zapalili gospodarju streho nad glavo. Od ostalih selišč je bila naša „kuča“ dovolj oddaljena.

Le malo življenja je bilo opaziti tukaj. Na dvorišču je razgrajal kakih osem let star deček ter se kratkočasil z dolgoušnim oslom, ki je

mirno mulil travo, a tam za kočjo na vrtu sta potihoma kopali dve ženski, pač mati in hči. Kar nakrat — nenadoma — ne daleč od nju počí strel.

„Za Boga, kaj je to?“ vzklikneta mati in hči, ter se ozreta proti oni strani, od koder se je zaslišal strel. A v tem času počí drugič in tretjič. „Kaj neki imajo tam? Kaj bo, ako dojdejo Turki, očeta pa še ni doma?“ Tudi bosonogi deček urno popusti osla ter se približa našima ženskima.

Prebivalci tega kraja se niso bali brez vzroka. Saj so živeli poleg okrutnega in brezvestnega soseda. Koliko grozovitostij so pripovedovali begunci, ki so bežali tu skozi v notranjo hrvaško deželo! In ker se je nastanil naposled ne daleč od todi tabor vstašev, bilo je to tudi povod, da je marsikateri hrvaški domačin popustil kočjo in svojce ter se pridružil četi, od koder se je smel slobodno vrniti, kadar se mu je zljubilo. Tako tudi naš gospodar. In sedaj ga pogrešajo pri hiši, ko je bilo slutiti, da prideró morda neusmiljeni roparji; ali pa se vrača on ter strelja, ker naznanja, da mu je potrebna pomoč.

Tako premišljeva je sta gledali ženski s fantom še nekoliko časa proti oni strani ter naposled res zapazili človeka, domačina, ki je nenavadno urno korakal proti hiši. Jako se razveselita, spoznavši, da to ni nikak Turek, marveč hišni gospodar sam.

„Oče! oče!“ jameta klicati sin in hči, ko ta že prisopiha k hiši, a mati ga urno vpraša o vzroku, zakaj je prišel domov. Toda on se ne dá motiti. Urno skoči k oslu, obrzda ga, zasede in naroči ženi, naj takoj pripravi v čumnati poleg glavne sobe mehko ležišče, nekaj vina, obveze in čednih cunj ter sploh vsega, kar je ob času nesreče potrebno. Dobila bo hudo ranjenega človeka na dom.

„Kam pa greš?“ vpraša ga žena.

„Moram urno po zdravnika; le glej, da bo vse v redu“, odvrne mož ter urno odjaše na osliču po robati poti.

Žena hiti pripraviti, kar ji je bilo naročeno, potem stopi na prag, da bi videla, ali kdo prihaja. Ni čakala dolgo, ko opazi po stezi, po kateri je bil poprej dospel mož, prihajajoče ljudi. Nosila so kazala, da nekoga nesó.

Ko dospó k hiši, pokaže jim žena v sobici lepo prirejeno ležišče ter naroči, naj bolnika tjekaj položé. Ležal je v nezavesti, in kri mu je obilno tekla iz roke, katero je imel odsekano nad laktom. Pa tudi iz druge je krvavel.

Močno je ganil ta prizor našo žensko in njeno hčer, in smilil se jima je mladi ponesrečenec, s katerim je dospel neki drug mladenič njegove starosti, ki pa je bil grozno potr in bled. Kako hudo ga je bolela ta nesreča, kazalo je to, da si je kar lase pulil iz glave in tarnal, kakor bi bil iz uma. Na obrazu nesrečnikovem se ni videlo več življenja. Oči so mu bile udrté in zaprte, usta je imel openjena, nos se mu je tanjšal, ostala roka je bila ledeno mrzla. Skrajni čas je torej bil, da se je gospodar vrnil z zdravnikom.

Le s težavo se je dal obupni tovariš, ki ni bil nihče drugi kakor naš Janko, ločiti od bolnika Marka; a gledati, kako bo zdravnik ravnal z bolnikovo rano, tega ni mogel.

Pobegne iz sobe doli pod kostanjevo drevo ter se vleže na tla, izvleče iz žepa svoj dnevnik, iz katerega iztrga list, da bi nanj pisal. Toda kako bi pisal? Oči se mu zalijejo s solzami, da niti papirja ne vidi. Ko se nekoliko pomiri, vstane ter se vrne v hišo.

„Kaj, gospod zdravnik, je-li še upati rešitve?“ vpraša, ko stopi k ranjencu, katerega je oskrboval zdravnik v navzočnosti hišnega gospodarja. Rana na jedni roki je bila srečno obvezana.

Zdravnik skomizgne z ramenoma, kakor znajo vsi zdravniki. „Možno je še; upam, ako

se bo ravnal po mojem naročilu; toda še drugo roko bo treba odrezati. Ranjena je, kakor vidim, od turške krogle, ki ji je kost razbila ter mu jo popolnoma pohabila. Če je čvrste narave, utegne preboleti.“

Nov, še večji strah se polasti Janka, ko zasliši te besede, in vnovič zbeži ven. Zunaj se nasloni na steno, udarja z glavo ob njo in joka, da bi se ga kamen usmilil. Naposled se ves omamljen zgrudi na tla.

Vzbudijo ga znani glasovi gospodarja in zdravnika, ki sta bila prišla iz hiše. Ko ga ugleda zdravnik, vpraša ga:

„Vi ste Slovenec, kaj ne?“

„Da.“

„In oni je vaš tovariš?“

„Moj jedini in najboljši prijatelj. Jaz sem pa kriv te grozne nesreče.“

„Res, velika nesreča“, povzame zdravnik, „toda porok sem vam, da še ozdravi. Ljubezen do rojakov me veže, in zato vam zatrjujem, da ga bom oskrboval kakor svojega brata.“

„Za Boga vas prosim, storite to!“ In nekoliko mirneje vpraša dalje: „Ali se je že zavedel?“

„Že nekoliko, pa sedaj ga ne smemo vznemirjati.“

Janku so se jele polagoma vračati misli. Segel je po svoji denarnici ter jo izpraznil pred gospodarjem in zdravnikom, govoreč: „Tu imate vse, kar imam, oskrbujte ga in zdravite! Za drugo pa naj vas poplača Bog!“

Gospodar in zdravnik sta se branila denarja. A ker je mladenič le silil in silil, vzal je naposled gospodar denarje in jih spravil. Nato reče Janko:

„Pustite, da ga še jedenkrat vidim. Potem pa se hočem maščevati nad temi razbojniki, maščevati za kri prijateljevo.“

Ugovarjanje zdravnikovo, naj bolnika sedaj ne nadleguje, ni pomoglo nič. Janko je hitel v hišo in tu našel Marka v zavesti. A le polagoma ga je bolnik spoznal.

„Oj, brate, Marko!“ zakliče, približujoč se njegovi postelji, „odpusti prijatelju, da te je odvedel v ta boj! Odpusti mi!“

Marko je bil sicer v grozних bolečinah, vendar pa se je blago nasmehnil tovarišu, in zdelo se je, da bi mu bil rad podal desnico, ko bi jo bil imel. S slabim glasom torej reče: „Odpuščam.“

„O ti blago srce!“ vzklikne sedaj Janko ter mu poljubi blede ustnice. „Vedi, da se ne vrnem poprej, predno se ne maščujem zaradi tvoje nezgode. Tukaj bodo med tem skrbeli zate, kakor za rodnega brata.“

In hitel je proti vratom.

Ž njim v tabor sta šla še dva vstaša, a pri bolniku je ostal gospodar, ki je imel sedaj doma

opravila. Ko se prva razburjenost nekoliko poleže, vpraša zdravnik gospodarja, kaj mu je znano o teh dveh tovariših in kako je moralo priti tako daleč, da se je uprav ta slovenski prostovoljec toliko ponesrečil.

Gospodar sede poleg zdravnika na klopico, gospodinja pa, ki je bila v hiši, odpre okno, da bi ne preslišala nobene besede. Mož si naltlači pipo in jame pripovedovati.

XV.

„Kakor veste, gospod zdravnik, razširjala se je vstaja, ki se je začela v Hercegovini, lansko leto skoro po vseh posavskih in podunavskih turških pokrajinah; njen hrup je odmeval celó po Balkanu in po Macedoniji. Todi mimo so hiteli vse leto ubežniki, ki niso mogli prenašati dalje krutega jarma ter se tudi brez zagotovila, da bodo varni, niso hoteli več vrniti. Nato pa so se jele zbirati čete vstašev, izmed katerih je najbolj naraščala četa Hubmayerja-Slovenca, ki je bil nalašč zato pozvan sém iz Hercegovine in si je potem tukaj napravil svoj stan ali taborišče. K njemu so hiteli bojaželjni mladeniči od vseh strani, a tudi ž njim samim je došlo dokaj zalih in krepkih fantov. Po zimi, ko so se vršile vaje v orožju, šel sem tjakaj tudi jaz. Razvideli smo kmalu, da s pohlevnimi in pokornimi Bošnjaki ne moremo veliko opraviti, ako pride do boja. Zatorej smo morali zanašati se največ le na svoje moči, in mi Avstrijci smo stopili v tesnejšo zvezo.

V taboru sem se torej seznanil s tema dvema tovarišema, ki sta se mi brzo prikupila. Oni še zdravi mladenič se je vedno védel bolj prosto, občeval je mnogo s poveljnikom, čegar desna roka je bil nekaj časa; pozneje, po dohodu Črnogorca Duke, pa se je tudi nekako počemeril. Ta ranjenec je bil njegov neločljivi spremljevalec. Dasi tudi tega na vnanjost ni kazal, videlo se je vendar kmalu, da mu ni kaj prida ugajal vojaški stan, in večkrat je s svojo otožnostjo vzbujal pozornost vseh svojih tovarišev. Povedal pa ni nikdar, kaj ga dela otožnega. Po Janku — tako je onemu ime — zvedel sem naposled, da je šel v naš stan nekako prisiljen, da je sin imovitih starišev ter je zapustil domá kmetijo, tugujočo nevesto in postarno mater, ki ga obé že težko pričakujeta. Da bi si pregnal domotožje, izbral si je naposled najtežje delo pri vaji vstašev; najvzledneje, neutrudljivo jih je uril, v nemal in vsodbujal za krvavi boj. Videlo se mu je tudi na obrazu, da je težko pričakoval boja. Hubmayer je tedaj poslušal samo Črnogorca, a ni hotel nič slišati o tem, da bi zgrabili Turka.

Ko je Duka zapustil tabor, prišli so zopet Hubmayerjevi rojaki na svoja poprejšnja mesta. Ti so tudi na vsak način zahtevali vojevanja, kako jih sprejmó. Le Bošnjakom samim, ki so bili v našem taboru, upadel je pogum. „Treba bo pač tem ljudem podati najpoprej dober vzgled, potem šele postanejo moški“, dejali so prostovoljci ter soglasno sklenili, da se postavijo v prve vrste. Saj se je hotel to pot vsakdo proslaviti in tako pokazati, da niso prišli sém brez namena. Nekateri — med temi tudi ranjenec in njegov tovariš — so bili sklenili, da se po prvi odločilni bitki povrnejo domov.

Nikdar še nisem videl Janka veselejšega. Lice mu je žarelo, ves navdušen se je pogovarjal z vstaši o bodoči bitvi. Tudi sedanji ranjenec je bil ves premenjen; nestrpljivo je pričakoval trenutka, da se zgrabijo.

Že nekaj dnij smo bili vedno v orožju. Vsi smo se bili že naveličali čakanja, torej smo sklenili poiskati sami sovražnika. Bilo je zjutraj. Hoteli smo sami nekoliko operirati. Ko se nahranimo, odvéde nas poveljnik prav natihoma iz tabora v nižavo. Ne daleč zagledamo vse polno Turkov; kmalu smo bili na obeh straneh v groznem ognju. Huda in besna je bila borba, ljuti napadi. Ne samo, da se je na obeh straneh grozno streljalo, tudi handžar je imel dokaj opraviti tam, kjer so se sovražniki srečali z našimi, in nastalo je pravo mesarsko klanje. Tudi smo kmalu opazili, da je sovražnikov več, nego smo jih pričakovali, in skoro bi si bili mislili, da smo izdani.“

Gospodar nekoliko preneha; moral je vnovič prižgati pipo, ki mu je med pripovedovanjem ugasnila. Potem nadaljuje:

„V boju hipoma opazim, kako stojita danes ta dva mladeniča v prvi vrsti ter se borita kakor leva. ‚Ti tega, jaz tega‘, pogovarjata se med seboj, stikajoč se za nizek hrastov panj, izza katerega sta streljala. Tedaj se oglasi povelje k napadu. Vsi se spustimo v grozen dir; kar ni mogla storiti puška, imel bi dovršiti handžar in sablja.

Tudi ta junaka se z nami vred zakadita v sovražnika. Kaj se je vse takrat godilo, že ni bilo mogoče več videti, ker smodnikov dim se je valil nizko med nami, zemlja se polivala s

krvjo, ranjeni so ječali. Vsak je drvil in silil le naprej.

Ko dospem na neko višino, vidim kmalu, kako je našemu bolniku, odbijajočemu napad sovražnikov, nakrat omahnila roka ter mu puška padla iz rok. Očitno je bil ranjen. Ne marajoč mnogo za to, potegnil je handžar z drugo roko ter še sekal, pa z videzno težavo sovrage, ki so ga obkolili. Kolikor sem mogel, drl sem z ostalimi k njemu. Uprav, ko dospem k njemu, vidim, da je po njem zamahnil Turčin s krivo sabljo. Bržkone ga je namerjal kresniti po glavi, toda ostro orožje je zadelo le desnico in ta je tudi hipoma ležala odsekana s handžarom vred na tleh. V prvi grozi zadam Turku smrt in šele potem poskusim z ostalimi tovariši urno spraviti ga z bojišča, kjer je nezaveden obležal. Njegov tovariš Janko, ki je tudi takoj pogrešil tovariša, pritekel je kmalu in nam sledil.

„Ali so bili sovražniki prognani?“ vpraša zdravnik.

„Ne vem še, toda mislim si, da so bili“, odvrne gospodar. „Jaz sem moral vso svojo skrb posvetiti ranjencu. Zavezali smo mu za silo rane, položili ga na nosila ter ga spravili po dolgem potovanju semkaj na moj dom.“

„Dobro, dobro, hvala vam“, reče zdravnik ter dodá: „Nu, sedaj pa moram še pogledati k bolniku. Pazite, da bo imel marljivo in skrbno postrežbo; zlasti pa ga obvarujte vsakega vznemirjanja. Krvi mu je veliko ušlo in tudi rane so hude. A umrl, upam, radi tega še ne bo.“

Po teh besedah gre z gospodarjem v sobo in naprej v čumnato, kjer najde poleg bolnika že gospodinjo in njeno hčer, ki sta mu podajali tople juhe. Že sam pogled na to delo usmiljenja je moral ganiti človeka. Zdravniku je ravnanje jako ugajalo; naročal je samo, naj skrbita ranjencu za počitek. Pregledavši še jedenkrat obeze, poslovil se je od navzočih z obljubo, da jih drugega dne zopet obiše.

„Da, da, ne pozabite nas!“ prosi ga gospodar, ko se poslovita.

XVI.

Minulo je nekoliko dnij. Marko je sicer trpel veliko, nenavadno veliko, vendar pa je premagoval s krepko svojo naravo grozne bolečine, da so se mu vsi čudili. Zdravnik ga je obiskoval pogostoma ter v resnici skrbel zanj, kakor je bil obljubil. Pa tudi ostali domači so ga imeli kot svojca; zlasti gospodarjeva hči se skoro ni ganila od njegove postelje. Od začetka je bil večkrat v nezavesti; ko so se pa jele rane celiti, bil je tudi duh krepkejši. Seveda mu zavest ni kazala nič veselega. Videl je, da je pohabljen in skoro uničen za zmerom. Zdravnik mu je iz

početka lajšal bolest z opiumom; ko je pa že nekoliko okreval, dovolil je dajati mu vsak dan kupico dalmatinskega vina.

„Dovolil je, dajati mu jo“, zakaj sam ni mogel prinesiti ničesar več k ustom, niti obrisati si svojega obraza, svojih rosnih očí. Ko so se mu prikradle v oči solze, niso mogle kapati na hrbtu ležečemu na tla, pa so se mu zbirale v jamicah, in skrbna Mreta, gospodarjeva hči, je jemala rutico ter mu brisala oči in blede obličje. Hrano mu je nosila z žlico v usta, istotako tudi pijačo ter ga sploh oskrbovala kakor malega otroka. Polagoma so se Marku rane zacelile in vstal je zdrav s postelje. Vendar je morala še vedno skrb zanj biti prepuščena drugim, ker sam si ni mogel nič storiti. Sedaj je Marko šele prav videl, kako je človek človeku potreben. Razvidel je resnico poslovice: „Drevó se opira ob drevó, a človek ob človeka.“

„Bog ti stotero povrni, blago srce!“ šepetal je mladi Mreti, ko je videl, kako skrbi zanj. Obžaloval je jako, da ne bo mogel izkazati hvaležnosti tem dobrim ljudem, ki so ga sprejeli v oskrbo, in uprav tiste solze, ki so mu radi tega stopile v oči, brisala mu je zopet deklica, dobri angelvarih v človeški podobi.

Ko je došel zopet zdravnik, poprosil ga je Marko, naj poroči njegovim domačim o njegovi usodi, in sicer naj ne razkrije v prvem pismu vsega, kar ga je zadelo. Poleg svojega hudega trpljenja le ni želel, da bi še drugi trpeli radi njega.

Ko je že sam hodil po sobi in mogel brez ptuje pomoči sam vstati in leči, lotevala se ga je huda žalost. Nekega popoldne, ko so ga domači pustili za nekaj časa samega, objemale so ga nepopisljivo obupne misli.

„Kaj“, mislil si je sam pri sebi, „kaj naj neki zdaj počnem, dasi sem ozdravel za silo, ko pa nimam najpotrebnejših udov? Svetu in samemu sebi bom v nadlogo, posmeh in preziranje. In moji domači, prijatelji, znanci, mati in Ljudmila, kaj porekó ti? — Groza jih bo prešinila, sramovali se bodo in me prezirali. O, zakaj nisem umrl!“

Prešine ga vse gorjé njegove žalostne usode. Poznal je bolečine ran, pa sedaj je razvidel, da so bolečine srca še hujše.

Stopi k oknu. „Da, tu zunaj v vsej naravi se rodi novo življenje, le v mojem srcu je še zima, tu je tuga in smrt! Smrt! smrt! Naj bi vendar prišla ter me vzela skoraj s seboj! Kaj mi neki ponuja še življenje?“

Pobesi glavo. Solzé se mu vlijó po licu, a on jih ne more otreti. Ko vstopi zopet nekaterikrat semtertje po sobi, ustavi se vnovič, in druge misli mu napolnijo glavo.

„Kaj mi porečeta mati in Ljudmila? Ali ne bo materi počilo srce? Ali bo imela Ljudmila

še kaj ljubezni zame, ali me ne odpahne od sebe? Sedaj se navezati name — kdo ji bo to svetoval? Jedino, kar smem pričakovati od nje, je to, da mi poišče kakega oskrbnika in pomočnika; sicer pa mi bo ob vsakem srečanju s pogledi očitala, kako nepremišljeno sem uničil najino srečo. In vendar bi še rad živel ter umrl vsaj blizu nje . . .“ Tako je govoril sam s seboj Marko in se topil v žalosti.

Med tem se vrata odpró, v sobo stopi njegova oskrbnica in mu naznani, da se bliža zdravnik.

„Mreta!“ pokliče jo Marko, „čemu si toliko skrbela zame, da sem ozdravel, ko bi bilo vendar bolje, da bi me bili pokopali? Glej, še večji ubožec sem nego otrok, ki ga nosi mati na rokah.“

Toda ona odmaje z glavico:

„Tega si nikarte misliti! Saj imate dom in kakega človeka, ki vas ima rad, ki bo za vas vse storil, česar koli potrebujete.“

„A kaj ti naj dam v zahvalo in povračilo za vse dobrote, katere si mi storila? Dolžnik ostanem, ker ne upam, da ti kedaj povrnem. Vedno se te bom spominjal s hvaležnim srcem.“

„To mi bo dovolj plačila“, reče dekle in pobeši glavo. Morda bi bila rekla še kaj več, a začula je korake zdravnikov.

„O, zdravi! Jako me veseli, da vas vidim v takem stanju,“ pozdravi ga zdravnik, ko opazi svojega bolnika hodečega.

„Vem, da moram le vam biti hvaležen za to“, odgovori Marko z mehkim glasom; — „vendar vas prosim še jedne dobrote: prosim lepo, pišite zopet mojim domov.“

„Iz srca rad, tem rajši, ker bom sedaj že poročal, da se v kratkem vrnete. Ali pa naj tudi napotim koga, da vam pride naproti, kaj?“

„Menda je bolje, da ne. Od železnice na dom itak ni daleč. Ali ste mar pisali prvič, da sem ob roke?“

„Ne, tega nisem pisal, marveč samo to, da vas je zadela velika nesreča, da ste bili nevarno ranjeni. Odgovora pa od vaših ali od občine vendar nisem dobil, dasi sem priložil svoj naslov. Povejte mi sedaj, kaj vas je prignalo v Bosno?“

Ko se vsedeta in si zdravnik prižge smodko, pripoveduje mu Marko vse, kar je bilo zanimivega iz njegovega življenja, in kaj je bilo vzrok, da je prišel k vstašem. Zdravnik, dasi dokaj trdega kova, bil je ob pripovedovanju videzno ganjen. Naposled mu reče:

„Nu, vidite, niste še tako nesrečni, kakor si domišljujete. Še se smete nadejati blagih ur, zadovoljnih, srečnih dnij. Ako vas je Ljudmila poprej ljubila tako vneto, zaupajte, ljubila vas bo tudi še odslej. Ker utegneta odriniti že čez

nekaj dnij, hočete-li, da vam preskrbim do železnice spremljevalca?“

„Ne, ni treba. Spremi me moja sedanja oskrbovalka Mreta, kakor mi je že obljubila.“ Med tem pogovorom dospeta domov gospodar in gospodinja. Po kratkem posvetovanju je bilo določeno, da Marko čez dva ali tri dni odrine proti domu.

XVII.

Mesec rožnik je razgrinjal svojo lepoto po Zvižini in njeni okolici in vsa narava je dihala življenje. Mlado in staro se je veselilo zatega, lepega časa. Le Ljudmila je ostala otožna in nema kakor poprej. Ljudem, ki so jo videli, smilila se je Markova mati; potrebna sama pomoči in tolažbe, morala jo je neprenehoma tolažiti.

Kakor poprej, tako je hodila tudi sedaj vedno k samotni kapelici pri jezeru in tam ostajala včasih dolgo. Kaj je hotela drugega? Čakati je bilo treba in upati.

Kmalu v začetku rožnika jej sporoči župan Prelaznik, da je dobil pismo iz Hrvaške. V tem mu zdravnik poroča, da je Marko ozdravel, toda prišel v veliko nesrečo. Kaj se mu je prigodilo, to ni bilo pisano, toda Ljudmila je slutila, da je nekaj groznega. Skoro gotovo je pohabljen. Pa Bog ji je priča, da ga ima rada tudi pohabljenega tako, kakor zdravega, samo, da se le povrne in ostane vedno pri njej.

Naslednjega večera potem, ko je dobila deklica to poročilo in se je zopet mudila pri kapelici, korakal je po cesti ob jezeru proti plašč, ter včasih nekoliko postal pa zopet pospešil korake. Večkrat se je oziral na to in ono stran, kakor človek, ki išče spominov v kakem davno znanem kraju. Obraz, obsijan po večerni zarji, bil je globoko razoran, dasi ga še ni bil zapustil sled mladeniške lepote. Naš Marko se vrača domov. Žalni spomini mu premagujejo dušo, ko stopa v mraku tako sam po cesti, kjer je nekdanj tako veselo skakal in se igral. Zdi se mu, da bi rad dal svoje oči, ako bi imel le roki zdravi.

Pot ga vodi h kapelici. A kako ga iznenadi, ko opazi klečečo žensko, ki pač ni nobena druga kakor Ljudmila! Ali ima srce, da stopi pred njo? Koraki mu zastojé, noge odrevené, dihanje postane nekako dušljivo in oči se mu upró v njo, katero je še pred nekoliko meseci radostno gledal in ji stiskal roko, kateri pa bo sedaj le v tugo in grozo. In ona, ona se obrne nemara proč od njega ter ga pusti osamljenega! — Ko Marko vidi, da se klečeča postava nič ne gane, drzne se stopiti bliže.

Ljudmila — bila je res ona — se zgane ob stopinjah, ozre se in opazi v mraku ptujega človeka. Pa — kmalu ga spozna: glasno zakriči in mu urno skoči naproti.

„Marko, oh moj dragi Marko, ali si vendar prišel?“ reče mu z otožnim glasom, ki je razodeval vso bolečino njene duše, a ob enem neizrekljivo radost. „Sedaj te vendar zopet imam, sedaj te ne pustim več od sebe, saj sem te že čakala dolgo, oh, tako dolgo!“

Tihota.

„Nu, ali me več ne poznaš, da le molčiš? ali nisem prava tvoja Ljudmila, ki sem tugovala za teboj po dnevu in po noči in te naposled srečno dočakala?“ nadaljuje dekle, ter se mu še bolj približa.

In on? . . . On bi ji rad podal svoje roke, rad jo objel ter jo pritisnil na svoje prsi, pa bil je kakor okleščeno drevó brez vej, kakor panjač v gozdu, ki ga pušča drevó za seboj v spomin, kakor kamenit ali železen križ, ki ga postavijo na grob pokojnikov.

Le jedno besedo je mogel spraviti Marko iz ust, le jeden sam stavek, in ta je izražal vse, ko je dejal:

„Ljudmila, moja nesrečna Ljudmila!“

„Bog nebeški!“ zakriči deklè in omahne poleg njega na peščena tla. — — —

Dragi čitatelj! Dovóli, da ti tega snidenja ne opisujem na dolgo in široko, saj si je lahko misliš sam. Zlomim tukaj svoje pero, zakaj to, kar sta si imela povedati ti dve dolgo ločeni srci sedaj po tolikem trpljenju, presega meje opisovanja, kakor je bilo tudi njuno trpljenje v resnici brezmejno.

Ko se prva ganjenost obeh nekoliko poleže, nadaljuje Marko:

„Prišel sem te prosit odpuščanja, ker sem ti povzročil toliko bridkosti, tebi in — materi. Da, da, odpusti mi! Prósi mater za-me tudi ti! Tužen bom taval po svetu, tužen se vležem bržkone kmalu v prerani grob, zakaj le preživo čutim, da me zemlja ne bo več dolgo nosila. Tebe pa, upam, osreči kmalu kateri drugi, a jaz bom zadovoljen, da smem bivati v tvojem obližju, da bom gledal tvojo srečo. Kaj ne, da mi odpustiš? Predobro srce imaš, da bi tega ne storila, sicer pa tudi pomisli, da si nisem sam kriv vsega.“

Ljudmila razprostre roke ter ga nežno objame, govoreč: Ljubila sem te in te ljubim še vedno; moj ženin si samo ti, ali nobeden! Potreben si sedaj, kakor sam priznavaš, pomoči drugih ljudi; torej mi vendar dovóli, da ti jo izkazujem jaz.“

Žarno večerno nebo je kazalo zopet prijazno lice, ko sta si Marko in Ljudmila zopet prisegala ljubezen, in deklíca je objemala in božala

njega po obrazu, saj on ji ni mogel podati rok, niti ji stisniti desnice. Pa četudi je bil sedaj nadložen pohabljenec, vendar ga je navdalo veselje. Kaj mu mar sedaj ostali svet, ako le ona še čuti zanj, ne peha ga od sebe, ne prezira in ne zaničuje! Sedaj je bil okrepcán dovolj za svoj križ, ki mu ga je naložila previdnost, da si ž njim tem gotoveje odklene vrata nebeška.

Potolažen, da, nekako radujoč se v duši, šel je naposled ž njo vred na svoj dom.

XVIII.

Le malo nam je še omeniti v naši povesti.

To, česar se je Marko bal že poprej, to se je tudi uresničilo; nesreča njegova je pretresla staro mater tako, da je bila skoro na robu groba. Le polagoma je okrevala, pač najbolj zato, ker je imela sina poleg sebe.

Marko in Ljudmila sta se združila za nekoliko tednov v zakonu, ker nihče ni mogel pregovoriti dekleta, naj popusti Marka. Nago-varjali so jo k temu mnogi, toda ostala je stanovitna in nepremakljiva in če je bil kak priliznež le nadležen, ter je silil vanjo, odpravila ga je kratko: „Ako mi je bil po godu zdrav, zakaj bi mi ne bil sedaj, ko še bolj potrebuje moje pomoči!“

Poroka, na katero je bilo povabljeno le malo svatov, vršila se je tiho, brez hrupa in navadne gizdavosti, ki se ob takih prilikah rada kaže svetu. Bila je skoro podobnejša pogrebu kakor svatbi, vendar je bilo dosti radovednežev, ki so zrlí za malim krdelom pohlevno k cerkvi korakujočih svatov. Marko je imel na sebi novo črno obleko, ki je zanimala gledalce samo po tem, da sta rokava na suknji prosto visela ob boku. Ljudmila pa je imela zamodrelo krilo in jopico, tesno se prilagajočo k vitkemu telesu. Na vkusno spletenih laséh pa ji je počival preprost zelenkast venec.

„Glejte, glejte, kako zala je v tem preprostem vencu“, šepetali so si med seboj gledalci, kazaje za njo proti cerkvi. „Táko dekle! Lahko bi dobila drugega ženina in drugačen venec.“

„Nič ni hotela slišati o tem“, odgovarja nekdo, „čeprav si je spletla s to svojo stanovitno ljubeznijo pravi trnjevenec.“

„Saj je tudi trnjevenec“, omenja tretji, „ker je narejen iz one ‚Kristusove krone‘, ki je rastla in zelenela doli v kapelici pri jezeru. Nespa-metna deklina, kako se bo še kesala!“

Take in jednake opombe so se slišale med ljudmi še poslednji trenutek, ko sta stala že tesno pred oltarjem. Tukaj je bil nenavaden prizor. Ženin ni mogel podati nevesti roke, niti nataktniti na prst zakonskega prstana, toda navzlic temu je bila njuna prisega zveste ljubezni

pred oltarjem trdnejša, nego marsikatera druga, ki se vrši natančno po obredih.

* * *

Minulo je poletje in jesen in zima je zopet trkala na vrata. Marko je ni preživel. Bolezen ga je položila na posteljo in še pred pomladjo je umrl navzlic prizadevanju in postrežbi skrbne Ljudmile. Hude rane in srčna napaka so mu bile izpodkopale zdravje za vselej ter ga spravile v hladni, prezgodni grob. Mati in Ljudmila sta ostali sami.

Nekaj mesecev potem sta sedeli zvečer pred hišo stara mati in Ljudmila. Obe sta bili oblečeni temno, obe vdovi. Skupna nesreča ju je vezala najtrdneje. Gospodarili in gospodinjali sta, kakor sta mogli. Ko sta se pogovarjali o nekem poljskem delu, pride proti njima občinski sluga

in podá Ljudmili list. Ta ga odpre in jame brati. A kmalu jej pade iz rok, ona votlo zaštoče in se skloni, pokrivši si obraz z rokama. Ko to vidi sluga, zaboli ga srce, da urno odide, ne da bi se poslovil. V pismu je bilo poročilo znanega nam zdravnika od bosanske meje, da je bil ubit v hudem boju Slovenec-prostovoljec Janko P. Turška kroglja mu je ustavila junaško srce. Ker je to zvedel od zanesljivih prič, zdela se mu je dolžnost, da naznani tužno novico domačim pokojnikovim.

„Sedaj še ta!“ zakliče po kratkem molku Ljudmila. „O moj nesrečni brat, moj brat Janko! Za ptujo zemljo si pretil kri, ptuja zemlja te bo krila. Bog ti bodi milostljiv!“ Stara ženica pa je vzdihnila: „O vojska, vojska, kaj si nam napravila!“

Bilo je.

Leta nekdanja, mlada, vesela!
Kliče nazaj vas tužni spomin.
Lepša pomlad je takrat dehtela.
Lepše se petje je v logih glasilo.
Časi beže naprej in naprej . . .
Bilo je, kot bi nikdar ne bilo,
In nikdár ne bode poslej.

Kadar meglene razpadejo halje,
Vsplava pogled mi do rodnih planin.
Cvètne pologe, tiho oskalje,
Dóma ugledam okolico milo,
Gledam jo, gledam iz daljnjih mej . . .
Bilo je, kot bi nikdár ne bilo,
In nikdár ne bode poslej.

Ali vonjavo in kras izpreminja
Roža na vrtu, cvetica poljan?
Ali se spev več s spevom ne strinja,
Ptíčov ubrano nekdanj znanilo?
Vélika mati, priroda, povej!
Bilo je, kot bi nikdár ne bilo,
In nikdár ne bode poslej.

V prsih srcé je zrkalo veliko,
Mimo hitita leto in dan.
Slika vpodabljata v srcu za sliko
In jo zatirata z jadrno silo.
Človek strmi nazaj in naprej . . .
Bilo je, kot bi nikdár ne bilo,
In nikdár ne bode poslej.

Skrb privihrá nad mirno gladino,
Trpko spoznanje valove skali.
Slike se iste ozró v globočino,
Toda drugačno vse njih je svetilo.
Moten odsev, kot jasen poprej . . .
Bilo je, kot bi nikdár ne bilo,
In nikdár ne bode poslej.

Kar je minulo tù, mine za vedno;
Vrne se morda, a isto več ni.
Kadar življenje ugasne nam bedno,
Tožil bo duh nad našo gomilo,
Tožil bo svetu naprej in naprej . . .
Bilo je, kot bi nikdár ne bilo,
In nikdár ne bode poslej.

Anton Medved.

Biserji.

29.

Mravljinec in bučela
Oboje rado dela;
A tudi krasti znade,
Če prilika se dade.

30.

Lisica volku ‚striček‘ pravi,
Ko stiska jo za golt in davi;
A ko od nje je za korák,
Lisica volku dé ‚bedák‘.

Anton Hribar.